

Vilhelmina kommun

Vualtjeren Tjielte

- med sikte på 2030

Översiktsplan enl. 3 kap. PBL (2010:900)

Antagen av Vilhelmina kommunfullmäktige 2018-12-10 Dnr15/Ks33

Förord

En kommunal översiktsplan (ÖP) utgör grunden i det svenska planeringssystemet och är ett viktigt underlag vid beslut om mark- och vattenanvändning och om bebyggelseutveckling. Det ligger nära till hands att tänka på en ÖP som en eller flera kartor. I Vilhelmina kommuns ÖP ska sådana kartor visa var storslagna fjäll, myllrande våtmarker levande skogar, sjöar, och vattendrag finns i kommunen samt var den goda bebyggda miljön är belägen. Kartorna ska också visa var det exempelvis finns tillgängliga leder och attraktiva besöksmål, värdefulla natur- och kulturmiljöer, miljöfarlig verksamhet och viktig infrastruktur. Det allra viktigaste är dock att ÖP uttrycker en demokratiskt förankrad viljeriktning för hur marken och vattnet kan och bör användas i framtiden för att utvecklingen ska vara ekologisk, social och ekonomisk hållbar. Då handlar det alltså om kartor som visar var kommunen anser att det är lämpligt att bevara resurser som redan finns och vart det exempelvis är lämpligt att bygga nya bostäder, vart vägar, vindkraftverk och gruvor bör lokaliseras, samt var och hur vattenresurser kan skyddas och användas på bästa sätt – allt för att visa på vart och hur olika intressen ska kunna samexistera.

För att ÖP ska bli ett bra och användbart underlag räcker det emellertid inte med enbart kartor och fokus på mark- och vattenanvändning. Hur den fysiska miljön ska utvecklas hänger nära ihop med människors behov av arbete, utbildning, omsorg, vård och välbefinnande i stort. Strategiska politiska ställningstaganden kring utvecklingen behöver därför grunda sig på en gemensam vision eller målbild som har ett helhetsperspektiv på utvecklingen i kommunen. Målbilden måste i sin tur ta hänsyn till olika utmaningar, geografiska och tematiska, som finns inom kommunen och förutsättningar som påverkar kommunen utifrån, såsom befolkningsutveckling, klimatförändringar och ekonomiska fördelningssystem.

Den planhandling Du nu har framför Dig har till största delen arbetats fram inom "Grön ÖP-projektet". Inom ramen för detta projekt har forskare vid Umeå Universitet och SLU jobbat nära kommunens tjänstemän och politiker och med ett ökat medborgerligt deltagande i planeringsprocessen genom fokusgrupper runt om i kommunen. Utifrån lokal erfarenhet och regionala, nationella och internationella kunskapsunderlag har vi formulerat en gemensam, övergripande vision för Vilhelmina kommun och vägledningar för att uppnå denna vision.

Med tanke på utmaningar som kommer av ekonomiska förutsättningar och minskande befolkning ser framtiden tuff ut för Vilhelmina kommun. I kommunen finns dock framtidstro, initiativkraft och entreprenörskap. Vi är stolta över vårt rika föreningsliv och ett näringsliv med bredd och räckvidd långt utanför kommunens gränser. Den potential som finns i våra bygder måste tas till vara, och det är en självklarhet att visa respekt och förståelse för varandra som medmänniskor – alla viktiga i vår kommuns utveckling!

TACK till alla som medverkat i framtagande av denna översiktsplan – vår gemensamma framtidsplan och början på en levande planeringsprocess för att Vilhelmina ska fortsätta utvecklas som en kommun med plats för alla att växa och utvecklas!

Annika Andersson
kommunstyrelsens ordförande

Magnus Johansson
kommunstyrelsens vice ordförande

Guide till översiktsplanen

Kapitel 1: Översiktsplanering

Översiktsplanens första kapitel beskriver vad översiktsplanering är samt varför och hur vi tar fram en ny översiktsplan med "grönt" fokus.

Kapitel 2: Strategiska utgångspunkter

Det andra kapitlet förklarar förutsättningar och framtidsutmaningar som Vilhelmina kommun måste förhålla sig till i planeringen, en övergripande bakgrund till de ställningstaganden och vägledningar i översiktsplanen. I kapitlet finns även den vision för kommunen som planeringen strävar mot.

Kapitel 3: Utvecklingsstrategi

Kapitel tre beskriver hur Vilhelmina kommun vill att utvecklingen ska se ut inom de olika, men ändå sammanhängande, planeringsområdena. Kapitlet presenterar utgångslägen och omständigheter samt vägledningar som ska leda till att målbilden för hela planen kan uppnås. För varje planeringsområde presenteras först övergripande förutsättningar och vägledningar och sedan specifika sådana för teman inom planeringsområdet.

Kapitel 4: Hänsynsområden

Det fjärde kapitlet presenterar olika typer av värdefulla geografiska områden och samhällsrisker inom kommunen som planeringen måste presentera och ta hänsyn och ställning till.

Kapitel 5: Konsekvensbedömning

I kapitel fem ges en sammanfattning av de genomgripande förslagen och förändringarna som planen innebär. Här beskrivs även vilken påverkan som planen i sin helhet bedöms få på naturen och miljön, sociala faktorer och den ekonomiska utvecklingen i kommunen.

Kapitel 6. Bilagor

Bilagorna utgörs främst av större kartor och textunderlag som ska illustrera och förtydliga sådant som skrivs om i planens olika kapitel, men som tar för stor plats där det nämns.

Innehållsförteckning

1. Översiktsplanering	5
1.1 Planprocessen	7
1.2 Levande planering	8
1.3 Nationella, regionala och lokala planer och mål	8
1.3.1 Kommunala mål.....	8
1.3.2 Regionala och nationella mål	9
1.4 Grön planering.....	12
2. Strategiska utgångspunkter	15
2.1 Framtidsutmaningar	15
2.1.1 Befolkning.....	16
2.1.2 Klimat.....	17
2.1.3 Samhälleliga begränsningar	18
2.2 Övergripande vision	19
3. Utvecklingsstrategi	21
3.1 Samhällsservice	21
3.1.1 Kultur och fritid	22
3.1.2 Vård och social omsorg	23
3.1.3 Barn och utbildning	24
3.2 Bebyggelseutveckling, bostadsförsörjning och landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS)..	25
3.2.1 Bebyggelsekärnor	26
3.2.2 Bebyggelse och bostadsförsörjning.....	27
3.2.3 Landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS).....	31
3.3 Infrastruktur och kommunikation	32
3.3.1 Gång- och cykelvägar.....	33
3.3.2 Kollektivtrafik	34
3.3.3 Vägar.....	35
3.3.4 Flyg	35
3.3.5 Terrängkörning och ledsystem.....	36
3.3.6 Tele- och datakommunikation	37
3.3.7 Kraftledningar.....	39
3.4 Energi- och teknisk försörjning.....	40
3.4.1 Energiförsörjning	41
3.4.2 Vattenförsörjning	42
3.4.3 Avloppshantering	45
3.4.4 Avfallshantering.....	46
3.5 Ett näringsliv med grönt fokus	47
3.5.1 Besöksverksamhet.....	49
3.5.2 Jordbruk.....	50
3.5.3 Skogsbruk	51
3.5.4 Renskötsel	52
3.5.5 Täkter och gruvor	53
3.6 Natur, kultur och friluftsliv	54

3.6.1 Naturmiljö.....	55
3.6.2 Kulturmiljö	57
3.6.3 Friluftsliv	58
4. Hänsynsområden.....	62
4.1 Områden med formella skydd och höga natur- och kulturvärden	62
4.2 Riksintressen.....	63
4.2.1. Riksintressen i Vilhelmina kommun	64
4.3 Samhällsrisker.....	69
4.3.1 Krishantering och räddningstjänst	69
4.3.2 Miljöfarlig verksamhet	70
4.3.3 Transport av farligt gods	71
4.3.4 Föroreningar i luft, mark och vatten	72
4.3.5 Buller	74
4.3.6 Strålning.....	75
4.3.7 Översvämning, ras och skred	75
4.3.8 Övriga risker	78
5. Konsekvensbedömning.....	79
5.1 Flerkärnighet	79
5.1.1 Nollalternativ.....	80
5.1.2 Ekologiska konsekvenser av planen	80
5.1.3 Sociala konsekvenser av planen	82
5.1.4 Ekonomiska konsekvenser av planen	83
5.2 Stärkandet av gröna näringar	83
5.2.1 Nollalternativ.....	83
5.2.2 Ekologiska konsekvenser av planen	84
5.2.3 Sociala konsekvenser av planen	85
5.2.4 Ekonomiska konsekvenser av planen	85
5.3 Konsekvenser av ställningstaganden kring riksintressen	86
5.3.1 Nollalternativ.....	86
5.3.2 Ekologiska konsekvenser av planen	87
5.3.3 Sociala konsekvenser av planen	87
5.3.4 Ekonomiska konsekvenser av planen	87
6. Bilagor.....	88

1. Översiktsplanering

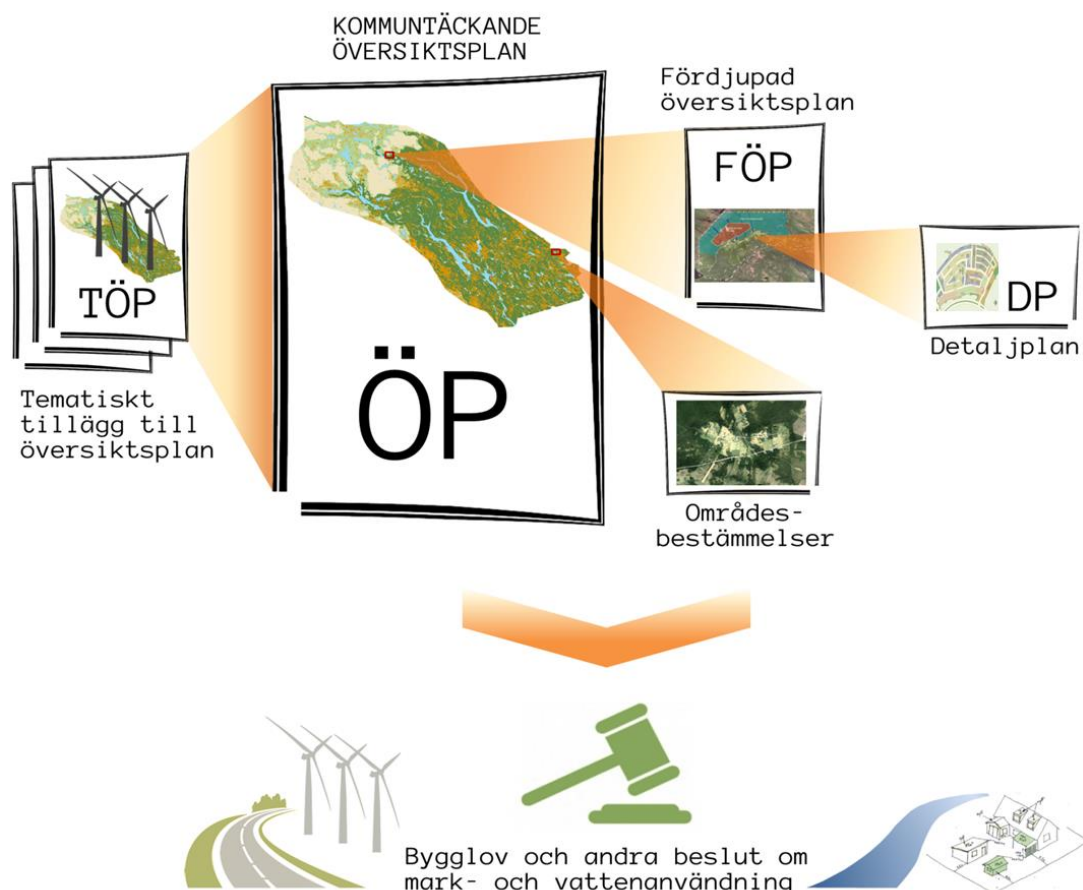
I det svenska plansystemet har kommunerna ansvaret att lägga grunden för en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling genom fysisk planering enligt Plan och bygglagen 2010:900 (PBL) samt 3 och 4 kap. Miljöbalken 1998:808 (MB). Planeringen ska styra och vägleda hur mark, vatten och bebyggelse ska bevaras, användas och utvecklas. Den ska ta hänsyn till:

- Enskilda och allmänna intressen.
- Jord, berg och vattenförhållanden.
- Natur- och kulturmiljövärden.
- Miljö- och klimataspekter.
- Människors hälsa och säkerhet.
- Risk för olyckor, översvämning och erosion.
- Möjligheter att förebygga vatten- och luftföroreningar samt bullerstörningar.
- Möjligheter att ordna trafik, vattenförsörjning, avlopp, avfallshantering, elektronisk. Kommunikation samt samhällsservice i övrigt.
- Lämplig energiförsörjning och energihushållning.
- Mellankommunala och regionala förhållanden.

I plansystemet ingår **översiktsplan** (ÖP) som omfattar hela kommunens yta och är vägledande (inte juridiskt bindande) samt **detaljplaner** (DP) och **områdesbestämmelser** som omfattar en mindre del av kommunens yta och juridiskt styr hur mark och vatten ska användas och hur bebyggelsen ska se ut.

ÖP ska, enligt kapitel 3 PBL, ange kommunens övergripande viljeinriktning för hur landskapet ska utvecklas. Denna ska ligga till grund för juridiskt bindande beslut, som detaljplaner, områdesbestämmelser, dispenser, bygglov m.m., om mark- och vattenanvändning samt hur den byggda miljön skall bevaras och användas. ÖP ska vara:

- Kommunens vision för framtida utveckling.
- Vägledning för kommunens och för andra myndigheters beslut.
- Ett instrument för dialogen mellan stat och kommun om hur riksintressena (3 och 4 kap. MB) ska avgränsas och tillgodoses.
- Vägledning för var landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS) kan få ske.
- Kunskapskälla för bl. a allmänhet och exploitörer.
- Det samlade dokumentet som hänvisar till andra typer av planer och mål.

Översiktsplanen i plansystemet

Kommunövergripande ÖP kan kompletteras med **tematiska tillägg** till ÖP (TÖP) som hanterar en viss typ av markanvändning/fråga över hela kommunens yta (t.ex. vindkraft eller landsbygdsutveckling i strandnära lägen, LIS) och **geografiska fördjupningar** av ÖP (FÖP) som hanterar avgränsade områden inom kommunen mer ingående. Förutsättningen är att kommunövergripande ÖP är aktuell. Kommunfullmäktige ska pröva ÖPs (inklusive eventuella tillägg och fördjupningars) aktualitet en gång per mandatperiod och om planen inte bedöms vara aktuell ska den revideras i sin helhet eller i de delar som bedöms vara inaktuella.

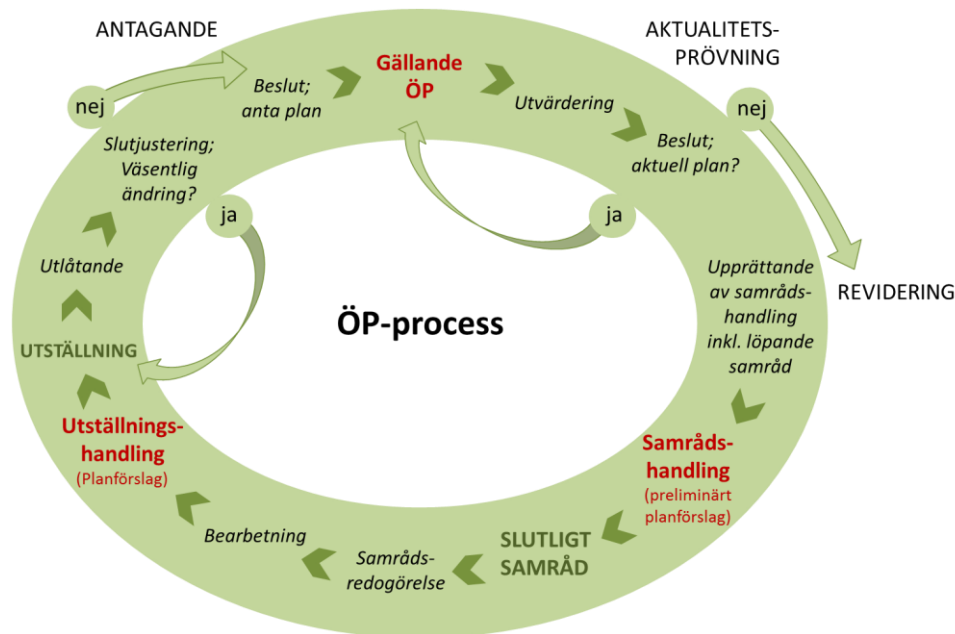
En ny ÖP upphäver en tidigare antagen ÖP, inklusive tillägg och fördjupningar. För Vilhelmina kommun gäller att det tematiska tillägget Vindkraftplan för Södra Lappland, antagen 2010-06-14, samt den fördjupade översiktsplanen för Kittelfjäll, antagen 2012-06-11, ska gälla även efter att denna ÖP antagits¹. Andra juridiskt bindande planinstrument som områdesbestämmelser och detaljplaner gäller fortsatt i enlighet med gällande lagstiftning. Om olika kommunala plandokument i övrigt står i konflikt med varandra när det gäller mark- och vattenanvändning är det kommunövergripande ÖP som gäller.

Hur planprocessen hålls levande och aktuell i Vilhelmina kommun utvecklas närmare i avsnitt 1.2.

¹ Kommunfullmäktige har beslutat om revidering av vindkraftplanen (KFM 2014-12-55; § 52, Dnr14/Ks202 379). Till dess att revideringen är gjord gäller dock befintlig vindkraftplan.

1.1 Planprocessen

Grunddragen för ÖP-processen finns angivna i plan och bygglagen.

Grunddragen i en levande översiktsplaneprocess.

Kommunfullmäktige i Vilhelmina beslutade i oktober 2015 att helt arbeta om gällande kommunövergripande ÖP för Vilhelmina kommun antagen år 2000. Detta dokument utgör ett arbetsdokument i processen. Arbetet med en ny ÖP påbörjades inom ramen för projektet *Grön översiktsplanering i fjällen*.

Grön översiktsplanering i fjällen finansierades av Naturvårdsverkets forskningsansats Storslagen Fjällmiljö. Inom projektet samarbetade forskare från Umeå Universitet och SLU med tjänstemän och politiker i Vilhelmina kommun. De praktiska aktiviteterna i projektet utgick från gemensamma beslut i en arbetsgrupp där både politiker, tjänstemän och forskare fanns representerade.

Syftet med projektet var att, med Vilhelmina som pilotkommun, omsätta forskning i praktik och utveckla ÖP som verktyg för landskapsplanering och nationell måluppfyllelse. Målsättningen var att arbeta fram en ÖP som kunde antas med siktet omkring 15 år fram i tiden och en levande ÖP-process med utvecklad användning av befintligt data om landskap samt en utökad dialog med kommuninvånare och andra intressenter.

Kommunens tjänstemän sammanställde bakgrundsmaterial i form av befintliga kommunala planer och policys, kartunderlag samt beskrivningar av lika verksamhetsområden. Enskilda kommunmedborgare, 40 elever i grundskolans årskurs 7-9 samt samhälls- och markanvändningsintressen, 78 personer i 7 fokusgrupper, deltog i processen för att bredda och fördjupa kunskapsunderlaget till Vilhelmina kommuns nya ÖP. Forskarna bearbetade materialet från fokusgrupperna och sammanställde visioner och ställningstaganden som sedan förankrades genom nya träffar. Kommunens politiker tog ställning till vilket material som skulle presenteras som förslag till ÖP. Planförslaget samråddes med berörda myndigheter, organisationer och allmänhet under perioden 15 februari-31 mars 2018. Planhandlingarna reviderades utifrån politiska ställningstaganden beträffande inkomna yttranden. Ett

nytt planförslag ställdes ut under perioden 6 augusti-15 oktober 2018. Mindre revideringar genomfördes i planhandlingarna utifrån politiska ställningstagande beträffande inkomna yttranden. Slutligen antogs den nya översiktsplanen av kommunfullmäktige (se figur ovan).

1.2 Levande planering

För att hålla översiktsplanen levande och för att den ska kunna fungera som strategisk vägvisare och ett användbart beslutsunderlag är det viktigt att betrakta planeringen som en process och inte som ett tillfälligt projekt med en början och ett slut. Plandokumentet bör betraktas som ögonblicksbilder från ett ständigt pågående utvecklingsarbete.

ÖPs aktualitet ska, enligt lag (PBL 3 kap. 27 §), följas upp och prövas av kommunfullmäktige en gång varje mandatperiod. I samband med att Vilhelmina kommuns ÖP antas av kommunfullmäktige fastställs även en strategi gällande ansvarsfördelning och arbetsgång för uppfyllande, uppföljning och utvärdering av översiktsplanens strategier och vägledningar samt för kommande revidering av planen.

Vilhelmina kommuns översiktsplan ska vara lättillgänglig för alla, medborgare och andra som har intresse av kommunens planer och ställningstaganden. Avsikten är därför att planen och dess underlag ska finnas både som utskrivbart dokument och i en digital miljö med kartan som utgångspunkt. Kommunfullmäktige har för avsikt att anta en arbetsstrategi för fortsatt översiktsplanering. Genom ett strukturerat ÖP-arbete, med en lättillgänglig digital plan och som regelbundet följs upp, blir det inte bara möjligt, utan även realistiskt att hålla planeringsprocessen levande.

Medborgarnas konkreta delaktighet i arbetsprocessen, liksom den lagstadgade demokratiska process som arbetet med en ÖP innebär, syftar till att öka acceptans för och intresse kring kommunens planering och utveckling. Vilhelmina kommun avser att upprätthålla en utökad demokratisk process för att öka det generella engagemanget för ÖP. Detta stärker förankringen av den kommunala planeringen och skapar gynnsammare förutsättningar för en hållbar utveckling, vilket i sin tur förstärker planens roll som ett levande och praktiskt användbart instrument.

1.3 Nationella, regionala och lokala planer och mål

Nedan presenteras de kommunala, regionala och nationella mål och planer som anses särskilt relevanta för Vilhelmina kommuns ÖP. En bedömning har gjorts att Vilhelmina kommun, genom att beakta dessa planer och mål, har en god möjlighet att även uppfylla andra viktiga målsättningar på olika samhällsnivåer.

1.3.1 Kommunala mål

I Vilhelmina kommuns budget- och strategiplan finns vision och övergripande mål för kommunens utveckling. Målen berör såväl markanvändning som samhällsservice och ÖP:s koppling mot budget- och strategiplanen är därför avgörande för intern förankring och genomförande av ÖP. Andra kommunala plan- och policydokument som ÖP har stark koppling till är de lokala miljömålen samt Lokal Utvecklingsstrategi (LUS), vilka introduceras nedan.

1.3.2 Regionala och nationella mål

Regional utvecklingsstrategi för Västerbottens län (RUS) 2014–2020

Den regionala utvecklingsstrategin för Västerbotten är länets samlade strategi för hållbar tillväxt som visar på de mest centrala insatserna och prioriteringarna för att utveckla länet. Strategin är övergripande och berör utvecklingen av näringsliv, kulturliv, trafik och infrastruktur. RUS utgör grunden för Vilhelmina kommuns lokala utvecklingsstrategi (LUS). Strategins syfte och målsättning är att vägleda de kommunala verksamheterna i sitt utvecklingsarbete samt fungera som ett verktyg för att kunna söka projektmedel ur internationella, nationella och regionala fonder och program, under perioden 2014–2020. I strategin finns även åtgärder för att aktivt främja mångfald och jämlikhet, innovationer och miljödriven och hållbar utveckling. Flertalet aspekter i RUS och LUS är centrala även för ÖP och därför har relevanta målsättningar i LUS lyfts in som vägledningar i ÖP:s utvecklingsstrategi.

Klimat- och energistrategi för Västerbottens län

Syftet med Klimat- och energistrategi för Västerbottens län är att åstadkomma; minskade utsläpp av klimatgaser, energieffektivisering, ökad andel förnybar energi samt anpassning av samhället till ett förändrat klimat. För att sträva mot visionen och nå nationella och regionala klimat- och energimål är fem strategiska områden utpekade. Dessa anknyter alla till ÖP:s syfte och innehåll:

- Hållbar samhällsplanering, byggande och förvaltande
- Hållbart resande och energieffektiva transporter
- Hållbart näringsliv och affärsdriven miljöutveckling
- Hållbar natur- och kulturmiljö
- Hållbar konsumtion, livsstil och hälsa

Övergripande nationella mål för folkhälsa

Sverige har elva övergripande målområdena för folkhälsa. De mål som är mest relevanta för ÖP och som har arbetats in i strategier och ställningstaganden berör:

- Delaktighet och inflytande i samhället
- Ekonomiska och sociala förutsättningar
- Barn och ungas uppväxtvillkor
- Miljöer och produkter
- Fysisk aktivitet

Nationella miljömål

Det svenska miljömålssystemet omfattar ett generationsmål och 16 nationella miljökvalitetsmål. Målen uttrycker vad regering och riksdag vill uppnå med miljöpolitiken. Såväl länsstyrelsen i Västerbotten som Vilhelmina kommun har tagit fram miljömålsdokument för stöd i det aktiva arbetet med de nationella målen på regional och lokal nivå. I ÖP:s ställningstaganden och konsekvensbedömning prioriterar Vilhelmina kommun särskilt följande miljömål:

- Storslagen fjällmiljö
- Levande skogar
- Levande sjöar och vattendrag
- God bebyggd miljö

Dessa anses som mest relevanta för kommunen i stort och bedömningen är att Vilhelmina kommun, genom att inrikta ställningstaganden och prioriteringar i ÖP på dessa mål och ett landskapsperspektiv, har god möjlighet att uppnå bra resultat även när det gäller övriga miljö kvalitetsmål.

Grön infrastruktur

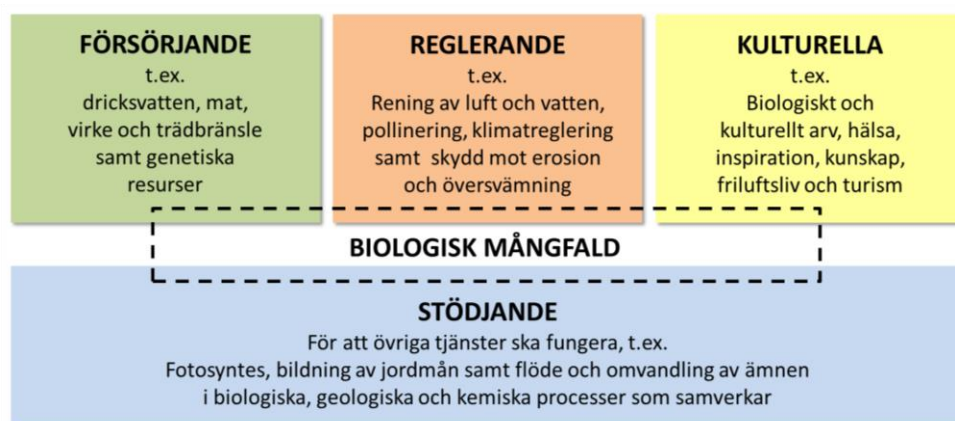
I tabellen nedan presenteras de potentiella områden och teman för grön infrastruktur som getts fokus i Vilhelmina kommuns ÖP. Dessa anses särskilt relevanta för kultur- och naturmiljön i fjäll-, skogs- och bebyggelselandskapet inom Vilhelmina kommun.

Område	Tema, grön infrastruktur	Övergripande bedömning för grön infrastruktur i Vilhelmina
Skogsmark	• Produktiv skogsmark • Potentiella kontinuitets-skogar • Skogsbryn	Skogsmark och skogsbruk har stor utbredning i kommunen. Produktiv skogsmark är skogsbruksmark om inte annan markanvändning ges företräde. Kontinuitetsskogar kan ha stor betydelse inom områden med höga sociala värden samt utgöra komponenter av betydelse för grön infrastruktur, särskilt i anslutning till redan formellt skyddad skog. Skogsbryn och andra övergångszoner i landskapet som bidrar till landskapets diversitet och mångfunktionalitet behöver uppmärksammas och värnas.
Öppna marker	• Öppen myr • Jordbruksmark i drift, ängs- och betesmark • Igenväxande öppen mark • Öppen, storslagen fjällmiljö	Öppna marker utgör en viktig komponent i både fjäll- och skogslandskapet och bidrar till landskapets diversitet och mångfunktionalitet. Många ängs- och betesmarker innehåller olika kulturvärden i form av lador och hägnader m.m. Vidmakthållen öppenhet eller igenväxning är viktig information för planering av särskilda åtgärder. Detta bör uppmärksammas generellt och i samband med omställning av brukande, ny bebyggelse samt i utformande och skötsel av boendemiljöer och kulturmiljöer.
Naturvärden	• Formellt skyddade områden • Andra former av skydd • Riksintresse naturvård och Natura 2000	Inom kommunen finns flera stora naturreservat samt ett antal biotopskyddsområden, naturvårdsavtal och naturminnen. I utgångsläget antas att befintliga, formellt skyddade områden kan behöva kompletteras med ytterligare formellt skydd, annan typ av naturvärdesidentifiering (t.ex. riksintresse) eller riktade insatser i form av anpassad skogsskötsel för att upprätthålla den gröna infrastrukturen.
Kultur-, sociala- och turismvärden	• Punktobjekt • Turismanläggningar • Riksintresse kulturmiljövård, friluftsliv och rörligt friluftsliv • Fiskeområden • Leder (vinter och sommar)	Kulturvärden, sociala värden och turismvärden omfattar såväl anlagda som mer naturliga miljöer (såsom skogens kulturarv), men också miljöer i och i anslutning till tätort och bebyggelse. Punktobjekt omfattar anlagda grönytor, rastplatser, informationstavlor, utsiktsplatser, enskilda besöksmål, flottnings- och fornlämningar m.m. Riksintresse för friluftsliv och rörligt friluftsliv finns i stor omfattning i kommunen, medan det finns få riksintressen för kulturmiljövård. Turismnäringen är viktig, med flera stora och väl kända anläggningar. Fritidsfiske är en vanlig aktivitet både för bofast befolkning och tillresande, liksom vandring, skidåkning och skoteråkning. Tillgängligheten till de olika värdena behöver ökas.
Förbudsområden	• Terrängkörning- och skoterförbudsområden	Välavvägda förbudsområden för terrängkörning och snöskoter (i tid och rum) behövs för att minska konflikter och för att säkerställa att prioriterade grön infrastrukturvärden inte påverkas negativt.
Vatten	• Vattenkraftverk; magasin • Vattentäkter • Restaurerade vattendrag • Vattenskyddsområden	Kvalitet och funktion hos vattenmiljöer som har särskild betydelse för att upprätthålla landskapets värden och som är en naturlig infrastruktur i kommunen för vägsträckning, bebyggelsens lokalisering och för andra samhällsfunktioner, behöver bevaras och återskapas. Kraftverk och kraftverksdammar samt grundvattentäkter fyller viktiga samhällsfunktioner. Redan restaurerade vattendrag bör kartläggas och förslag bör tas fram på nya områden som kan bli aktuella för framtida restaurering. Restaurering av vattendrag för fiskvandring och -reproduktion bör uppmärksammas speciellt.
Övergångszoner mellan land och vatten	• Stränder • Strandskyddsområden	Övergångszoner mellan vatten- och land är generellt viktiga för att upprätthålla god ekologisk funktionalitet tack vare hög biologisk mångfald och viktiga filtrerande och stabiliserande funktioner som minskar riskhändelser som översvämningar, laviner och andra massflöden. Strandzonen kan även ha stor betydelse för friluftslivet. Förutsättningar och tillgänglighet för ett rikt friluftsliv samt för arter att sprida sig inom sina naturliga utbredningsområden ska finnas och vattenlandskapets vattenhushållande funktion, naturliga vattenregimer och svämzoner bör vidmakthållas.
Renskötelsesområdet	• Kärnområden • Nyckelområden • Flyttleder • Svåra passager	Renens rörelser i landskapet över året är helt avgörande för rennäringen. Kärnområden, nyckelområden och flyttleder påverkas av annan markanvändning och klimatförändringar varför renskötseln ska beaktas vid förändrad markanvändning. Svåra passager för ren, kända eller förväntade, är viktiga för renens rörelser och bör åtgärdas där så är möjligt.

Geografiska informationssystem (GIS) är ett bra verktyg för analyser av grön infrastruktur i landskapet. Det finns mycket data tillgänglig som kan användas för olika sammanställningar. "Grön infrastruktur i det boreala skogslandskapet" (Länsstyrelsen, 2016) är ett exempel på en nätverksanalys av befintliga kärnområden för naturvård. Befintligt kartmaterial, beträffande exempelvis skyddade områden, olika riksintressen samt kommunala hänsynsområden (se kapitel 4 samt bilaga 1), som skulle kunna användas för sådana analyser har dock i allmänhet för dålig upplösning och precision för att analyserna ska ge bra resultat och fungera som ett tillförlitligt underlag i planering och beslut om markanvändning. I översiktsplanen har Vilhelmina kommun därför valt att presentera övergripande vägledningar som syftar till att förstärka den gröna infrastrukturen kopplad till de teman som presenteras i tabellen ovan.

Ekosystemtjänster

Ekosystemtjänster är ekosystemens direkta och indirekta bidrag till människors välbefinnande och konceptet är orienterat mot att tydliggöra och värdera människans nytta av ekosystemen och processerna inom ekosystemen. Ekosystemtjänster kan delas in i försörjande, reglerande, stödjande och kulturella tjänster (se figur nedan). Stödjande ekosystemtjänster urskiljs inte alltid som en egen kategori utan räknas som underliggande processer till reglerande tjänster, som ofta betecknas reglerande och upprätthållande. Ekosystemtjänster ska ingå i kommunal ÖP. I ÖP kan förekomst av ekosystemtjänster (d.v.s. att ekosystemtjänster finns eller antas finnas) och hur förekomst kan påverkas av olika markanvändning, kartläggas och beskrivas. I möjligaste mån kan ekosystemtjänstens förekomst dessutom värderas – kvalitativt, kvantitativt eller monetärt. Ekosystemtjänster relevanta för ÖP kan exempelvis vara kopplat till kommunens förhållningssätt till exploatering av värdefull jordbruksmark, utveckling av tätortsnära grönområden eller upprätthållning/utveckling av viktiga naturliga strukturer i landskapet. Några konkreta exempel på ekosystemtjänster är näringsomsättning, naturligrening av vatten och luft och pollinering. Andra tjänster kan vara virkesproduktion, klimatreglering från skogens träd eller vattenrening i en rullstensås eller våtmark, bär, svamp och jaktbart vilt. Gemensamt för ekosystemtjänsterna är att de utgör en viktig grund för människors hälsa och välbefinnande. För att nå miljömålen krävs att ekosystemtjänster bibehållas och bevaras.

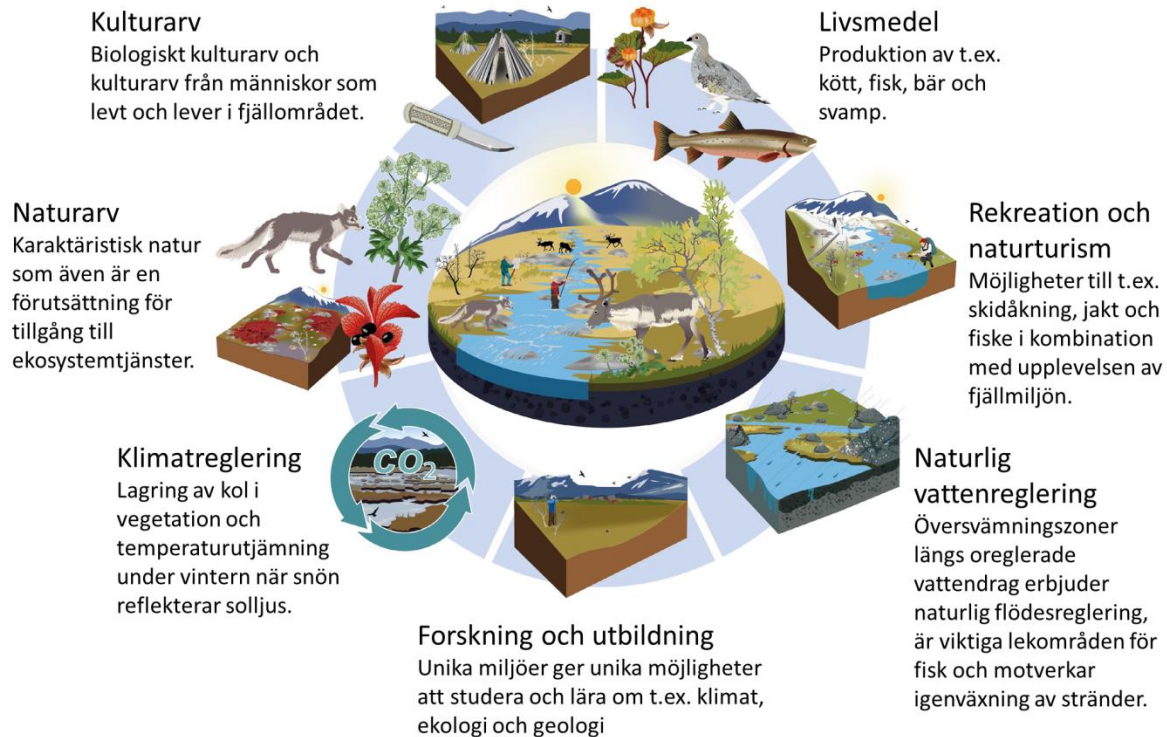

Principiell indelning av ekosystemtjänster och deras förhållande till biologisk mångfald.

En rad olika studier – inte minst kring systematisering och definition och tillämpningar av ekosystemtjänster – har varit utgångspunkt för på ställningstaganden kring ekosystemtjänster i Vilhelmina kommuns ÖP. På grund av ekosystemtjänstbegreppets komplexitet och att ekosystemtjänster inte har använts och testats i beslutssystem i större grad, har fokus i arbetet lagts på att ta fram en gene-

rell grund för prioriteringar och ställningstaganden. Denna grund bygger på en ekosystemtjänstklassificering kopplad till särskilt viktiga markanvändningstyper och riksintressen (knutna till skog, sjöar och vattendrag samt fjäll) i Vilhelmina kommun (Bilaga 2). Ett exempel på den mängd olika typer av ekosystemtjänster som finns bara i fjällskapet presenteras i bilden nedan.

Ekosystemtjänster i fjällen

Naturvårdsverkets illustration av ekosystemtjänster i fjällen, med text anpassad till Vilhelmina kommuns ÖP.

1.4 Grön planering

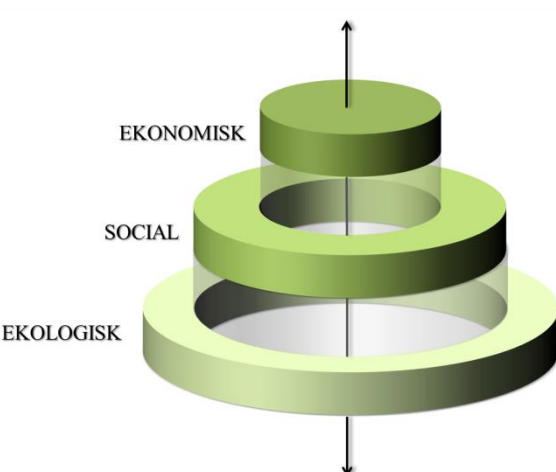
Grön planering är ett steg mot att göra översiktsplaneringen till ett verkligt verktyg för en hållbar landskapsplanering. Genom ett uttalat landsbygds- och landskapsperspektiv, betoning på deltagande, samt tydliga länkar till valda ekosystemtjänster och grön infrastruktur bäddar planeringen för en fortsatt utveckling i linje med en hållbar och attraktiv fjällkommun, som blir bättre rustad att hantera periodiserade och säsongsbetonade variationer i framtiden.

Enligt OECD:s definition anses en kommun med en befolkningstäthet lägre än 105 invånare/km² vara landsbygd. Sveriges kommuner och landsting definierar glesbygdskommuner som kommuner med färre än sju invånare/km² och mindre än 20 000 invånare totalt. Tillväxtverket definition av landsbygd grundar sig på medborgarnas tillgång till service och tidsavstånd i bilresa från tätort, vilket är en ort med minst 3 000 invånare. Dessutom görs en sammanfattande bedömning av kommunen som helhet. Med stöd av dessa definitioner är hela Vilhelmina kommun betrakta som landsbygd. I de nationella riktlinjer och instruktioner som återfinns hos Boverket vad gäller översiktsplanering så finns ett övervägande fokus på tätbebyggda områden/stadsmiljöer. För att kunna ha en hållbar ÖP i en glest

befolkad naturresursrik kommun, såsom den fjällkommun Vilhelmina är, behövs ett utvecklat landskapsperspektiv och ett landsbygdsperspektiv. Med ett uttalat landskapsperspektiv i översiktsplanen menas att hela kommunen beaktas, exempelvis beaktas hela avrinningsområden istället för enskilda sjöar och vattendrag. Likaledes beaktas hur rennäringen nyttjar hela landskapet beroende på årstid. Grön infrastruktur blir i detta avseende viktigt för att hålla samman och binda samman landskapet. Vidare inbegriper detta även att hänsyn tas till samtliga hållbarhetsdimensioner, se faktaruta nedan för mer information.

Landskapsperspektiv och hållbarhet – Den europeiska Landskapskonventionen syftar till att förbättra skydd, förvaltning och planering av landskap i Europa. Den syftar också till att främja samarbetet kring landskapsfrågor inom Europa och till att stärka allmänhetens och lokalsamhällets delaktighet i det arbetet. Konventionen innefattar alla typer av landskap som människor möter i sin vardag och på sin fritid. Således är delaktigheten tillsammans med ett landskapsperspektiv ett uttryck för hållbar planering; ekologiskt socialt och ekonomiskt.

Ekologisk/miljömässig hållbarhet går hand i hand med både social och ekonomisk hållbarhet, då dessa inte är ömsesidigt uteslutande utan många gånger en förutsättning för varandra – och således är balansen dem emellan viktig att beakta.

The diagram consists of three stacked, horizontal, light green cylindrical rings of varying heights, creating a stepped effect. The top ring is the smallest, the middle ring is medium-sized, and the bottom ring is the largest. To the left of the rings, the words 'EKONOMISK', 'SOCIAL', and 'EKOLOGISK' are written in black, uppercase letters, corresponding to the top, middle, and bottom rings respectively. A vertical double-headed arrow passes through the center of the rings, extending above the top ring and below the bottom ring.

Vilhelmina kommun har aktivt beslutat att verka för att utveckla den lokala demokratin (som en del av den sociala hållbarheten), där medborgardialog är ett viktigt instrument i beslutsprocessen och där nya metoder för deltagande ska utvecklas. Som ett led i detta har ökat deltagande i fysiska planeringsprocesser bedömts som både önskvärt och nödvändigt. När fler kommer till tals finns förutsättningar för en kvalitativt bättre planering. Genom dialog nyanseras också olika åsikter samtidigt som skillnader, likheter och konfliktfrågor tydliggörs. Förståelsen för andras perspektiv kan då öka och skapa en bättre grund för förhandlingar och prioriteringar. Vidare ingår Vilhelmina kommun i det samiska förvaltningsområdet, vilket innebär att kommunen ska informera om lagen om minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009:724), ge inflytande till och samråda med företrädare för den samiska befolkningen samt skydda och främja alla minoriteters språk och kultur särskilt med fokus på barn och samiskt språk och kultur. Det är även en självklarhet att all människors lika värde beaktas oavsett kön, ålder, etnicitet, kulturell- och religiös bakgrund, sexuell läggning etc. – ett jämställt, öppet och icke-diskriminerande samhälle är en självklarhet i Vilhelmina kommun.

Upplevelsen av fjällområdet i Vilhelmina kommun varierar kraftigt över året. Årstidsvariationerna är en del av områdets identitet och en påtaglig del av vardagen för alla som bor och verkar här. Variationen är tydligt kopplad till fjällen och turism/rekreation, renskötsel samt delårsboende. Trycket på leder, nedfarter, kollektivtrafik, VA-nätet, mobiluppkoppling, samhällsservice med mera är mång-

dubbelt större under högsäsong än under lågsäsong. Att integrera årstidsvariationen i planeringen är värdefullt dels för att få den fysiska miljön funktionell under den period på vårvintern när trycket är som störst och dels för att behålla attraktivitet i den fysiska miljön under de delar av året då det är färre som bor och verkar i området. Kommunen eftersträvar generellt fler helårsboende samt fler verksamhetsidkare och besökare under hela året. Långsiktig hänsyn till det som är unikt och attraktivt i fjällvärlden även under lågsäsong är därmed grundläggande.

I detta avseende blir även så kallad "grön infrastruktur" viktigt, nätverk av natur som bidrar till fungerande livsmiljöer för djur och växter och till människors välbefinnande. Med begreppets hjälp kan man:

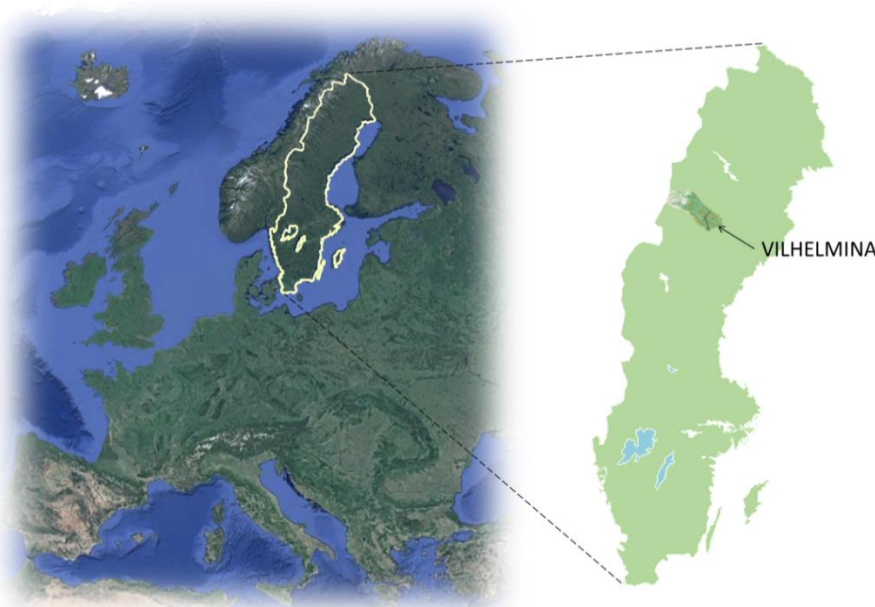
- se helheten i landskapet,
- kartlägga landskapets värden,
- binda samman områden till fungerande livsmiljöer,
- prioritera klokt och planera effektivt.

Allt detta bidrar till att uppfylla nationella och internationella miljömål, samt bidrar till människors välbefinnande. Grön infrastruktur är således även en förutsättning för att bibehålla och bevara ekosystemtjänster (vilka presenterades närmre i föregående avsnitt).

2. Strategiska utgångspunkter

2.1 Framtidsutmaningar

Idag lever vi i ett större geografiskt sammanhang än någonsin tidigare. Beslut som har direkt betydelse lokalt fattas inte alltid där, utan regionalt eller nationellt och i allt större utsträckning även inom ramen för Europeiska unionen. Företag ägs och agerar allt mer på en global marknad. Ytterligare en effekt av denna internationalisering är människors rörlighet, vilket inbegriper såväl resande för nytta och nöje som flytt- och flyktingströmmar. Globalt står också vi inför omfattande klimatförändringar, vilket kommer att innebära såväl möjligheter som utmaningar för Vilhelmina kommun.

Vilhelmina kommun i Sverige och Europa

Kommunala angelägenheter tar inte slut vid kommungränsen, exempelvis pendlar många människor såväl in och ut i kommunen, men även inom kommunen. Samverkan över kommun- och länsgränser har blivit allt vanligare och behovet av detta ökar ständigt, inte minst på grund av den demografiska utvecklingen och kommunens storlek. Vilhelmina kommun deltar idag i många olika samarbetsstrukturer. Förutom viktig interkommunal samverkan mellan kommun, näringslivet, föreningslivet och nationella myndigheter så är gränsöverskridande samverkan av stor vikt. Vidare ingår Vilhelmina kommun i en rad olika samarbeten med andra kommuner, Västerbottens regionförbund, Region 8, Region Södra Lappland med flera. För Vilhelminas del är även samarbete med de nordiska länderna angeläget eftersom infrastrukturen är likartad och glesbygden har mycket att vinna på att samordna allt från service, infrastruktur och transporter till utbildning och företagsamverkan över landsgränserna. I framtiden är det således viktigt att kommunen fortsatt arbetar för att stärka samarbeten lokalt, regionalt, nationellt såväl som internationellt genom att engagera sig i strategiska nätverk och utvecklingsprojekt. I detta avseende kan digital marknadsföring och utbyte minska de fysiska avstånden och möjliggöra för mer interaktion och erfarenhetsutbyte. Vilhelmina kommuns inriktning är att möjliga samverkansområden, utöver de som redan nu är kända och accepterade, bör inventeras.

Dessa samarbeten och satsningar är också centrala för att utveckla näringslivet och bör därför även omfatta företag, universitet och expertorganisationer. Globaliseringen gör att en stor del av Vilhelmina kommuns företagare verkar på en marknad med internationell konkurrens. Många företagare saknar kunskap om tillvägagångssätt för att ta sig in på den internationella marknaden och är inte exportmogna. Riktade utbildningsinsatser för att öka företagarnas kunskap om etablering på den internationella marknaden samt innovationer är därför viktiga, liksom att skapa virtuella inkubatorer och mötesplatser. Sådana satsningar efterfrågas inte minst i de expansiva områdena i fjälldalarna.

Den pågående och allt mer accelererande IT-utvecklingen innebär möjligheter att utveckla näringslivet. Tillväxten och utvecklingen av de IT-företag som finns i kommunen är positiv, vilket skapar förutsättningar för flera företag i branschen. Kommunen vill bidra till kompetensutveckling kring digitala affärsmodeller och e-handel samt utveckla Vilhelmina som en testarena för digitala tjänster. Samtidigt ökar konkurrensen för lokal handel och behovet av lokal service, t.ex. bank- och postärenden, minskar. Ny teknik gör också att kommunens naturtillgångar kan utvinnas mer effektivt med mindre arbetskraft. Dessa faktorer krymper därmed möjligheterna till sysselsättning, medan miljö- och klimatpåverkan minskas. Förbättrade telekommunikationer gör också att arbete och studier i allt större utsträckning kan utföras på distans.

Nedan preciseras tre områden; befolkning, klimat och samhällsliga begränsningar, som Vilhelmina kommun särskilt har att beakta och medvetet förhålla sig till i planeringsarbetet, även om det är områden som i sig är svåra att direkt påverka för kommunen.

2.1.1 Befolkning

En krympande befolkning är en utmaning som de flesta gles- och landsbygdskommuner i dagsläget har att hantera. Vilhelmina kommun hade sin befolkningstopp på 11 300 personer under sextiotalets början. Under de senaste 50 åren har kommunen upplevt och upplever fortfarande en kraftig befolkningsminskning. Idag har kommunen ca 6 850 invånare, varav omkring 70 % bor inom en tremilsradie från tätorten. Under 60- och 70-talet berodde minskningen i första hand på utflyttning, men allt eftersom befolkningen åldrats har minskningen istället kommit att bero främst på att för få barn föds relativt dödstalet. Sedan 2007 så har Vilhelmina kommun emellertid haft ett högt och jämnt mottagande av nyanlända flyktingar, ensamkommande barn och unga, samt ett mottagande av asylsökande vuxna (120 platser) som Migrationsverket ansvarar för. Många lämnar dock Vilhelmina kommun för studier, arbete och/eller för att komma närmre släktingar i andra delar av Sverige. Vilhelmina kommun arbetar mot bakgrund av detta aktivt för att skapa förutsättningar för att flera av de nyanlända ska etablera sig långsiktigt i kommunen. Som ett led i detta har kommunen skapat en arbetsmarknadsenhet i syfte att bättre och mer framgångsrikt organisera integrations- och arbetsmarknadsuppdraget.

Trenden är att det sker en koncentration av boende till vissa områden i kommunen. För Vilhelmina kommuns del får detta till följd att redan glest bebodda områden blir glesare och att det blir allt mer konkurrens om bostäder och service i fjälldalarna.

På sikt kommer de arbetsföra i kommunen att få en ökad försörjningsbörda då allt färre arbetsföra ska försörja fler äldre som inte arbetar. Detta är en trend som syns i hela Sverige, men som kommer att bli extra tydlig i glesbygdskommuner. Utvecklingen gör att det blir svårt för kommunen att behålla

nivån på samhällsservice. Vilhelmina kommun arbetar aktivt för en positiv befolkningsutveckling både genom att minska utflyttningen och öka inflyttning. Ett sätt att möta denna utmaning är att här i översiktsplanen fastställa långsiktiga intentioner för utveckling av Ortsstruktur och servicenivå inom kommunens olika delar, så att de beslut som fattas över tid tillsammans ska bidra till en hållbar bebyggelsestruktur som stödjer en god bebyggd miljö och en fortsatt levande landsbygd baserat på såväl lokalt kulturarv som behov inför framtiden. Detta konkretiseras i avsnitt 2.2 där den övergripande visionen för Vilhelmina kommun presenteras, samt genom de strategiska vägledningarna och ställningstaganden som fastställts för att uppnå densamma.

2.1.2 Klimat

Planeringsunderlag gällande klimatförändringar och förväntade effekter av dessa uppdateras ständigt (se exempelvis www.smhi.se/klimat). En sammanfattning av de förväntade klimatförändringarna för just Vilhelmina kommun fram till 2100 är (enligt Hooper, 2013 samt Tyréns, 2014):

- Höjd temperatur (ca 6 °C på vintern och ca 3 °C på sommaren).
- Antalet vinterdagar med temperaturen över fryspunkten kommer att öka från sällsynta (1961–1990) till 10 % av dagarna i skogslandet och den kallaste medeltemperaturen blir cirka 10 °C varmare i fjälltrakterna.
- Marken kommer att vara snötäckt 60–80 dagar kortare tid.
- Islossningen sker upp till en månad tidigare i skogslandet och 15-20 dagar tidigare i fjällen.
- Sista vårfrosten kommer 20 dagar tidigare.
- Växtperioden 30–50 dagar längre.
- Mer extrem nederbörd som totalt kommer att öka 30–35 %, upp till 70 % på vintern till 2100.
- Längre värmeböljor.

Enligt Tyréns (2014) bedöms risken för extrema flöden i Ångermanälven inte öka. Tvärtom kan vårfloden bli lite lägre, men komma tidigare. Totalt sett kommer dock flödet att öka. Redan med dagens klimat har Vilhelmina kommun vissa översvämningssproblem i samband med kraftig nederbörd på hösten. Denna risk kommer att öka på grund av stora nederbörds mängder. Fler flödestoppar kan öka erosionen och gradvis leda till skador på slänter vid älven. Kraftiga översvämningar kan också komma att orsaka översvämningar av VA-system och bebyggelse och skapa problem för bebyggelse, infrastruktur och kultur-/fornlämningar genom erosion (nötning och borttransport av material), ras, skred och slamströmmar, speciellt under höst- och vinterhalvåret då marken ofta är vattenmättad. Mer information om risker för översvämningar, ras och skred finns i avsnitt 4.3. Samhällsrisker)

Hälsan kan påverkas både positivt och negativt av ett förändrat klimat. Ett varmare klimat kan öka smittorisk och medföra fler påfrestande värmeböljor medan hälsoproblem förknippade med kyla kan minska. Klimatförändringarna orsakar förändrade förhållanden och livsmiljöer för växt- och djurarter och flera branscher i näringslivet kan påverkas direkt eller indirekt. I Vilhelmina kommun upplevs redan idag en ökning av extrema väderhändelser som kraftig nederbörd och starkare vindar samt en ökad risk för ras, skred och erosion. Säsongen för vintertransporter/-aktiviteter har blivit kortare. Sammantaget verkar klimatet orsaka fler och mer omfattande skador på vägarna i kommunen. Klimatet och väderförhållandena påverkar renarnas betestillgång under hela året. För att hantera klimatförändringen behöver rennäringen därför vara flexibel och kunna nyttja den traditionella kunskapen om renens behov och alternativa, sammanhängande betesmarker under olika delar av året. Mer

indirekta effekter på näringslivet av klimatförändringar kan bli ändrad efterfrågan, förändrade råvarupriser och ökade transport-/bränslekostnader. Direkta effekter att vänta kan vara ökad skogsproduktion samt ökade möjligheter till lokal livsmedelsproduktion. Förhållanden och villkor för exempelvis sportfiske och jakt kommer sannolikt ändras så att olika typer av anpassningar krävs. Förändrade förhållanden på andra håll i Sverige och världen kan öka kommunens attraktivitet som besöksmål, vilket är att se som en stor möjlighet förutsatt att man arbetar för klimatneutrala transporter.

2.1.3 Samhälleliga begränsningar

Kommunen har ett så kallat "planmonopol", men i realiteten begränsas detta av en rad ekonomiska, institutionella och strukturella förutsättningar som härrör från såväl regional som nationell nivå. Det handlar dels om hur det offentliga ansvaret är organiserat och dels om hur det privata näringslivet fungerar. En gedigen översiktsplan ökar emellertid kommunens möjlighet att föra en dialog med staten om hur naturresurser ska prioriteras och hur avvägningar ska göras mellan riksintressen och andra allmänna intressen samt i relation till kommunens fysiska utveckling i övrigt. När det gäller reglering av rättigheter och förvaltning av naturresurser ligger detta utanför översiktsplanens beslutsområden.

I en glesbygdskommun som Vilhelmina är naturresurser centrala för att skapa utveckling och sysselsättning, men kommunen äger inte ansvaret för dessa. Staten bestämmer hur de ska förvaltas, exempelvis genom att bestämma restriktioner eller ge tillstånd, och hur de ska beskattas. Lokalt upplevs detta som en stor begränsning som förhindrar anpassning till de förhållanden som råder på en viss plats och därmed för en hållbar utveckling. Naturresurserna nyttjas också av olika aktörer med olika rättigheter och behov och när styrningen delas upp och ligger på en högre nivå försvåras förhandlingar och överenskommelser mellan dessa aktörer.

I Vilhelmina finns en uttalad önskan bland medborgarna om att naturresurser i mycket högre grad ska förvaltas lokalt. Både renskötseln och besöksnäringen anser att processer kring avlysningar och regleringar i fjällvärlden inte fungerar optimalt ur någon aktörs perspektiv. De olika näringarnas företrädare upplever sig inte bli tillgodosedda eller respekterade. Här krävs en förstärkning av kommunikation och dialog för att nå acceptabla resultat. Renskötseln vill ha ett mycket större inflytande över mark och vatten inklusive jakt, fiske, rovdjur och (skoter)leder. Det lyfts dessutom allt fler frågor om hur allemansrätten och den privata äganderätten förhåller sig till varandra och det finns en oro för inskränkningar i äganderätten också i bevarandesyften (för naturvård). Beskattningen av naturresurserna kommer inte heller kommunen till godo. Detta gäller exempelvis vattenkraft, gruvbrytning och vindkraft. Även i den frågan finns ett stort tryck bland medborgarna i Vilhelmina kommun att en mycket större andel av dessa inkomster ska återföras till den lokala nivån eller till och med beskattas lokalt.

Små glesbygdskommuner har med nuvarande lagstiftning ett begränsat skatteunderlag och därmed svårigheter att uppfylla alla sina ansvarsområden. Många glesbygdskommuner med nationell attraktionskraft, får dessutom bära stora kostnader för den servicestruktur som krävs och som ses som nödvändig för acceptabel funktionalitet för tillresande. Långsiktigt anser kommunen att omfördelningssystem bör skapas för att finansieringen av sådana funktioner ska ske på nationell nivå. För att uppmuntra befolkningstillväxt är även statligt finansierade åtgärder i syfte att skapa arbetstillfällen centrala. Det handlar till exempel om närvaron av statliga organ, differentierade arbetsgivaravgifter

och bensinskatter, flyttbidrag för den som vill flytta till glesbygden och särskilda lån riktade mot bostadsbyggande i landsbygd. Också frågan om statliga finansieringsinsatser riktade mot företag är central då banksektorn fokuserat på stora städer, stora kunder och nya marknader (se även Parlamentariska landsbygdskommitténs betänkande, SOU 2017:1).

Bankerna har dock fortsatt ett tungt ansvar för näringslivsutveckling även på landsbygden. Tillgängligt riskkapital och möjligheter till lån för att etablera och/eller utveckla redan befintliga verksamheter är grundförutsättningar för att innovationer ska få växtkraft. Detta är i nuläget en ytterst begränsande faktor i Vilhelmina kommun. Trots detta är investeringsviljan i företagandet stort, inte minst i kommunens fjälldalar. Vilhelmina kommun vill erbjuda ett bättre stöd till företag och föreningar genom att samla kompetens kring riskkapital och annan extern finansiering. Möjligheterna att låna till bostadsbyggande är också ett stort problem, i synnerhet för permanentboende.

2.2 Övergripande vision

Målbilden, det vill säga en kortfattad framtidsvision för hur medborgarna vill att Vilhelmina kommun ska uppfattas och utvecklas till 2030, kan summeras och uttryckas som

”Vilhelmina kommun – en hållbar, attraktiv och livskraftig helhet”.

Denna övergripande vision har mejslats fram utifrån en rad underlag; visionsformuleringar från de fokusgrupper som genomförts runt om i kommunen inför framtagandet av ny översiktsplan, svar från elever i årskurs 7–9 på en enkät om framtiden i Vilhelmina kommun samt från visionsskrivningar i andra kommunala policy- och strategidokument.

Med **hållbar** avses att Vilhelmina kommun medvetet arbetar för att främja en hållbar utveckling i kommunen, där möjligheter till att både bruka (produktionsaspekten) och bevara viktiga naturresurser inryms. Grunden för långsiktigt hållbar utveckling i Vilhelmina kommun är att det finns en medvetenhet om och respekt för naturens begränsningar sett ur ett hållbarhetsperspektiv. Utan en hållbar utveckling av naturen kan inte social hållbarhet uppnås. Ekologisk och social hållbarhet är i sin tur villkor för att nå ekonomisk hållbarhet. Långsiktig ekonomisk utveckling kan alltså inte nås till priset av förstörd natur eller ett segregerat och ojämlikt samhälle, eftersom naturresurser och folkhälsa är förutsättningar för långsiktig tillväxt. I Vilhelmina kommun finns ett fjällnära landskap som är viktigt för både skogsbrukets, besöksnäringens och rennäringens möjligheter till utveckling. Det lokala kulturarvet, inklusive den samiska kulturen, ska värnas och bör också betraktas som en viktig förutsättning för turismen. Den rådande utvecklingen går mot fler aktiviteter och evenemang i fjälldalarnas kärnområden, exploateringstrycket är högt i känsliga och skyddsvärda landskap och det uppstår också slitningar mellan olika näringar, samhällsfunktioner och bevarandeintressen. Förståelse och respekt för varandras behov är i detta avseende avgörande för näringarnas utveckling och en positiv atmosfär i kommunen.

Begreppet **attraktiv** kan hänföras till det faktum att Vilhelmina kommun för många människor har en tydlig känslomässig attraktionskraft, främst baserat på sin identitet och sitt varumärke som är kopplade till landskapet, aktiviteter och besöksnäring. Detta framkom även i den enkät som elever i årskurs-7–9 besvarade, där naturen och den vackra miljön framhölls som den viktigaste anledningen för

att bosätta sig i Vilhelmina som vuxen. För att komplettera denna typ av attraktionskraft ska kommunen även arbeta för att stärka sin funktionella attraktionskraft på ett långsiktigt sätt. Detta innebär att planera för samhällsstrukturer som ger tillgång till effektiva transporter, arbeten, digital kommunikation, aktiviteter, boenden, bra utbildning och god service – både idag och i framtiden (begreppen känslomässig och funktionell attraktionskraft återfinns i Regeringskansliets skrift "Attraktionskraft för tillväxt och utveckling").

Livskraftig helhet hänger samman med att Vilhelmina kommun till ytan är en mycket omfattande kommun (Sveriges sjunde största kommun), och att det finns stora områden som är extremt glest befolkade. I diskussionerna i de fokusgrupper som genomförts uttrycktes en önskan om att främja en flerkärnighet inom kommunen i syfte att komma ifrån ett centrum-periferi förhållande, främja ett landskapsperspektiv, samt verka för att skapa en infrastruktur som binder samman kärnområden och viktiga funktioner i kommunen. Genom att aktivt arbeta för att sprida utvecklingen som sker i tätorten även till kärnområden i fjälldalarna kan trängsel- och utträngningseffekterna minskas samtidigt som det skapar tillväxt i fler områden i kommunen.

3. Utvecklingsstrategi

I detta kapitel presenteras sex planeringsområden som Vilhelmina kommun identifierar som centrala och för den långsiktiga utvecklingen i kommunen; Samhällsservice, Bebyggelseutveckling, bostadsförsörjning och landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS), Infrastruktur och kommunikation, Energi- och teknisk försörjning, Ett näringsliv med grönt fokus samt Natur, kultur och friluftsliv. För varje planeringsområde anges övergripande strategi och vägledning samt strategier och vägledningar för specifika teman inom planeringsområdet, men vägledningar i ett avsnitt kan även beröra aspekter som presenteras närmare i ett annat avsnitt, exempelvis vägledningar med avseende på hantering av de miljö- och säkerhetsrelaterade risker som finns inom kommunen och som redovisas närmare i avsnitt 4.3. Det är vägledningarna i de olika avsnitten *tillsammans* som ska bidra till att Vilhelmina kommun når visionen om en hållbar, attraktiv och livskraftig helhet.

3.1 Samhällsservice

Med samhällsservice menas i detta kapitel dels service som finansieras av skatter och tillhandahålls av offentliga myndigheter och privata aktörer, dels service som erbjuds av ideella organisationer. Exempel på samhällsservice är förskola och skola, bibliotek, idrotts- och fritidsanläggningar, vårdcentraler och sjukhus, socialtjänst, kulturverksamhet, trossamfund osv. Samhällsservice i form av kollektivtrafik, vatten och avlopp etc. behandlas i andra kapitel.

För Vilhelmina kommun är det viktigt att såväl kommuninvånare som besökare i alla åldrar känner sig välkomna och trygga i kommunen. Invånarna ska känna att de kan ha inflytande, vara delaktiga och att de kan utvecklas i samhället. God hälsa för alla på lika villkor är en självklar strävan i kommunens arbete. Vilhelmina kommun ser det som särskilt viktigt att barn och ungdomar ska ha goda förutsättningar för en bra uppväxt, att de ska ha möjlighet att utöva och praktisera inflytande och delaktighet, att engagemang och skapandeförmåga tas tillvara samt att ett kritiskt förhållningssätt stimuleras.

Ett rikt, varierat och kvalitativt kultur- och fritidsliv tillgängligt för alla är en av de viktigaste förutsättningarna för samhörighet, gemenskap, mångfald och identitet. Kultur- och fritidsverksamhet ger även viktig stimulans för en aktiv näringspolitik och är därför av stor betydelse för Vilhelmina kommuns långsiktiga utveckling och attraktionskraft.

När det gäller kommunal service är Vilhelmina kommuns grundinställning att nivån på servicen måste anpassas efter förutsättningar i olika geografiska områden och efter den kommunala ekonomin så att verksamheterna håller hög kvalitet samtidigt som de klarar en god ekonomisk hushållning. Med sjunkande befolkning och periodiskt tryck från tillresande är detta en stor utmaning (se kapitel 2).

Övergripande vägledning

- ✓ Samverkan mellan kommun, näringsliv, föreningar, studieförbund m fl ska utvecklas med syfte att skapa mötesplatser och utjämna gränser mellan kommunens invånare med avseende på etnisk och social bakgrund, jämställdhet och ålder.
- ✓ Ett framtagande av en kommunal serviceplan behövs för att kunna formulera vilken typ av service kommunen har möjlighet att erbjuda inom olika geografiska områden. Digital teknik och samverkan över gränser som kan stärka möjligheten att erbjuda god samhällsservice bör också utredas. Resultaten från utredningen ska stärka översiktsplanens ställningstaganden

samt övergripande mål i kommunens budget- och strategiplan. *En separat strategi för vidare planering och ytterligare utredningsbehov utformas och antas parallellt med översiktsplanen.*

- ✓ Lokala initiativ och anpassningar som komplement till kommunalt serviceutbud är positiva och ska stödjas, under förutsättning att kommunal ekonomi i stort inte påverkas negativt.
- ✓ Service och myndighetskontakt på minoritetsspråk, främst på samiska, ska kunna erbjudas vid efterfrågan.

Övergripande vägledning risk och riskhantering

- ✓ Beredskap måste finnas för värmeböljor och andra extrema väderhändelser samt de effekter som dessa kan få för samhället och viktiga samhällsfunktioner såsom sjukhem och äldreboenden. *Kommunen har särskilda handlingsplaner för hantering av riskhändelser.*

3.1.1 Kultur och fritid

Aktiva och engagerade föreningar ger Vilhelmina kommun ett förhållandevis brett och varierat utbud av kulturprogram och fritidsaktiviteter bl. a under lokala kulturhelger som Wilhelmina Winter Weekend, Hembyggsdagarna, Mikaeli- och Fatmomakkehelgerna. Fritidsgården är den enda fritidsverksamhet för ungdom som helt bedrivs i kommunal regi och den är öppen för alla mellan 6 och 20 år. Studieförbunden tillsammans med föreningslivet och trossamfunden är de viktigaste arrangörerna av kulturarrangemang. Studieförbundens estetiska verksamhet är av väsentlig betydelse för kulturlivet i kommunen, såväl vad gäller studier som utövande verksamhet av amatörer inom musik, scenisk konst, teckning samt bild- och formkonst.

Traditionellt vilar såväl kultur- som fritidsverksamheten Vilhelmina kommun på en kombination av ett omfattande ideellt deltagande och stöd från kommunen i form av ekonomiska bidrag, tillhandahållande av lokaler/anläggningar, utrusning, samverkan m.m. Folkets Hus är en naturlig träffpunkt i tätorten där Vilhelmina kommun kan erbjuda föreningar hyresfria lokaler. Kommunen tillhandahåller även andra hyresfria lokaler såsom idrottshallar, fotbollsplaner, ishall, ridhus och simhall till föreningar i kommunen. Lokalerna kan också nyttjas av skolor och av allmänheten. Skötsel- och drift av anläggningarna åligger i första hand föreningslivet genom avtalskrivning och bidragsstöd enligt norm. Saiwa badplats är ett större kommunalt friluftsbad på tätorten. Övriga friluftsbad, belägna i byarna, underhålls och sköts av byaföreningar (eller motsvarande) och erhåller årliga skötselbidrag enligt fastställda normer. Detta är den s.k. "Vilhelminamodellen" som har gett Vilhelmina en tämligen unik profil som kultur- och fritidskommun och som bidrar till att göra kommunen till en attraktiv ort för både boende och besökare.

Kommunen är rik på samisk kultur, bl.a. genom kulturmiljöer och -lämningar (se avsnitt 3.6.2) samt aktiv renskötsel och sameslöjd. Fler välkända samiska slöjdare är verksamma inom kommunen. Det finns tre sameföreningar; Faepmien saemien siebrie (Fatmomakke sameförening, den första sameföreningen i svenska Sápmi när den bildades 1904), Faepmie saavreme siebrie (Fatmomakke idrottsförening) samt Vualtjere duodji (som bl.a. uppfört ett sameviste på kyrkberget i Vilhelmina). Sameföreningarna anordnar språk- och kulturaktiviteter samt informerar om samer och samisk kultur.

Att värna lokal kultur, upprätthålla Vilhelminamodellen och att höja attraktiviteten i kommunen är centrala utmaningar, men viktiga led både för att förbättra förutsättningar för inflyttning och få medborgare att stanna kvar.

Vägledning

- ✓ En fördjupad ÖP för Vilhelmina tätort, med tyngdpunkt bl. a på att göra tätorten mer attraktiv ur kulturell och turistisk synvinkel ska tas fram. *En separat strategi för vidare planering och ytterligare utredningsbehov utformas och antas parallellt med översiktsplanen.*
- ✓ Den struktur för stöd till kulturaktiviteter i föreningslivet, vilken skapat den s.k. "Vilhelminamodellen", ska värnas då denna bidrar till såväl god folkhälsa som fortsatt landsbygdsutveckling. De begränsningar i kommunens stöd som nyligen genomförts, bör bli föremål för utvärdering inom planperioden.
- ✓ En stödfunktion för medels- och projektansökningar gällande aktiviteter och projekt inom föreningslivet för att gynna god folkhälsa och utvecklingen av en levande landsbygd i kommunen i stort ska utvecklas.
- ✓ Kommunen ska stödja och uppmuntra kulturella inslag och konstnärlig förnyelse i den fysiska miljön, särskilt temporära utställningar och liknande.
- ✓ Vilhelmina kommun ska främja den samiska kulturen och samiska kulturarbetare.

3.1.2 Vård och social omsorg

Socialtjänsten med dess verksamheter ska finnas till för kommunens invånare och för de individer som vistas i kommunen som har behov av stöd och hjälp som inte kan tillgodoses av den enskilde själv eller med hjälp av anhöriga.

Kraven är högre än någonsin på socialtjänstens verksamheter när det gäller beslutsunderlag, utbud, alternativ, flexibilitet och kompetens. Trycket på individ- och familjeomsorgen ökar också då tröskeln för att få ett arbete har höjts och samhällsklyftorna växer. En stor möjlighet, men även utmaning för kommunen är att kunna ha en god beredskap för ökad immigration orsakad av exempelvis väpnade konflikter och klimatförändringar. Viktigt för bedömningar kring vad som kommer att krävas av kommunen gällande detta är vart människor kommer ifrån, hur länge de ska stanna och var. Den största utmaningen för integrationsarbetet i Vilhelmina kommun är att, med begränsade egna resurser, klara av att ställa om mellan perioder av högt och lågt mottagande.

Till följd av kommunens demografiska sammansättning kommer stora behov för flera målgrupper att uppstå samtidigt. Under 2020-talet har kommunen fler äldre kommuninvånare med behov av äldreomsorg. Under samma tid har Vilhelmina kommun också relativt många unga människor i barnafödande ålder och en ganska stor grupp yngre tonåringar vars behov ska tillgodoses. Människor har också blivit allt rörligare och lever numera sitt liv på flera platser än tidigare. Med två fjälldalar och spridd befolkning står kommunen inför en stor utmaning att dimensionera och anpassa servicenivån i kommunens olika geografiska områden.

Det gäller att ta tillvara krav och konkurrens som en positiv förändringskraft. Den generellt sett förbättrade hälsan hos kommunens äldre medför också att dessa människor kommer att kunna vara en

resurs för samhället i större utsträckning än tidigare. Ett väl utformat integrationsarbete kan hjälpa Vilhelmina kommun att stabilisera befolkningsutvecklingen.

Vägledning

- ✓ Äldreomsorgen ska behållas och utvecklas, bl.a. i kommunal regi, så att det ska vara möjligt att bo kvar i närområdet även när man blivit äldre.
- ✓ En politisk immigrations- och integrationsstrategi ska upprättas med tydligt uppställda fokusområden som syftar till att kunna ta emot olika grupper av människor och ge kommunens nyanlända långsiktig försörjning och sysselsättning. *En separat strategi för vidare planering och ytterligare utredningsbehov utformas och antas parallellt med översiktsplanen.*
- ✓ Personer med funktionshinder ska kunna erbjudas professionell hjälp och stöd så att de har samma möjligheter till en meningsfull utbildning, ett utvecklande arbete och en aktiv fritid som alla andra.
- ✓ Anpassningar i äldreomsorgen utifrån den samiska befolkningens/individens behov ska kunna erbjudas.

3.1.3 Barn och utbildning

I Vilhelmina kommun ska det finnas barnomsorg och skolverksamhet av god kvalitet för alla där den behövs. Barn och ungdomar ska få det stöd och den hjälp de behöver för att på bästa sätt klara av att tillgodogöra sig sin utbildning. Ett livslångt lärande ska också vara en möjlighet för alla.

Allt högre krav ställs på kvalitet inom förskola och skola med fokus på elevernas utveckling och lärande. Karriärtjänster för olika lärarkategorier, krav på lärarlegitimation, modersmålsundervisning, mottagande av flyktingar och ensamkommande barn- och ungdomar är faktorer som också höjer krav på bemanningen och innebär omfattande förändringar i arbetssätt. Detta påverkar kostnaderna för utbildning som innebär mycket stora utmaningar i förhållande till kommunens stora yta och krympande ekonomi. Den digitala tekniken kan ge ökade förutsättningar att säkra kvalitet och för att fler ska klara skolans målsättningar.

Vägledning

- ✓ En långsiktig plan för barnomsorgen ska upprättas för att förbättra förutsättningarna att uppfylla placeringsbehov. *En separat strategi för vidare planering och ytterligare utredningsbehov utformas och antas parallellt med översiktsplanen.*
- ✓ Vid behov ska såväl digitala som fysiska lösningar sökas för att stärka/balansera elevunderlag och säkra undervisningskvalité i kommunens skolor.
- ✓ Strategier för hur digitala verktyg ska användas för att utveckla och förbättra lärandet samt för ökad kompetensutveckling inom skolan behöver upprättas. *En separat strategi för vidare planering och ytterligare utredningsbehov utformas och antas parallellt med översiktsplanen.*
- ✓ Kommunen vill arbeta för ett lokalt anpassat utbildningssystem som ger alla kommunens invånare möjlighet att utveckla och vidareutveckla de kompetenser de har och som behövs på arbetsmarknaden lokalt eller i närregionen.
- ✓ Samiskt språk och kultur ska vara naturligt i kommunal barnomsorg och skolverksamhet.

3.2 Bebyggelseutveckling, bostadsförsörjning och landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS)

Mot bakgrund av utmaningarna med kommunens sjunkande befolkningssiffror är all inflyttning är av stort värde för kommunen och varje nyetablering för permanent boende är att anse som positiv. Inflyttning och nybyggande signalerar framtidstro och bidrar till starkare underlag för näringslivet samt för upprätthållande och utveckling av infrastruktur och samhällsservice. Kommunen ser även enstaka fritidshus, tillsammans med en i övrigt väl genomtänkt struktur kring utvecklingen av fritids-
husbebyggelsen, som en positiv del i den långsiktiga utvecklingen.

Utifrån målsättningen att behålla och gärna öka befolkningen i Vilhelmina kommun krävs att det tillgängliggörs attraktiva områden som kan bebyggas utan risk för miljöstörningar och säkerhetsrisker kopplade till bl.a. översvämningar, ras och skred, bullerstörningar, strålningsnivåer från radon över riktvärdena samt lavin- och fordonsrelaterade olyckor (se avsnitt 4.3).

Vid lokalisering av nya bostäder, infrastruktur och service har kommunen stora möjligheter att minska den framtida miljöpåverkan, förbättra folkhälsan och skapa ett attraktivare och mer jämlikt samhälle med ökade chanser till tillväxt.

Övergripande vägledning

- ✓ Bebyggelseutvecklingen i kommunen ska ske på ett sådant sätt att en flerkärnig struktur stärks, se avsnitt 3.2.1. nedan.
- ✓ Bebyggelseutvecklingens art och struktur ska harmonisera med den övergripande utvecklingsriktningen i ett större geografiskt område fastställd i samråd med lokalbefolkning och lokala aktörer, exempelvis genom en utvecklingsstrategi eller en fördjupad översiktsplan för det aktuella området.
- ✓ Vid exploatering och nybyggande ska hänsyn tas till befintlig bebyggelsetradition och bygdens identitet.
- ✓ Hushållning med mark-, vatten och samhällsresurser ska ske genom att ny bebyggelse primärt lokaliseras som kompletteringar till befintlig bebyggelse där detta är lämpligt, s.k. förtätningar, gärna i anslutning till s.k. servicenoder (se 3.2.1 för definition). Förtätning får emellertid inte inverka menligt på möjligheter att bedriva och utveckla jordbruk.
- ✓ Det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av byggnader och bebyggelse samt platser och landskap med särskilda värden ska värnas och utvecklas.
- ✓ Förutsättningarna för att hantera frågor kring periodiska/säsongsbetonade påfrestningar på bostadsförsörjning, service, säkerhet, kommunikation, vatten och avlopp (VA) på olika ställen i kommunen ska förbättras. Kommunen ska ta fram en strategi för detta så att beredskap finns. *En separat strategi för vidare planering och ytterligare utredningsbehov utformas och antas parallellt med översiktsplanen.*
- ✓ Tillgängligheten till och i kommunala byggnader och miljöer ska förbättras.
- ✓ Hänsyn till biologisk mångfald och ekosystemtjänster ska integreras i planering och byggande.

Övergripande vägledning risk och riskhantering

- ✓ Förutsättningar i termer av geologi/klimat (radon, markbärighet, risk för erosion, ras och översvämning m.m.) ska alltid beaktas vid nybyggnation och planläggning.
- ✓ Riskbedömningar och åtgärder ska göras med en helhetssyn – enskilda projekt måste sättas in i en helhet.
- ✓ Exploateringar och åtgärder som utförs i känsliga (med avseende på t.ex. natur- och kulturvärden och/eller riksintressen) eller riskutsatta områden (med avseende på t.ex. buller, strålning, viss ras-/skred-/översvänningsrisk samt uppmärksamhetsavstånd till transportleder för farligt gods) utförs efter noggrann avvägning och med särskild försiktighet. Länsstyrelsens rekommendationer ska följas. Se kapitel 4 för vidare beskrivningar av dessa typer av områden.
- ✓ Speciellt riskutsatta (med avseende på t.ex. ras och skred, hög översvänningsrisk samt inom skyddsavstånd från transportleder för farligt gods) bör inte exploateras. Särskilt skyddsvärda områden (t.ex. viktiga områden för dricksvattenförsörjning och kommunala hänsynsområden) bör inte exploateras annat än om värdena inte skadas av exploateringen eller att exploateringen medför positiv inverkan av allmänt intresse på området värden. Länsstyrelsens rekommendationer ska följas. Se kapitel 4 för vidare beskrivningar av dessa typer av områden.
- ✓ Svenska kraftnäts magnetfältspolicy och rekommenderade skyddsavstånd (se avsnitt 3.3.7) ska uppfyllas vid planering av ny bebyggelse invid befintliga stamnätsledningar.
- ✓ Trafikverkets riktlinjer gällande bebyggelsefritt avstånd från vägområde samt gällande anslutning mot allmän väg ska följas vid planering av ny bebyggelse invid väg för vilken sådana riktlinjer finns.
- ✓ Trafikverkets säkerhetsavstånd vid byggande intill järnväg ska följas vid planering av ny bebyggelse invid järnväg (Inlandsbanan).
- ✓ Vid planering av nya bostäder och bostadsområden ska alltid frågor om säker och effektiv vattenförsörjning, avloppshantering, avfallshantering och avfallstransport behandlas.
- ✓ Byggnader och infrastruktur ska klimatanpassas.

3.2.1 Bebyggelsekärnor

Vilhelmina kommun arbetar aktivt för en välmående och hållbar helhet, vilket försvåras av att kommunen till ytan är stor och glest befolkad. Tätorten med närliggande byar utgör ett centrum, men kommunen strävar efter att skapa en attraktiv flerkärnighet. Kärnområdena ska vara mångfunktionella områden som omfattar både bostäder, service och arbetsplatser. I kärnområdena kan även finnas anläggningar eller platser som är av stor betydelse för service, teknisk försörjning, idrott, friluftsliv eller turism, exempelvis i termer av större institutioner, handelscentra, drivmedelsförsäljning, arenor och angöringspunkter till natur- och rekreationsområden (s.k. servicenoder). I detta avseende utgör Kultsjödalen (Stalon-Saxnäs-Klimpfjäll) och Vojmådalen (Dikanäs-Henriksfjäll-Kittelfjäll) kompletterade kärnområden till tätorten med närliggande byar (Vilhelmina-Malgovik-Nästansjö).

Skiss över kärnområden för bebyggelseutveckling inom Vilhelmina kommun.

I kommunens östra del finns utvecklingspotential när det gäller t.ex. vindkraft, skidåkning och fisketurism, men i dagsläget finns inte socioekonomiska förutsättningar för att utveckla ett kärnområde där. Detaljupplösta kartor över kärnområdena, inklusive särskilda risker samt centrala allmänna och nationella intressen att beakta i områdena, presenteras i bilaga 3.

Vägledning

- ✓ Samhällsservice ska i första hand lokaliseras till servicenoder i kärnorna. I vissa fall kan den dock lokaliseras till flera platser i kärnområdet, om den har en integrerande funktion. Vid fördjupad planläggning/detaljplaneläggning ska möjlighet till olika slags samhällsservice integreras där det är lämpligt och behov kan uppstå.
- ✓ I den utsträckning nybyggnation sker bör denna ske i form av komplettering och förtätning i relation till VA i kärnområdet.
- ✓ Skolor i kärnområdena ska värnas så långt som möjligt, eftersom de är viktiga för en attraktiv flerkärnighet och en livskraftig helhet.
- ✓ Kärnområdena ska komplettera varandra snarare än konkurrera med varandra.
- ✓ I kommunens östra del ska utvecklingsfokus främst vara en prioritering av markanvändning för t.ex. vindkraft, skidåkning och fisketurism samtidigt som hänsyn tas till renskötseln i området.

3.2.2 Bebyggelse och bostadsförsörjning

I Vilhelmina tätort och i Dalasjö, Malgovik, Skansholm och Klimpfjäll finns ett fyrtiotal kommunägda tomter tillgängliga för bostadsbyggande. I tätorten samt i Kittelfjäll finns även planlagd mark för olika typer av näringsverksamhet och industrier. De tomter som finns tillgängliga i planlagda områden i tätorten har hittills inte ansetts som tillräckligt attraktiva. Liksom i Vilhelmina tätort styr detaljplaner bebyggelseutvecklingen i orterna Saxnäs, Klimpfjäll, Kittelfjäll och Dikanäs. Risträsk är det enda byn i kommunen där bebyggelse regleras av områdesbestämmelser som framförallt rör historiska byggnader och kulturmiljövård.

Det är viktigt att det finns boendialternativ för yngre som vill stanna kvar/flytta tillbaka, likväl för äldre som vill kunna bo kvar i hembygden. Underskott av bostäder råder främst på landsbygden eftersom många byggnader används som sommarbostäder och därför inte blir tillgängliga på marknaden. Växlingar i flyktingströmmars intensitet medför att underskott och överskott av bostäder snabbt kan avlösa varandra. Kommunen ska ha en bostadsförsörjning som ger ett gott utbud av bra bostäder till rimliga hyror.

Under senare år är det permanentbostäder, men framför allt fritidshus, byggts främst i fjällområdet. Intresset för fritidshus i fjälldalarnas kärnområden har bidragit till att ortsbor/bofasta har svårt att köpa tomter och/eller bygga nytt. I fjälldalarnas kärnområden finns ett identifierat behov av fler hyresbostäder, tillgängliga för såväl ortsbor som säsongarbetare, som alternativ till kostsamma husinvesteringar. Lokala projekt som provar om det går att bygga bostäder som ägs av kollektivt och som inte har något vinstintresse pågår. När det gäller äldreboende och särskilt boende är efterfrågan tillgodosedd för överskådlig framtid. Det kommunala bostadsbolaget bygger ett trygghetsboende för att kunna erbjuda ett boendialternativ till egen bostad och äldreboende. På detta sätt kommer även bostäder att frigöras på den allmänna bostadsmarknaden.

Kommunen är pådrivande för bostads- och lokalförsörjning och tillkomsten av anläggningar samt bedriver en aktiv markpolitik. Detaljplanearbete ska säkerställa att det finns mark för nyetableringar för att påvisa för intresserade att det finns områden för utveckling av näringsverksamhet. Tillgången på lämplig mark och passande lokaler är viktigt för företagens möjligheter till etablering och expansion. Kommunen håller hög planberedskap och eftersträvar korta handläggningstider för att möta näringslivets behov.

Vilhelmina kommun avser att bygga/verka för byggande av robusta och energismarta bostäder. För att undvika naturolyckor och stora framtida kostnader prioriteras och satsas det idag på att skapa stabila samhällsstrukturer. Tidiga investeringar och anpassningar kommer att göra att kommunen slipper eller minskar stora utgifter för t.ex. ras, försämrad folkhälsa eller översvämningar i framtiden.

Vägledning ny bebyggelse - allmänt

- ✓ Ny bebyggelse (bostäder såväl som servicefunktioner) bör koncentreras, i termer av förtätning, där det är lämpligt med syfte att erbjuda praktiska och ekonomiska samordningsvinster kring exempelvis transporter, vatten och avlopp (VA) – förutsatt att detta inte inverkar menligt på riksintressen så som exempelvis rennäring och det rörliga friluftslivet.
- ✓ Vid planering av nya bostäder ska en bedömning alltid göras av områdets närmiljö och hur den påverkar och uppmuntrar fysisk aktivitet; hur den planerade bebyggelsen tar till vara befintliga möjligheter till rekreation, d.v.s. hur den ansluter till vägar/stigar där man kan gå och cykla och vilken närhet som finns till lekplatser och närrekreation.
- ✓ Naturområden ska sparas mellan etableringsområden i syfte att dels uppnå en god bebyggd social miljö med samhörighet mellan de boende, dels värna den gröna infrastrukturen.
- ✓ Ny samlad bostadsbebyggelse ska så långt som möjligt placeras så att den kan anslutas till verksamhetsområde. Detsamma gäller även verksamheter (t.ex. industrifastigheter).
- ✓ Samlad bebyggelse som ligger i närheten av allmänt VA-nät ska på sikt infogas i verksamhetsområde (se faktaruta), förutsatt att detta är rimligt att lösa.

Ett **verksamhetsområde** för kommunalt vatten och avlopp (VA) är ett avgränsat område inom vilket vatten och avloppsförsörjningen ska ske genom kommunala VA-anläggningar. VA-huvudmannen är skyldig att förse samtliga fastigheter inom ett verksamhetsområde med vatten- och avloppsförsörjning om fastigheten har behov av detta. Nyetablering av enskilda VA-anläggningar godkänns inte inom verksamhetsområdet. Endast i undantagsfall kan befintliga enskilda VA-anläggningar godkännas. Inom ett verksamhetsområde för VA är fastighetsägaren skyldig att betala avgifter för vatten- och avloppsförsörjningen.

- ✓ Endast begränsad, kompletterande bebyggelse kan prövas genom detaljplan inom primärt vattenskyddsområde samt i närområdet till större vattentäkter utan vattenskyddsområde.
- ✓ För att klara nödvändig bostadsförsörjning i tillväxtområden utanför Vilhelmina tätort kan kommunen (kommunfullmäktige), efter noggranna analyser, överväga att ge det kommunala bostadsbolaget Vilhelmina Bostäder AB i uppdrag att bygga flerbostadshus.
- ✓ Kommunens målsättning är att ta fram en strategi för bostadsförsörjning i enlighet med lagen om kommunernas bostadsförsörjningsansvar. *En separat strategi för vidare planering och ytterligare utredningsbehov utformas och antas parallellt med översiktsplanen.*

Vägledning ny bebyggelse - risk och riskhantering

- ✓ Nya logistikanläggningar och företag med skrymmande verksamheter bör lokaliseras till transportmässigt gynnsamma lägen där de inte riskerar att störa.
- ✓ Aktiviteter som alstrar störande buller bör lokaliseras till redan bullerpåverkade områden alternativt på så stort avstånd från bostads- och rekreationsområden etc. att dessa inte riskerar att störas av buller.
- ✓ Inom områden som hotas av 100-årsflöde (statistisk återkomsttid på 100 år, se avsnitt 4.3.7) bör ny bebyggelse inte tillkomma alls, med undantag för enkla byggnader som garage och uthus.
- ✓ Inom områden som hotas av högsta dimensionerande flöde (inträffar vid kombination av alla kritiska faktorer, se avsnitt 4.3.7), kan samhällsfunktioner av mindre vikt/mindre miljöpåverkan lokaliseras.
- ✓ Lokalisering av riskobjekt och samhällsfunktioner av betydande vikt, inkluderat sammanhållen bostadsbebyggelse, bör endast ske utanför områden som hotas av 100-årsflöde eller högsta dimensionerade flöde (se avsnitt 4.3.7).

Vägledning kommunal bebyggelse och bostadsförsörjning

- ✓ Vid planering/utformning och nybyggnation/större ombyggnation av kommunala lokaler ska dessa planeras så att medborgarnas och föreningarnas möjlighet att nyttja dem efter kommunal verksamhetstid förenklas, med så lite störningar som möjligt för de kringboende.

- ✓ Vid nybyggnation eller större ombyggnation av kommunala lokaler ska dessa utformas och anpassas för många funktioner. Flexibla lokaler och tillräckligt stora friytor gör det lättare att ställa om från exempelvis förskola till grundskola eller äldreboende.
- ✓ Vid nyetablering av förskole- och skolverksamhet är det viktigt med tillräckligt stor gård av god kvalitet. Storleken på gården kan dock kompenseras av god och trafiksäker tillgänglighet till annat grönområde. Mindre förskolor och/eller grundskolor kan inrymmas på bottenvåningen av flervåningshus. Skolbyggnader för äldre grundskoleelever och gymnasieelever kan vara i flera plan för att spara markyta, under förutsättning att den är tillgänglighetsanpassad.
- ✓ Skolorna bör ligga inom gång- och cykelavstånd från omgivande bostäder, med goda möjligheter för barnen att ta sig därifrån till skolan på egen hand på ett trafiksäkert sätt. Förutom säkra gång- och cykelvägar är det viktigt med mycket god tillgänglighet till kollektivtrafik för barn som inte kan ta sig till och från skolan på egen hand.
- ✓ Kommunen ska behålla de centralt belägna skolfastigheterna i kommunal ägo för framtida handlingsfrihet.
- ✓ I den fysiska planeringen ska kommunen ta hänsyn till eventuella framtida utbyggnadsbehov för befintliga och nya skolor, och där så är lämpligt undanta den marken från annan exploatering.
- ✓ Etableringar av särskilda boenden (LSS-boenden, servicebostäder och seniorboenden) bör alltid lokaliseras till lägen med god tillgänglighet till kollektivtrafik och närservice. Bostädernas närmiljö bör vara lättframkomlig och ha närhet till lämplig närrekreation. Bostädernas placering och utformning (t.ex. huskroppars orientering och tillgång till skugga) bör göras med tanke på kommande klimatförändringar eftersom äldre och sjuka personer är särskilt känsliga vid värmeböljor.
- ✓ Kommunen ska sträva efter att möjliggöra en ökad integration genom att skapa bostäder/säkerställa bostadsförsörjning för nyanlända i alla kärnområden. *En separat strategi för vidare planering och ytterligare utredningsbehov utformas och antas parallellt med översiktsplanen.*
- ✓ För att garantera bostadsförsörjning för alla bör kommunen föra en aktiv mark- och bostadspolitik som möjliggör nybyggnationer av hyresrätter i kärnområden i fjällen.

Vägledning fritidshus

- ✓ Fritidshusbyggandet bör i så stor utsträckning som möjligt anpassas till naturen i sin utformning och placering. Hus bör vara typiska för området. Vid ny bebyggelse bör hänsyn till utformningen av tidigare bebyggelse tas. Här kan det handla om detaljstyrning vad gäller exempelvis tak- och fasadmateriell, färgsättning och samt utformning av fönster och dörrar.
- ✓ Fritidsbostäder som är avsedda för alpin skidåkning bör, där så är möjligt, lokaliseras med ski-in-ski-out så att behovet av personbilar minimeras.
- ✓ Vid bebyggelse ovan odlingsgränsen är det viktigt att ta hänsyn till att området ingår i samebyarnas året-runt-marker, vilket innebär att renar kan röra sig i området året runt, att de har betesrätt och att renskötselarbete kan pågå.

Vägledning kulturbyggnader, kulturmiljöer och kulturaktiviteter

- ✓ Kulturbyggnader och kulturmiljöer (exempelvis Fatmomakke, Norgefarargården i Klimpfjäll och Vilhelmina kyrkstad) ska värnas.
- ✓ Kulturmiljöer ska värnas genom att rationellt brukbar jordbruksmark (jordbruksmark som brukas eller skulle kunna brukas med modern teknik), artrika slätterängar eller andra värdefulla natur- och kulturmiljöer noga beaktas och värnas i samband med exploatering/byggnation.
- ✓ Värdefull bebyggelse som är särskilt viktig att bevara med hänsyn till antikvariska kvaliteter och/eller förståelsen av landskapets utveckling ska skyddas genom rivningsförbud/ skyddsbestämmelser och/eller varsamhetsbestämmelser i detaljplan eller områdes-bestämmelser.
- ✓ Anläggningar för kulturaktiviteter idrott, friluftsliv och andra fritidsaktiviteter bör lokaliseras så att de är tillgängliga på ett bra sätt för de grupper som huvudsakligen kommer att använda anläggningen. Exempelvis bör anläggningar som i stor utsträckning kommer att användas av barn och ungdomar lokaliseras i cykelnära lägen och med tillgång till kollektivtrafik så att barnen kan ta sig dit på egen hand. Anläggningarna ska i möjligaste mån vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.
- ✓ Befintliga idrottsplatser och hallar ska ses som viktiga resurser och ska tas tillvara vid övrig exploatering och bebyggelse.

3.2.3 Landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS)

Alla kommuner i Sverige har möjlighet peka ut områden kring sjöar och vattendrag på landsbygden där det kan vara lämpligt att tillämpa lättnader från strandskyddsbestämmelserna i lagen (se också avsnitt 3.6.1.1). Syftet med utpekandet av områden är att skapa förutsättningar för långsiktig landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS). Målet är också att skapa ett långsiktigt hållbart skydd av strand- och vattenområden i kommunen där djur-, växt-, natur- och friluftsliv inte äventyras. I Vilhelmina tas särskild hänsyn även till rennäringens behov i detta avseende.

Med LIS ges möjlighet att dra nytta av de fördelar ett strandnära läge har och därigenom erbjuda attraktiva lägen för exempelvis bostäder, fritidshus och näringsliv. Även om ett område utpekats som lämpligt för LIS undantas det inte från gällande lagstiftning. Utpekandet är dock ett starkt skäl för att det ska vara möjligt att bevilja undantag från strandskyddet.

I Vilhelmina kommun finns ett stort antal sjöar där friluftslivets intressen är mycket svaga och där de ekologiska värdena inte är särskilt känsliga. Mot bakgrund av detta är kommunens intention att så långt som möjligt erbjuda attraktiva tomter genom landsbygdsutveckling i strandnära lägen, s.k. LIS-områden. Genom att peka ut LIS-områden inom Vilhelmina kommunen anger kommunen en viljeriktning för framtida användning av strandnära områden. LIS i Vilhelmina kommun hanteras som ett tematiskt tillägg till kommuntäckande ÖP.

Vägledning

- ✓ Det ska ske ett strategiskt arbete med LIS där identifiering av särskilt skyddsvärda områden samt bygdernas utvecklingspotential ska vara utgångspunkter för utpekande av lämpliga exploateringsområden i strandnära lägen.

- ✓ Utppekande av LIS-områden ska främst utgå från den flerkärniga struktur som eftersträvas och möjligheter till utvidgning och förtätning av befintlig bebyggelse.
- ✓ Nya LIS-områden ska kunna pekas ut och befintliga ska kunna ändras eller tas bort allt eftersom om underlag för detta kan presenteras.

3.3 Infrastruktur och kommunikation

Kontakter med omvärlden, både nära och långt bort, är en självklar del av samhället idag. En väl fungerade infrastruktur som möjliggör och underlättar t.ex. informationsöverföring och energieffektiva transporter behövs för att säkerställa en långsiktigt hållbar utveckling. Vägar och kraftledningar ger förutsättningar och möjligheter för samhället, men de medför också att möjligheterna att bruka marken längs dessa påverkas. Buller och elektromagnetiska spänningsfält utgör potentiella hälsofaror, vilket begränsar exploatering i dess närområde. Vägar och järnvägar kan också utgöra hinder för djur, växter och andra organismer att röra och sprida sig i landskapet, i detta avseende blir det viktigt att beakta landskapets gröna infrastruktur.

Inom Vilhelmina kommun är avstånden långa och många människor beroende av bil då tillgången till kollektivtrafik är begränsad. I Vilhelmina, liksom i Västerbottens län i stort, står persontransporter, energiförsörjning och arbetsmaskiner för den största delen av koldioxidutsläppen. Kollektivtrafik och kompletterande servicefunktioner måste planeras så att alla kommunmedborgare har möjlighet att resa till och från centralorten och/eller närmaste servicenod. Det är viktigt att bilresandet planeras och samordnas så långt det är möjligt och att förutsättningarna för gång och cykling stärks inom tätorten och byarna. Kommunen har inte för avsikt att själv sätta upp eller medfinansiera laddinfrastruktur. I en strategi antagen av kommunfullmäktige (2017-12-11, § 133) presenteras dock behov och möjlig lokalisering av laddstationer inom kommunen samt kommunens positiva inställning till samarbete med aktörer som vil göra detta.

Vilhelmina kommun har allt att vinna på att den digitala infrastrukturen har en god kvalitet och finns tillgänglig i hela kommunen. Kommunen måste därför fortsätta att målmedvetet överbrygga de långa avstånden mellan kommuninvånare och besökande till information, till marknaden, till kompetens, till akademi och till sjukvård med hjälp av tekniska lösningar. Förvaltning och utveckling av näten möjliggör för alla typer av företagare att utvidga sina verksamheter samt att nya företag kan etablera sig, vilket medverkar till nya arbetstillfällen. Mobiltelefoninäten har fått en allt mer betydelsefull roll i och med att de fasta koptarnäten snart helt och hållet bytts ut. Mobilnätens täckning, tillförlitlighet och kapacitet styr därför idag i stor utsträckning medborgarnas och besökares trygghet och tillgång till service under årets alla dagar. En svårighet är det periodiserade trycket i kärnorna, vilket ger en ojämn belastning vid besökstoppar som sportlov och påsk. Extremt långa avstånd och låg befolkningstäthet gör dock kommunen beroende av ekonomiskt stöd för att göra nödvändiga investeringar.

Övergripande vägledning

- ✓ Gång och cykel förordas som färd sätt inom tätorten och kärnorna och ska därför gynnas av den fysiska planeringen.

- ✓ Gestaltningen av gaturummet ska vara vacker och funktionell samt ta stora hänsyn till gående, cyklister och personer med funktionsnedsättning.
- ✓ Skyltningen till viktiga samhällsfunktioner ska förbättras.
- ✓ Parkeringsplatser i tätort och kärnor ska så långt som möjligt anpassas till särskilda platser och inte finnas efter körbanan.
- ✓ Ny infrastruktur ska i så liten utsträckning som möjligt påverka renskötseln negativt eller ta rationellt brukbar jordbruksmark i anspråk.
- ✓ Möjligheterna till hållbar pendling bör öka, där flera trafikslag kan kombineras genom bussanslutningar och pendlarparkeringar.
- ✓ Extern finansiering av infrastrukturutbyggnad och kvalitetshöjning ska öka, inte minst för att klara av att hantera säsongsbundna variationer.
- ✓ När transporter upphandlas ska krav ställas på miljö- och energiaspekter. Upphandlingarna ska samordnas med närliggande kommuner.
- ✓ Användningen av fossila fordonsbränslen i kommunens fordonspark ska minska. Kommunanställda uppmanas att nyttja kollektivtrafik i första hand, när så är möjligt.
- ✓ Utvecklingen av infrastruktur för förnyelsebara och ekologiskt hållbara drivmedel ska främjas.

Övergripande vägledning risk och riskhantering

- ✓ Transportsystemet ska anpassas så att människor inte utsätts för skadliga luftföroreningar, bullerstörningar eller andra allvarliga hälso- eller skaderisker.
- ✓ Vid planering av ny bebyggelse invid järnväg (Inlandsbanan) ska kommunen, så långt det är möjligt, underlätta Trafikverkets ambition om säker passage över järnväg.

3.3.1 Gång- och cykelvägar

Att cykla eller gå till och från arbetet, skolan och affären har fördelar både för hälsa, för miljö och för ekonomi. Cykling och gång är också viktiga för rekreation, motion och turism. Det är särskilt viktigt att så många barn som möjligt kan cykla eller gå till skolan istället för att bli skjutsade med bil. I det avseendet verkar kommunen för trafiksäkra gång- och cykelvägar.

Vägledning

- ✓ Den kommunala fysiska planeringen ska sträva efter att skapa sammanhängande, väl underhållna och säkra gång- och cykelstråk i tätorten och i byar där det finns motiv för detta.
- ✓ Alla planerings- och byggprocesser ska beakta och främja möjligheterna att skapa nya gång- och cykelvägar samt även ski in/ski out, i synnerhet där nyttan för trafiksäkerheten och transport till arbete, skola och fritidsaktiviteter är som störst.
- ✓ Väl fungerande trafikmiljöer för oskyddade trafikanter ska utvecklas, i synnerhet i anslutning till skolor, fritidshem och förskolor.

3.3.2 Kollektivtrafik

Från Vilhelmina finns bussförbindelser till grannkommunerna samt till Umeå. Efter E45 går busstrafik mot Östersund och Gällivare året runt. Parallellt med E45 går Inlandsbanan som trafikeras av persontrafik under sommaren. Inlandsbanans betydelse för utveckling av hållbar turisttrafik är viktig, men banans betydelse för hållbara godstransporter blir också allt viktigare att beakta. Möjligheterna att använda Inlandsbanan för pendlingstrafik ska också ses som en rimlig framtida målsättning. Inom kommunen finns ett mindre antal busslinjer som trafikeras året runt och förbinder kärnorna med tätorten. Den inomkommunala trafiken är i huvudsak inriktad mot skolverksamheten så att den allmänna kollektivtrafiken samordnas med separata skolskjutsar. Kommunen fokuserar även på turistfrämjande trafik. Trafiken mot Klimpfjäll kopplar mot stomlinjetrafik som angör Vilhelmina, vilket också möjliggör veckopendling till andra delar av länet. Vidare är trafiken mot Klimpfjäll och Kittelfjäll utformad så att den innebär möjlighet till godstransport. Samordningen mellan skolskjutsar och allmän kollektivtrafik innebär många möjligheter, men även utmaningar när det gäller att ev. finna tillfredsställande alternativ i samband med att skolskjutsar upphör.

Vägledning

- ✓ Kollektivtrafiken ska utformas så att den uppfyller olika målgruppers behov; män och kvinnor, gamla och yngre samt personer med funktionsnedsättning.
- ✓ Tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning vid väntkurar/hållplatser ska öka och hållplatser ska kompletteras med väntkurar efter hand och vid behov.
- ✓ Avståndet mellan hållplatser för linjetrafik och skolskjutsar anpassas till behov.
- ✓ Kollektivtrafiken ska vara miljöanpassad och samordnad med övrig linjetrafik liksom med olika trafikslag som skolskjutsar, färdtjänst, godstrafik m.m.
- ✓ I samarbete med andra aktörer ska kommunen planera för turistfrämjande kollektivtrafik som anpassas/kopplas till ankommande och avgående bussar och flyg.
- ✓ Stomlinjetrafiken som idag passerar eller angör Vilhelmina resecentrum ska vara anpassad så att det är möjligt för resanden att nå angränsande kommuner men även kunna resa dagligen till Umeå, Östersund och Lycksele. Möjligheterna att nå Örnsköldsvik och Skellefteå med kollektivtrafik bör förbättras.
- ✓ Gemensamma riktlinjer för färdtjänst i länet bör förstärkas och utvecklas.
- ✓ Linjetrafik ska upprätthållas där det finns ekonomiska och behovsmässiga motiv till det.
- ✓ God trafikservice ska upprätthållas genom efterfrågestyrd kompletteringstrafik i de områden som inte trafikeras med linjetrafik eller skolskjutsar.
- ✓ Godstransporter med kollektivtrafik till och från kommunen ska tillgodose och uppfylla de krav på effektivitet som ställs av kunderna.
- ✓ Vid varje ny upphandling ska behovet av godstransporter ses över och val av fordon görs efter trafiksituation och antalet resande (s.k. flexibla fordon). Där restiden är över en timme eller där linjen är över 5 mil lång prioriteras en högre fordonsstandard. Utrymmet för skrymmande gods ska vara väl tillgodosett.
- ✓ Kommunen ska verka för förbättrad funktion och kapacitet för Inlandsbanan. Inlandsbanan är ett gemensamt intresse för samtliga inlandskommuner och samverkan kring dess utveckling är därför önskvärd.

3.3.3 Vägar

Sagavägen och Vildmarksvägen har länge varit viktiga vägar för kommunens invånare och turismen då de knyter samman kärnområdena med tätorten och kommunen med Norge. Genomförda trafikräkningar har dessutom visat på en markant ökning av trafiken under de senaste åren. E45 (riksintresse) samt väg 90 och 360 är strategiskt viktiga vägar då de förbinder Vilhelmina med kusten och närmaste lasarett. Väg 90 är särskilt prioriterad av besöksnäringen. Väg 92 (inom Åsele och Dorotea kommuner) är en viktig samverkansväg för persontransporter och gods i öst/västlig riktning. Ansvar för dessa och ett antal mindre länsvägar ligger på Trafikverket. Övriga vägar underhålls av samfällighetsföreningar eller enskilda med stöd av staten. Kommunen har väghållningsansvaret för gator, gång och cykelvägar i områden med detaljplan inom Vilhelmina, Klimpfjäll, Saxnäs och Dikanäs tätorter. Undantaget är genomfartsvägar där Trafikverket är väghållare.

Många sträckor av de allmänna vägarna inom kommunen har dålig standard, vilket medför att framkomligheten blir begränsad under vissa tider av året. Tillgängligheten är idag, generellt sett, för dålig både för boende och för turister. Ett exempel med allvarliga konsekvenser är att ambulansen i vissa fall inte kunnat ta sig fram och/eller haft starkt begränsad framkomlighet utmed vissa vägsträckor. Brister och behov i det regionala vägnätet hanteras enligt nationellt beslutad planeringsprocess. Kommunen kan lyfta brister och behov gällande riksvägar till prioritering hos Länsplaneupprättaren som därför en viktig samarbets-/finansieringspart för kommunen. Motsvarande gäller på nationella vägnätet men det är då Trafikverket som är ansvarig. Prioriterade vägsträckor för allmän upprustning är väg AC1067 (Stalon-Klimpfjäll, del av Vildmarksvägen) samt väg AC1077 och AC1088 (Stalonnorska gränsen, del av Sagavägen).

Vägledning

- ✓ Kommunen ska utreda behov av kommunal trafikstrategi. *En separat strategi för vidare planering och ytterligare utredningsbehov utformas och antas parallellt med översiktsplanen.*
- ✓ Kommunen ska verka för att bristerna i det allmänna vägnätet i Vilhelmina kommun får en högre prioritering i länstransportplanen och att underhållet får de medel som behövs för att upprätthålla en godtagbar standard. Ett systematiskt arbete inom den regionala transportplaneringen, skall leda fram till bra beslut om vilka investeringar som skall göras.
- ✓ Nya vägar på sträckorna Saxnäs-Båtas och Ransarn-Gielas kan få betydelse för kommunens utveckling i framtiden. Ny fjällkorsande väg bör, på förekommen anledning, utredas noggrant med avseende på dess ekologiska, sociala och ekonomiska konsekvenser för olika intressen.
- ✓ Barriärer som hindrar renarnas vandring och/eller tvingar renarna upp på vägar på olämpliga platser, främst längs E45, bör avhjälpas genom t.ex. stängsel, renbro(ar) och ekodukter.
- ✓ Barriäreffekter för vattnets flöde eller vandringshinder för vattenlevande djur som uppstår genom bl.a. felplacering av vägtrummor ska motverkas.
- ✓ Kommunal väg- och gatubelysning ska behållas enligt befintlig struktur.

3.3.4 Flyg

Det smidigaste sättet för långväga resenärer att komma till Västerbottens inland är via flyg. South Lapland Airport, flygplatsen i Vilhelmina kommun som drivs genom ett kommunalt bolag, är därför ett viktigt nav. Möjligheten att arbetspendla eller att resa i jobbet via Arlanda är även mycket värde-

full för befolkningen i både Vilhelmina kommun och grannkommunerna. Den lokala kompetensen främjas och arbetsmarknadens vitalitet och konkurrenskraft stärks därigenom. Enligt flygplatsens bedömning står tjänsteresandet för ca 40 % av det totala resandet. Turistresandet ökar för varje år och allt fler större grupper söker sig till regionen. För att kunna behålla flygtrafiken och de plan som nu trafikerar South Lapland Airport måste kommunen, om inte dispens ges av Transportstyrelsen, uppgradera landningsbanan. En ny landningsbana med internationell standard är viktig för turistnäringen, både för överlevnad och för utveckling. Åtgärderna kan dock innebära ett ökat fysiskt hinder för rennäringen i samband med renflytt.

Vägledning

- ✓ För möta krav från EU och säkra flygplatsens funktion måste befintlig bana uppgraderas för att upprätthålla dagens trafik.
- ✓ Kommunens vilja är att South Lapland Airport ska utvecklas till en flygplats med internationell standard. Detta innebär en ny landningsbana som är tillräcklig lång för internationell trafik vid South Lapland Airport. En helt ny landningsbana förutsätter dock maximal extern finansiering. I arbetet med utveckling av flygplatsen är samverkan med bl.a. omkringliggande kommuner önskvärd.
- ✓ Ny- och ombyggnationer av flygplatsen ska planeras och genomföras i samråd med rennäringen.

3.3.5 Terrängkörning och ledsystem

Terrängkörning, främst skoterkörning, är betydelsefull både som rekreation för kommunmedborgare och som en del av besöksnäringen då den genererar en hel del inkomster för näringsidkare. Även vandring, skidåkning, cykling och ridning är högt värderade aktiviteter för både kommunmedborgare och besökare. Alla dessa aktiviteter utförs gärna och med fördel på preparerade spår. Det är dock av stor vikt att skilja på olika aktiviteters behov, i synnerhet motoriserade aktiviteter och övriga, för att undvika konflikter. Upplevelsen i områden som har lågt bakgrundsljud påverkas negativt av oönskat buller. Motoriserade aktiviteter ökar även avgasutsläpp, slitage och olycksrisker och skogsförnyringar (planteringar, blädningsskogar etc.) är känsliga för skoterkörning. Antalet snöskotrar ökar och fler kör för nöjes skull, och allt oftare i tidigare opåverkade områden (helst lössnö och brant terräng). Klimatförändringarna kommer sannolikt också att leda till en koncentrerad av snöskoteråkning till områden längre västerut och på högre höjd, d.v.s. i fjällen.

Ledsystem ökar ett områdes attraktivitet. I Vilhelmina finns en ambition att utveckla s.k. närleder (kortare leder för dagsturer) då dessa utgör en förutsättning för många besökares möjlighet att uppleva fjällmiljön eftersom de inte kräver samma förkunskaper, förberedelser, utrustning och tid som för de längre lederna. Närleder ligger ofta i anslutning till orter/byar och har därmed även stark koppling till besöksnäring och turism. Ledsystem är också viktiga för att kanalisera och samla aktiviteter. Terrängtrafikens reglering och ev. förbud efterlevs inte i önskad utsträckning, varför enskilda, företag och länsstyrelsen måste bidra med ansvar för att förbättra situationen. Kommunen ser att risken annars är att tillgängligheten minskar genom ökad reglering med bl.a. mer förbud som följd. Vilhelmina kommun värnar generellt sett skyddade områden, men för att beivra olovlig körning och samtidigt öka tillgänglighet kan nya (eller snarare nygamla) spår och leder i anslutning till förbudsområden vara lämpliga att se över för att inte dessa områden ska uppfattas som "döda" områden och

barriärer mellan viktiga rekreationsområden. Väl utvecklade spår och leder stärker också möjligheten att undvika områden med skred-/rasrisk (se kapitel 2), lavinrisk (fjällområden med sluttning brantare än 20 grader, se bilaga 4) samt överfarter på riskabla isar, samtidigt som det underlättar för fjällräddningen. Välplanerade leder är även av betydelse för att begränsa körskador på t.ex. skogsplanteringar, eller andra känsliga och värdefulla miljöer, samt för att underlätta för renskötseln.

Vägledning

- ✓ Spår och leder bör kanaliseras och regleras till områden där trafiken inte stör eller förstör landskapsvärden och/eller påverkar areella näringar i någon större omfattning.
- ✓ Spår och leder bör anläggas på ett attraktivt sätt, anpassat till målgruppen och med syfte att främja friluftsliv och den lokala ekonomin. Vid anläggande av spår och leder bör avtal upprättas med markägare i syfte att skapa ett tydligt huvudmannaskap och därigenom säkerställa drift och långsiktig förvaltning.
- ✓ Kommunen ska undersöka möjligheterna att avsätta statlig, kommunal eller privat mark för friåkningsområden.
- ✓ Kommunen bör verka för att skoterleder på statligt ägd mark samt skoterleder som korsar kommungränser blir statens ansvar.
- ✓ Med syfte att minska irritation över geografiskt omfattande, stängda områden och motverka olovlig körning kan kommunen, i samråd med skoterföreningar, besöksnäringen och renskötseln, verka för att spår och leder även ska finnas i anslutning till och genom stora, statligt skyddade områden och nuvarande skoterförbudsområden. Utökning av ledssystem får dock ej ha negativ inverkan på renskötseln och/eller natur- och upplevelsevärden.
- ✓ Kommunen ska verka för bättre rutiner för och kommunikation kring länsstyrelsens tillfälliga skoterförbud.
- ✓ Kommunen ska, efter samråd med samebyarna, andra näringar och länsstyrelsen, ha möjlighet att stänga skoterleder vid särskilt känsliga tidpunkter.
- ✓ Kommunen bör erbjuda och underhålla skidspår, vandrings- och skoterleder på en likvärdig nivå över hela kommunen för det lokala friluftslivet.
- ✓ Kommunen strävar att utveckla och förbättra ledsystemen generellt och i synnerhet leder nära tätorter och byar samt närleder.

3.3.6 Tele- och datakommunikation

Inom tätorten och de större byarna har det fasta telenätet god kapacitet för telefoni. I övriga delar av kommunen ersätts det fasta nätet med mobilt nät. Kommunens bredband är väl utbyggt på tätorten och i många byar. Fortsatt utbyggnad pågår till byar som saknar tillfredsställande uppkopplingsmöjlighet.

Befintlig (blå) och pågående (turkos) bredbandsutbyggnad i Vilhelmina kommuns regi.

Det mobila telenätet har varken full täckning eller kapacitet för hela kommunen. Det blir bättre när allt fler operatörer bygger ut, men full täckning för hela kommunen kommer troligtvis inte att uppnås inom närmaste framtiden. En utmaning för kommunen är den periodvis höga belastningen på mobilnät och bredband i fjälldalarnas kärnområden under främst vårvinter och jaktsäsong under hösten.

Strålning från mobiltelemaster utgör en tänkbar, om än inte vetenskapligt belagd, hälsorisk. Lokalisering av master är även en landskapestetisk fråga.

Vägledning

- ✓ Fasta telefonnätet ska ej tas bort om inget fullgott mobilt alternativ finns.
- ✓ Utbyggnaden ska fortsätta och kvaliteten ska kontinuerligt höjas på den fasta och mobila IT-infrastrukturen, inte minst för att klara av säsongs-relaterade belastningar.
- ✓ Kommunen ska verka för att mobiloperatörer uppmanas dela master för att minska antalet anläggningar.
- ✓ IT-kapaciteten inom kommunen ska möjliggöra distansstudier och erbjuda goda förutsättningar för företagsverksamhet som har stora kapacitetsbehov.
- ✓ Antalet publikt åtkomliga trådlösa nät i kommunen ska öka.
- ✓ Utveckling ska ske kring välfärdsbredband som möjliggör användningen av resurseffektiva digitala arbetsätt.

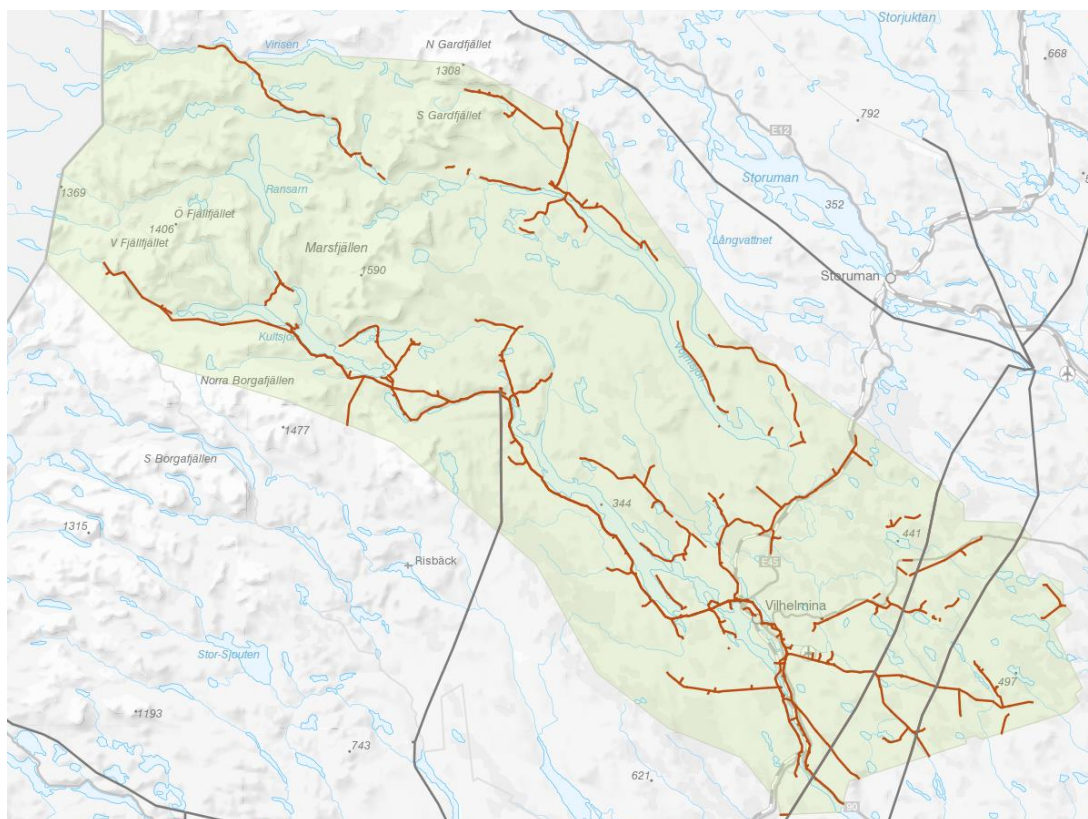
Välfärdsbredband innebär att alla kan komma ut på vissa sidor på internet via sin smart-tv eller dator och nå samhälls-tjänster t.ex. e-hemtjänst – utan att själva teckna ett bredbandsabonnemang. Tjänsterna är huvudfokus och bredbandet ett av medlen för att tjänsterna ska fungera.

- ✓ Behovet av fysiska transporter ska minska genom ökad användning av IT-baserade lösningar och interaktioner.
- ✓ IT-utrustningen ska inordnas i ett ekologiskt hållbart kretslopp.
- ✓ Satsningar på IT ska samordnas med grannkommunerna och på regional nivå.
- ✓ Vid lokalisering av mobilmaster samt radio- och TV-antennerna ska påverkan på landskapsbildningen beaktas. Ska lokalisering ske i direkt anslutning till bostäder skall man kunna visa att gällande rekommendationer för radiofrekventa fält inte överskrids. Försiktighetsprincipen ska följas beträffande masters placering nära större befolkingskoncentrationer (t.ex. inom detaljplanelagt område) respektive i områden där människor frekvent vistas.

3.3.7 Kraftledning

Kommunen genomkorsas av ett flertal större och mindre kraftledningar (se karta nedan). Kraftbolagen kommer att fortsätta att vädersäkra ledningarna i kommunen, bl.a. genom att montera isolerade luftledningar. I dagsläget kan verksamhet med större krav på energiförsörjningen (t.ex. serverhallar och liknande) inte etableras i Vilhelmina på grund av otillräcklig och osäker ledningskapacitet. Det är därför önskvärt att högspänningsledningen mellan Stalon och Vilhelmina byts ut och förstärks.

Kraftledningar orsakar lågfrekventa elektromagnetiska fält. För dessa fält finns inga gränsvärden eller andra tvingande begränsningar. Svenska Kraftnäts magnetfältspolicy, vilken gäller vid projektering/nybyggnation, anger dock att magnetfält normalt inte ska överstiga 0,4 μT där människor varaktigt vistas.

Kraftledningar (OBS! - endast luftledningar) inom Vilhelmina kommun.

Grå ledningar ägs av Svenska Kraftnät.

Vägledning

- ✓ Tillkommande kraftledningar bör lokaliseras och utformas så att de ger säker energiförsörjning och minsta möjliga påverkan på omgivningen och på människors hälsa och säkerhet.
- ✓ Vid exempelvis bygglovsgivning, förhandsbesked eller detaljplanering bör en magnetfältsberäkning på den aktuella platsen göras som anger var gränsen för 0,4 µT går.

3.4 Energi- och teknisk försörjning

Vilhelmina kommun arbetar sedan länge för att trygga en miljömässigt hållbar, säker och tillräcklig energiförsörjning, inte minst genom att se till att anläggningar för den tekniska försörjningen fungerar. Nya nationella och regionala klimat- och energimål medför att arbetet med att anpassa energianvändningen och energikällorna till att bli långsiktigt hållbara blir allt viktigare. Kommunen är självförsörjande på energi med undantag från drivmedel. Främst vattenkraft, men även vindkraft produceras i kommunen.

Vatten och avlopp (VA) är grundförutsättningar vid exploatering och det är därför viktigt att planeringen av detta hänger tätt samman med övrig fysisk planering. Den snabba utvecklingen av bebyggelse i Vilhelminas kärnor medför en stor utmaning i att bygga ut infrastrukturen när det gäller VA. Utbyggnaden innebär ett VA-kollektiv som skall stå för stora investeringar med lång återbetalningstid.

Mot bakgrund av fastställda miljö kvalitetsnormer för vatten är ett övergripande mål är att uppnå god ekologisk och kemisk vattenstatus i vattendrag inom kommunen (se bilaga 5 samt avsnitt 3.4.2). Avloppslösningar ska vara både ekologiskt och ekonomiskt hållbara sedda ur ett helhetsperspektiv (se även avsnitt 3.2). Rent vatten och levande sjöar och vattendrag är viktigt för djur- och växtliv, friluftsliv samt erbjuder attraktiva lägen för bostäder, fritidshus och olika typer av näringsverksamhet. Det är även viktigt för tillgången till dricksvatten. Värdena kopplade till sjöar och vattendrag påverkas tydligt av hur landskapet nyttjas. Avloppshantering, men även exploateringar och areella näringar, påverkar både vattenkvaliteten och upplevelsen av vattenmiljöerna. Vid otillräcklig avloppsrening finns risk för förorening av yt- och grundvatten. Mikrobiell påverkan på vatten utgör ett allvarligt hot mot dricksvattentäkter. Läckage av näringsämnen (främst fosfor och kväve) kan leda till övergödning.

Övergripande vägledning

- ✓ Sveriges mål är ett 100 % förnybart elsystem till 2040. En ökad elproduktion från förnybara energikällor är därför ett nationellt intresse som måste få tillgång till mark- och vattenområden.
- ✓ Kommunen har för avsikt att successivt arbeta fram en VA-plan. *En separat strategi för vidare planering och ytterligare utredningsbehov utformas och antas parallellt med översiktsplanen.*
- ✓ VA ska ses som en grundförutsättning vid varje planbesked, förhandsbesked och bygglov (se även 3.2.2).
- ✓ VA-anläggningar, såväl enskilda som kommunala, måste ta hänsyn till gällande miljö kvalitetsnormer för vatten.

- ✓ Äldre områden med samlad bebyggelse och otidsenliga VA-lösningar ska på sikt inordnas i gemensamma lösningar.
- ✓ Äldre detalj- eller byggnadsplaner med bestämmelser som begränsar bebyggelsens VA-standard ska på sikt ersättas av detaljplaner som tillåter en högre VA-standard.
- ✓ Gemensamhetsanläggningar som är kopplade till det allmänna nätet ska inordnas i verksamhetsområdet och på sikt få kommunalt huvudmannaskap.

Vägledning risk och riskhantering

- ✓ Risker för kumulativa effekter ska ingå i bedömningen av en föreslagen exploaterings förutsättningar för VA-lösning. Detta gäller även vid inkoppling till kommunalt avlopp, eftersom negativa ekologiska konsekvenser kan uppstå om reningsverk har bristande kapacitet.
- ✓ Mot bakgrund av möjliga effekter från förväntade klimatförändringar ska krav på höjdsättning av mark och högsta tillåtna nivå för vatten och avlopp bestämmas utifrån försiktighetsprincipen.

3.4.1 Energiförsörjning

I Vilhelmina tätort är de flesta bostäderna anslutna till fjärrvärmenätet där värmen produceras med träbränsle. Ved- och pelletseldning är fortfarande mycket vanligt bland villaägare runt om i kommunen, medan olja och elpannor allt mer ersätts av luft- eller jordvärme. Direktverkande el är dock också fortfarande ganska vanligt för uppvärmning av byggnader. Utvinning av el och värme genom solceller respektive solfångaranläggningar förekommer, men är långt ifrån vanligt.

I Vilhelmina kommun finns tre stora vattenkraftverk i Stalon (524 GWh), Bullerforsen (34,2 GWh) samt Volgsjöfors (78,5 GWh). Vojmåns nedre del berörs av vattenkraft genom att Vojmsjön fungerar som magasin för Ångermanälven och ett mindre kraftverk i Gubbseleforsen på 0,8 GWh. Vissa vattendrag är skyddade från kraftutbyggnad genom att de är utpekade som riksintressen (se avsnitt 4.2).

Enligt Vindkraftplan för Södra Lappland (antagen 2010) kan förutsättningarna för utbyggnad av vindkraft anses vara goda på flera ställen inom kommunen och utredning gällande vindkraftetablering (som även berör Storumans kommun) pågår vid bl.a. Pauträsk och Gråtanliden. Riksintresse för vindbruk finns också utpekade inom kommunen. Riksintresseområdena har uppdaterats sedan vindkraftplanen antogs (se avsnitt 4.2, bilaga 1 samt länsstyrelsens hemsida).

Vägledning

- ✓ Vilhelmina kommun är generellt sett positiv till vindkraftetableringar under förutsättning att de inte påverkar människor, växter och djur, natur- och kulturmiljöer samt andra näringar menligt. Särskilt lämpliga områden för vindkraftetablering finns utpekade i Vindkraftplan för Södra Lappland, tematiskt tillägg till översiktsplan (antagen 2010-06-14). *Observera att etablering av vindkraft inom delar av de områden som pekas ut som lämpliga för vindkraft kan komma att påtagligt skada riksintressen för totalförsvarets militära del som omfattas av sekretess. Samråd ska ske med Försvarmakten inför etablering av vindkraft i de utpekade områdena. Samråd bör även ske med berörda radiolänkoperatörer för att minimera störnings-*

risk. (För ställningstagande avseende vindkraftetablering i relation till riksintressen, se avsnitt 4.2.1)

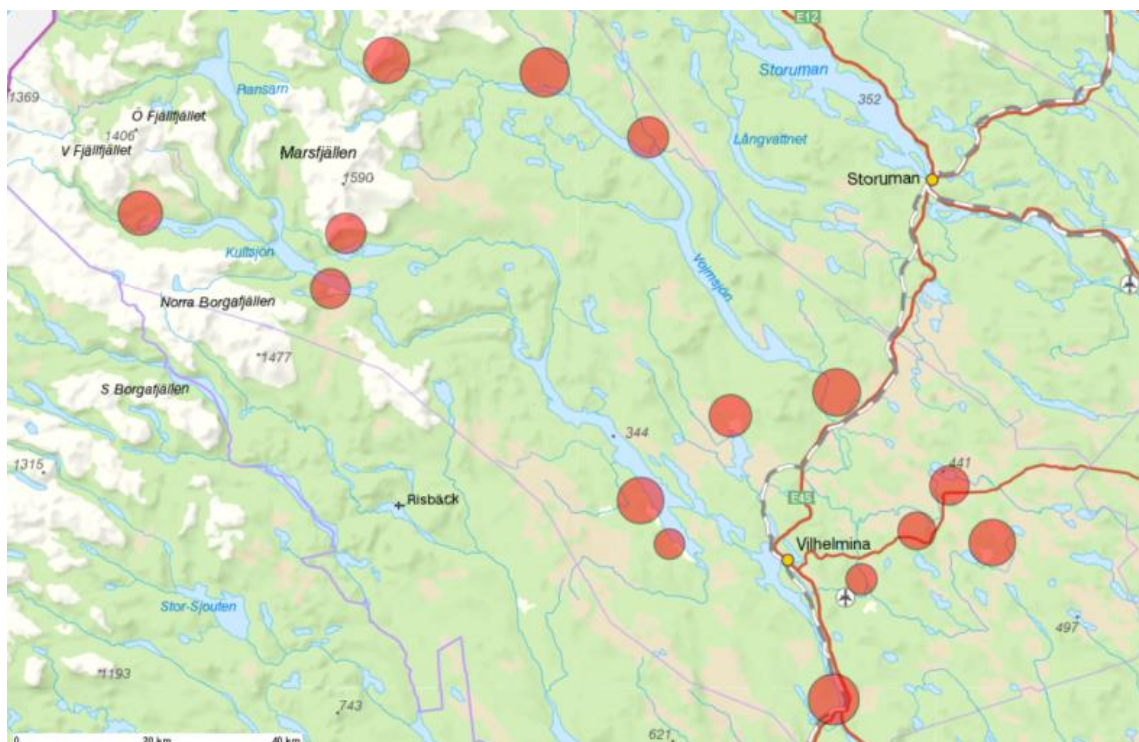
- ✓ Kommunen ser effektivisering av befintliga vattenkraftverk som positiv för att maximera nytan förutsatt att inte tappningsregimerna ändras tillväsentlig nackdel för vattenmiljön.
- ✓ Vilhelmina kommun vill främja och ta till vara den enskildes och de lokala företagens engagemang för sin egen elanvändning och skapa förutsättning för invånarna att använda och producera förnybar energi.
- ✓ Vid exploatering av nya bostadsområden bör gemensamma uppvärmningslösningar, helst med lokala bränslen eller med användning av värmepumpar med avloppsvatten, vatten och sol som energikällor, prioriteras. Konverteringar av befintliga traditionella uppvärmningslösningar bör eftersträvas med användning av modern energiteknik.

Lila områden erbjuder goda villkor för vindkraftetablering i Vilhelmina kommun enligt gällande Vindkraftplan (tematiskt tillägg till ÖP).

3.4.2 Vattenförsörjning

Vattenförsörjning till det stora flertalet kommuninvånare sker genom kommunala grundvattentäkter (se karta) som alla är strategiskt viktiga för kommunens dricksvattenförsörjning.

Kommunala vattentäkter (röda cirklar), strategiskt viktiga för dricksvattenförsörjning. Detaljerad information om vattentäkterna finns hos Vilhelmina kommuns tekniska avdelning.

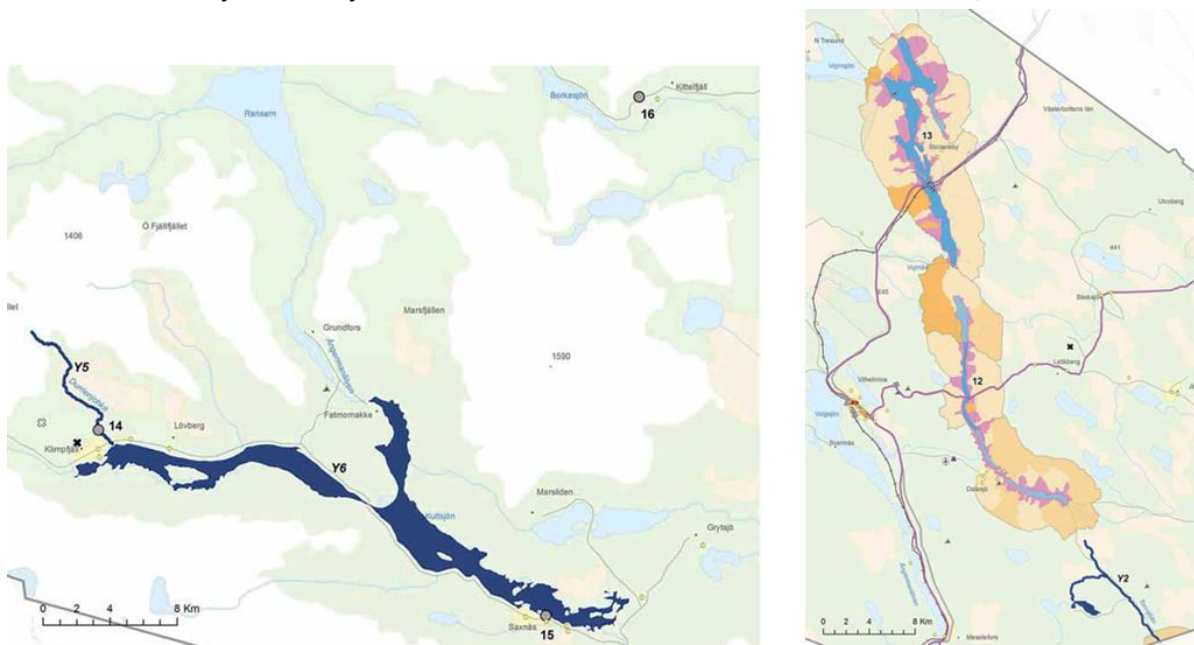
Kommunen har god tillgång på grundvatten av bra kvalitet. I södra delarna av kommunen finns regionalt viktiga grundvattentillgångar i framförallt Laxbäckenåsen, Ångermanälvåsen, Vojmåsen och Latikbergsåsen. I dagsläget är det endast Vojmåsen som används för kommunal dricksvattenförsörjning, genom kommunens största dricksvattentäkt för Vilhelmina tätort är belägen i Dalasjö (Vojmåsen, Bäsksleområdet). Det finns också ett grusfält i Storsele som är utpekade som en regionalt viktig resurs då den kan vara av intresse som reservvattentäkt. Andra utpekade regionalt viktiga grundvattenresurser finns i Klimpfjäll, Saxnäs och Kittelfjäll (jämför karta nedan). De klassade grundvattenförekomsterna har god kemisk status och god kvantitativ status. Byarna Bäsksle, Bäsksjö, Järvsjö, Dajkanvik, Dikanäs, Kittelfjäll, Klimpfjäll, Latikberg, Malgovik, Marsliden, Meselefors, Nästansjö, Saxnäs, Skansholm och Storsele försörjs genom anläggningar som tar grundvatten från borrade eller grävda brunnar. Grundvattentäkterna håller delvis ojämn kvalitet.

Viktiga ytvattenresurser finns i Kultsjön, Storbäcken och Torvsjöån (jämför karta nedan). Från Kultsjön och Storbäcken sker naturlig eller inducerad infiltration av ytvatten till vattentäkterna i Klimpfjäll respektive Saxnäs.

Vattenskyddsområdet för vattentäkten i Dalasjö är av senare datum, men behöver uppgraderas. Äldre vattenskyddsområden, som behöver omarbetas, finns för Dajkanvik, Dikanäs, Klimpfjäll, Latikberg, Malgovik, Marsliden, Nästansjö, Saxnäs och Skansholm.

God information om olika vattenförekomster, deras miljöstatus och viss information om skyddade områden finns i databasen VISS (VattenInformationsSystem Sverige) på <http://viss.lansstyrelsen.se/>. Information om markens grundvattenkapacitet inom Vilhelmina kommun finns på www.sgu.se (Statens Geologiska Undersökning). En sammanställning av status och bedömningar av påverkan på vattenförekomster inom Vilhelmina kommun, som huvudsakligen berörs eller kan komma att beröras av

exploatering, ges i bilaga 5 där även åtgärdsbehov och prioriteringar presenteras. För mer information om vattenmiljö och miljö kvalitetsnormer för vatten i Vilhelmina kommun, se avsnitt 3.6.1.1.

Regionalt viktiga vattenresurser inom Vilhelmina kommun. Grundvattenresurser markeras med siffrorna 12-16. Y2, Y5 och Y6 markerar ytvattenresurser. För detaljerade beskrivningar se "Dricksvattenförsörjning – regional plan för Västerbottens län" (Länsstyrelsen Västerbotten, 2013).

Vägledning

- ✓ Vattenskyddsområden ska vara fastställda för samtliga kommunala vattentäkter och de ska ha uppdaterade föreskrifter. Detta innebär ett omfattande och resurskrävande arbete. *En separat strategi för vidare planering och ytterligare utredningsbehov utformas och antas parallellt med översiktsplanen.*
- ✓ Vid förändrad markanvändning, såväl i täckernas/resursernas närhet som uppströms, som kan påverka vattenresursernas status och gällande miljö kvalitetsnormer för vatten negativt ska befogade utredningar göras, fastställda riktlinjer följas och nödvändiga åtgärder vidtas.
- ✓ Inga nya tillstånd ska ges till grustäkter inom vattenskyddsområden och befintliga täkter i dessa områden ska avslutas skyndsamt.

Vägledning risk och riskhantering

- ✓ Kommunen bör i vissa lägen överväga att investera i mark för att skydda viktiga vattentäkter från negativ påverkan från t.ex. avverkningar.
- ✓ En kommunal vattenförsörjningsplan för dricksvatten ska upprättas med reservvattentäkter. *En separat strategi för vidare planering och ytterligare utredningsbehov utformas och antas parallellt med översiktsplanen.*

3.4.3 Avloppshantering

Vilhelmina har två större avloppsreningsverk; i centralorten samt i Kittelfjäll. Kommunen har dessutom ett flertal mindre avloppsanläggningar med varierande typ av rening av avloppsvatten. Det finns drygt 2000 enskilda avlopp där permanentboende och fritidshus står för var sin halva. Ålder och effektivitet i de enskilda anläggningarna varierar mycket. Inventering av dessa pågår med syfte att kartlägga anläggningarnas status och verka för åtgärder där det behövs för att uppnå god funktion. Dagvatten hanteras i tätorten med kulvertsystem som går ut i närliggande sjö eller vattendrag. I övriga delar av kommunens avleds dagvatten med öppna diken. Ökad bebyggelse i kärnområdena innebär en ökad andel hårdgjorda ytor. Detta kräver väl genomtänkta dagvattenlösningar för lokalt omhändertagande av dagvatten för att minimera översvämningar samt negativ påverkan på både yt- och grundvatten. Ökad nederbörd i och med förväntade klimatförändringar kommer att ställa ytterligare krav på dagvattenhanteringen. Med större utbyggnationer i kärnområdena kan man planera dagvattendammar som både har till uppgift att magasinera och rena dagvattnet.

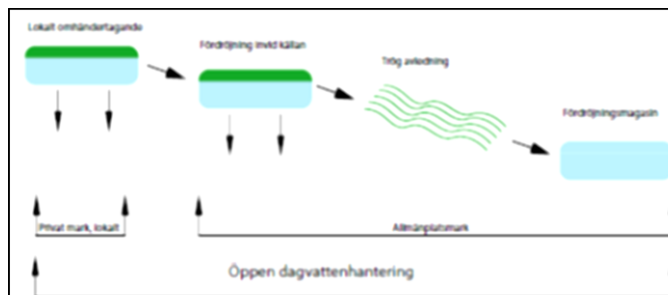
Vägledning

- ✓ Kommunen ska arbeta för att minimera antalet nya enskilda avloppsanläggningar. Vid detaljplanering i direkt närhet till bebyggelsenoderna eftersträvas anslutning till kommunalt VA-nät.
- ✓ Avloppsanläggningar, såväl enskilda som kommunala, måste ta hänsyn till gällande miljökvalitetsnormer för vatten. Vid ny bebyggelse ska avlopp minst uppfylla de allmänna råden och dagens reningskrav. Vid behov ställs krav på hög skyddsnivå.
- ✓ Vid etablering av nya enskilda avlopp eller uppgradering av gamla är det viktigt att kontrollera att anläggningen inte riskerar att påverka grundvattnet, exempelvis genom att se till att det finns mäktiga jordlager mellan avloppsanläggning och grundvattenytan.

Vägledning risk och riskhantering

- ✓ Vilhelmina kommun ska arbeta för att minska utsläppen av förorenat vatten genom förbättringar av kommunala reningsverk samt aktivt arbete med tillsyn och krav på åtgärder av mindre och enskilda avloppsanläggningar. Områden där det finns risk för försämring av vattenstatus ska prioriteras.
- ✓ Förnyelse- och åtgärdsplanering för avloppsanläggningar ska ta hänsyn till lokala förutsättningar liksom effekter som kan uppkomma nedströms reningsverket, i många fall hela vägen ut i Bottenhavet.
- ✓ Kommunen ska sträva efter att styra exploateringsåtgärder så att påverkan från dagvatten på sjöar och vattendrag minimeras.
- ✓ Vid större ombyggnationer och eventuella nya detaljplaner inom verksamhetsområdet för dagvattenhantering, bör hänsyn och planering för s.k. öppen dagvattenhantering (se faktaruta) ske.

Öppen dagvattenhantering går ut på att förändra vattnets naturliga avrinning så lite som möjligt. Målet är att infiltrera och fördröja dagvatten lokalt genom översilningsytor och svackdiken. Systemet är mindre sårbart än traditionella dagvattenledningar under mark som kan sätta igen och skapa risker för slamströmmar och skred.

3.4.4 Avfallshantering

Avfallshantering är en viktig fråga i en till ytan stor kommun som Vilhelmina med spridd befolkning och många fritidshusägare och tillfälliga besökare. Bristerna gällande fungerande avfallshantering i fjälldalarnas kärnområden under högsäsonger är idag påtagliga. Vilhelmina kommun strävar efter att skapa en flerkärnig samhällsstruktur med mer samlad bebyggelse som kan ge förutsättningar för effektivare insamling av avfall med ökat inslag av återvinning. Lokalisering och utformning av bebyggelse ska ske med särskilt hänsyn tagen till möjligheterna att anordna avfallshantering.

I kommunen finns återvinningscentraler i Vilhelmina tätort samt i Saxnäs och Dikanäs där privatpersoner kan lämna utsorterade avfallslag för mellanlagring. Företag och verksamheter ska själva ordna med omhändertagande av annat avfall än hushållsavfall. Övrigt brännbart går till Dåvamyran, förutom returträ som flisas och används till värmeenergi. Kommunens målsättning är att det inom de närmaste åren ska införas utsortering av matavfall för biologisk behandling. Kompostering av matavfall uppmuntras också.

Ozonnedbrytande ämnen finns fortfarande i omlopp i samhället; i äldre kyl- och frysskåp, kyl- och frysanläggningar samt isoleringsmaterial. För att dessa ämnen ska kunna tas omhand måste sådant avfall lämnas till någon av återvinningscentralerna. En anläggning som innehåller över tre kilo av dessa ämnen ska de årligen kontrolleras och redovisas till miljökontoret.

Förbränning av avfall är endas tillåtet i godkända anläggningar med reningsanordningar. Att elda avfall på annat sätt är ett miljöbrott som kan ge böter eller till och med fängelse, ändå är detta ett problem i Vilhelmina kommun. När avfall eldas på gården, i en tunna eller liknande uppnås inte fullständig förbränning vilket skapar olägenhet för människor och miljön genom spridning av skadliga ämnen i omgivningen.

Vägledning

- ✓ Vid nya exploateringar ska kommunen, så långt det är möjligt, planera för fastighetsnära insamling av hushållssopor och förpackningar, vilket förenklar renhållningsabonnenternas avfallssortering.

- ✓ Mot bakgrund av problem som uppkommer i samband med säsongvis ökat tryck i fjälldalarnas kärnområden måste strukturer utvecklas som underlättar för fritidshusägare och tillfälliga besökare att göra sig av med hushållsavfall och förpackningar, samt byggavfall och liknande, även utanför ordinarie insamlingstider och öppettider vid återvinningscentraler.
- ✓ Kommunen ska i samarbete med Förpacknings- och tidningsinsamlingen (FTI) arbeta för bra tillgänglighet till återvinningsstationer, dock inte i direkt anslutning till störningskänslig markanvändning.
- ✓ Eventuell utvidgning av områden för mellanlagring av sopor, återvinningscentraler, bör ta hänsyn till avskärmning och tillräckligt avstånd till bebyggelse för att undvika störningar.
- ✓ Vid ny markanvändning och fysisk planering ska kommunen beakta efterbehandlingsfrågor relaterade till de 23 st nedlagda tippar/deponier som finns i kommunen.

3.5 Ett näringsliv med grönt fokus

För en stor del av befolkningen i Vilhelmina kommun är naturen en del av livet. Ekosystemtjänster som naturen erbjuder oss människor ligger till grund för inkomster och fyller kyl, frys och skafferier. De tillhandahåller plats och förutsättningar för fritidsaktiviteter, rekreation och avkoppling, med många utvecklingsmöjligheter för såväl individen som kommersiellt. Renskötsel idkas över hela kommunens areal och skogens utbredning medför att också det traditionella skogsbruket förekommer på en övervägande del av kommunens yta. Vattenkraftutvinningen i Ångermanälven berör en stor del av kommunens sjöar och vattendrag, fiskodling i både större och mindre skala förekommer och det finns även många fina sportfiskevatten. Vindkraftetableringarna är ännu få och det förekommer idag ingen gruvaktivitet inom kommunen även om Stekenjokk-området är påverkat av tidigare brytning. Turismen och särskilt naturturism, som bygger på de rika möjligheterna till friluftsliv i Vilhelmina (se avsnitt 3.6.3) med bl.a. jakt, fiske och äventyr, ökar i hela landet och är också mycket viktig för Vilhelmina kommun, särskilt i kärnområdena. En viktig del i detta är det ökande intresset för närproducerad och då gärna ekologisk mat. I Vilhelmina finns ett flertal duktiga företagare inom lokal matproduktion och förutsättningarna är goda när det gäller att utvecklas som matdestination med bra tillgång på råvaror av hög kvalitet och en fantastisk miljö för upplevelser kopplade till lokal mat. Snön, det kalla klimatet och glesheten erbjuder också utvecklingsmöjligheter för besöksnäringen.

Näringsliv och sysselsättning i Vilhelmina kommun har således traditionellt varit knutet till skog- och jordbruk, men domineras idag av tjänstesektorn, främst den offentliga. Det privata näringslivet består till största delen av små företag och de största näringsgrenarna är företagstjänster, fastighets- och uthyrningsverksamhet samt parti- och detaljhandel. Många småföretagare är aktiva inom fler än en verksamhet, och det finns ofta direkta eller indirekta kopplingar till naturen och de lokala tillgångarna i kommunen. En förutsättning för utveckling av näringslivet är ett klimat och en struktur som främjar entreprenörskap och företagande sett till vilka möjligheter som finns eller kan skapas i kommunens olika geografiska delar. I dagsläget betonas bristen på arbetstillfällen som den främsta orsaken till att yngre väljer att flytta från kommunen. Att det finns arbetsmöjligheter i framtiden framhålls i enkätsvar från högstadielärover som centralt för att de ska kunna bo kvar i kommunen, och/eller återvända efter att de utbildat sig. Kommunen ser att bristen på bostäder i fjälldalarna kan vara en ytterligare bidragande orsak till färre möjligheter till arbete och pågående utflyttningar.

De stora naturtillgångarna skulle kunna nyttjas bättre lokalt genom utveckling av främst förädlingsindustrin. Detta skulle öka såväl nyföretagandet som sysselsättningsgraden inom kommunen. Vidareförädling av lokala naturresurser är av stor vikt för att kunna skapa en mer hållbar och långsiktig utveckling lokalt. Som en följd av Tjernobyolyckan 1986, när vissa delar av länet blev kraftigt utsatta för nedfall av Cesium, är dock kontroller av förekomsten av radioaktiva ämnen i livsmedelsproduktionen centrala. Cesiumhalten avklingar långsamt och ackumuleras via näringsintag i växter (t.ex. svamp och bär) och djur (t.ex. ren och älg). Påverkan från olyckan varierar från plats till plats med en ökning från några procent till en fördubbling av den naturliga bakgrundsstrålningen.

I kärnorna är det viktigt att verksamheter och näringsliv bedrivs med hänsyn till de specifika natur- och kulturvärdena som finns i fjällmiljön, såsom den samiska och nybyggarkulturen. En ökning av besöksnäringen tillsammans med ett ökat exploateringsstryck från exempelvis gruvnäring och vindkraft innebär både möjligheter och en ökad påfrestning på fjällvärlden och på renskötseln. Klimatförändringar kommer också att påverka hur människor nyttjar fjällen.

Övergripande vägledning

- ✓ Nya exploateringsverksamheter ska anpassas till att Vilhelmina kommun kännetecknas av hög medvetenhet inom miljö och hållbar utveckling.
- ✓ Tillkommande exploateringsområden bör detaljplaneläggas och lokaliseras så att anslutning till verksamhetsområde för vatten och avlopp kan göras.
- ✓ Samebyar ska delta i planering som påverkar förutsättningarna för renskötseln i Vilhelmina kommun. Inom eller i närheten av för renskötseln särskilt viktiga områden (såsom riksintresseområden) ska detaljplaner, bygglov, förhandsbesked och förfrågningar kring markanvändning som kan påverka renskötseln alltid samrådas med berörd sameby och samtycke ska eftersträvas. Det gäller skogsbruk, vindkraft, gruvdrift och annan markanvändning.
- ✓ Renskötselns anspråk ska beaktas i förhållande till andra intressen i fjällandskapet. Vid utbyggnad av infrastruktur som leder, vägar, vindkraft och ledningar och/eller utveckling av verksamheter som skoterkörning, jakt, fiske och fjällturism bör hänsyn alltid tas till renskötselns behov.
- ✓ Med hänsyn till känsliga biotoper och/eller renarnas betesro bör tydliga kanaliseringar, periodiseringar och zonerings göras av verksamheter och intressen inom renskötselområden som är frekvent utnyttjade för rekreation och friluftsliv.
- ✓ Kommunen ska arbeta för utveckling av återföringssystem vid utvinning/nyttjande av naturresurser i kommunen.
- ✓ Kommunen ska aktivt verka för att bredda företagandet bland kvinnor, unga och utrikes, särskilt i de branscher där deras deltagande är lågt (t.ex. jord- och skogsbruket).
- ✓ Kommunen ska verka för att den nuvarande passiva förvaltningen av reservatsskogar förs ner till lokal nivå med lokalt ansvarstagande och skötsel.

Övergripande vägledning risk och riskhantering

- ✓ Då det är mycket angeläget att bibehålla en hög kvalitet på dricksvattnet ska skyddandet av vattentäkter väga mycket tungt vid prövning av ärenden som gäller nyttjande av mark och vatten.

3.5.1 Besöksverksamhet

Besöksnäringen är en av Vilhelmina kommuns mest expansiva branscher som också har stor potential. Den utgörs till stor del av småföretag som främst är lokaliserade utanför tätorten. Turistvägarna Konstvägen 7 älvar, Sagavägen och den både nationellt och internationellt kända Vildmarksvägen leder besökare in i området. Trappstegsforsen och Marsfjällen är exempel på välkända besöks- och turistmål. Besökaren kommer till Vilhelmina för att uppleva naturen, kulturen och utöva olika friluftaktiviteter (se avsnitt 3.6.3). För att utveckla besöksnäringen är destinationssamarbeten centrala, då ökad samverkan mellan mindre företag gör att fler paketlösningar och upplevelser kan erbjudas under en längre säsong. En del i detta är att stödja samarbete mellan turistföretag både inom och utanför Vilhelmina kommun, som kompletterar snarare än konkurrerar med varandra, för att erbjuda paket- och helhetslösningar. Gemensamma kraftfulla destinationsbolag i regionen ökar möjligheterna till en positiv utveckling. Vilhelmina kommun ska vara en framstående destination för kultur-, sport-, friluftslivs- och naturturismaktiviteter under hela året. Kommunen vill därför även utveckla företagandet inom kultur och kreativa näringar, vilket kan skapa fler kommersiella upplevelser och besöksmål. Marknadsföringen av Vilhelmina måste dock förbättras för att locka både fler besökare och invånare.

Vägledning

- ✓ Utveckling av långsiktigt hållbar turism, internationalisering av exportmogna företag ska ske genom ett i praktiken fungerande och när så anses lämpligt, kommungränsöverskridande destinationsarbete.
- ✓ Samverkan mellan flera kommuner, Länsstyrelser, lokala föreningar, turistorganisationer och rennärigen, liksom gränsöverskridande samarbete mellan Norge och Sverige, är önskvärt när det gäller etablering och underhåll av leder och spår.
- ✓ Vid planering, lokalisering och drift av turism- och fritidsanläggningar bör samverkan ske mellan olika aktörer (kommuner, länsstyrelsen, fiskevårdsområden (FVOn), fjällsäkerhetskommittéer, natur- och friluftorganisationer, lokala föreningar, rennärigen och turistorganisationer) för ett långsiktigt hållbart nyttjande av landskapet.
- ✓ Lokalisering och utformning av anläggningar och friluftaktiviteter ska ske så att värdefulla natur- och kulturmiljöer inte påverkas negativt.
- ✓ I de områden som nyttjas mest intensivt bör kanalisering av besökare ske till leder och iordningsställda rastplatser.
- ✓ Olika aktörers behov bör kartläggas och samordnas vid planering av nyttjande i ett område, exempelvis i samband med lokalisering av skoter- och skidleder, överflygningar och vintersportanläggningar.
- ✓ Det ska finnas kontinuerligt uppdaterade kartor över leder, spår, FVOn, jaktområden, besöksmål m.m. Samarbete kring detta bör ske med grannkommunerna och Jämtlands län.
- ✓ Det ska finnas goda möjligheter att ta sig till Vilhelmina kommun med bil, buss, tåg och flyg och det ska finnas goda möjligheter att ta sig till och röra sig mellan för friluftslivet intressanta platser inom Vilhelmina kommun. (För specificerade vägledningar se kapitel 3.3 om Infrastruktur och kommunikation). I god infrastruktur för besöksnäringen ingår även ändamålsenliga parkeringar, möjligheter att sjösätta båt, kajak m.m., men även god tele- och datakommunikation.

- ✓ All planering för infrastruktur och förbättrad tillgänglighet kopplat till besöksnäringen bör bygga på samverkan mellan berörda aktörer (t.ex. kommunen, destinationsbolag, verksamhetsutövare, samebyar, medborgare, operatörer, Trafikverket och Regionen)
- ✓ Utvecklingen i expansiva områden ska samordnas för att öka besökskapaciteten.
- ✓ Kommunen bör arbeta för en breddning och diversifiering av besöksnäringen med ett året runt-fokus.
- ✓ I kommande fördjupningar av översiktsplanen och områdesplaner ska markområden för besöksnäringens behov reserveras. Planeringen ska tidigt och aktivt ta fram hållbara lösningar för vatten och avlopp, avfallshantering och resor.
- ✓ Lokala areella näringar som bidrar till att hålla landskapet hävdat och öppet är viktigt för en breddad turistisk verksamhet och ska därför stärkas.
- ✓ Verksamheter som kopplar ihop besök och areella näringar som t.ex. samisk naturturism, hästnäring, gårdsförsäljning och boende på lantgård ska uppmuntras.
- ✓ Stora arrangemang, s.k. "event", kopplade till besöksnäringen är mycket viktiga för näringslivets tillväxt. De ska planeras utifrån hur stora flöden av människor, avfall, avloppsvatten, fordon m.m. som den lokala kapaciteten i termer av infrastruktur och kommunikationer tillåter. De ska lokaliseras så att de utnyttjar befintliga strukturer.
- ✓ Nyttjandeavtal bör slutas mellan markägare och arrangör/ledansvarig i utvecklingen av turismprodukter som nyttjar mark (t.ex. spår, leder och pister).

3.5.2 Jordbruk

Jordbruk bedrivs idag i begränsad omfattning i Vilhelmina kommun, men dess betydelse för attraktiva boendemiljöer och bevarande av kulturmiljöer bedöms vara stor. Riksintressen för kulturminnesvård inom kommunen presenteras vidare i avsnitt 4.2, bilaga 1 samt på länsstyrelsens hemsida. I takt med ökat fokus på lokalproducerad mat och självförsörjning spås dess betydelse dessutom öka. För att bevara det karaktäristiska öppna odlingslandskapet, vilket bl.a. är viktigt för att bevara en storslagen fjällmiljö i kommunen och där det finns specifika livsmiljöer för många djur och växter, är det viktigt att även fortsättningsvis söka möjligheter att behålla och utveckla jordbruket i Vilhelmina kommun. Småskalig slakteriverksamhet skulle underlätta utvecklingen av jordbruket i kommunen likväl som den lokala livsmedelsproduktionen. Det övergripande regelverket avseende sådan verksamhet borde bli föremål för ytterligare genomlysningar på nationell nivå.

Vägledning

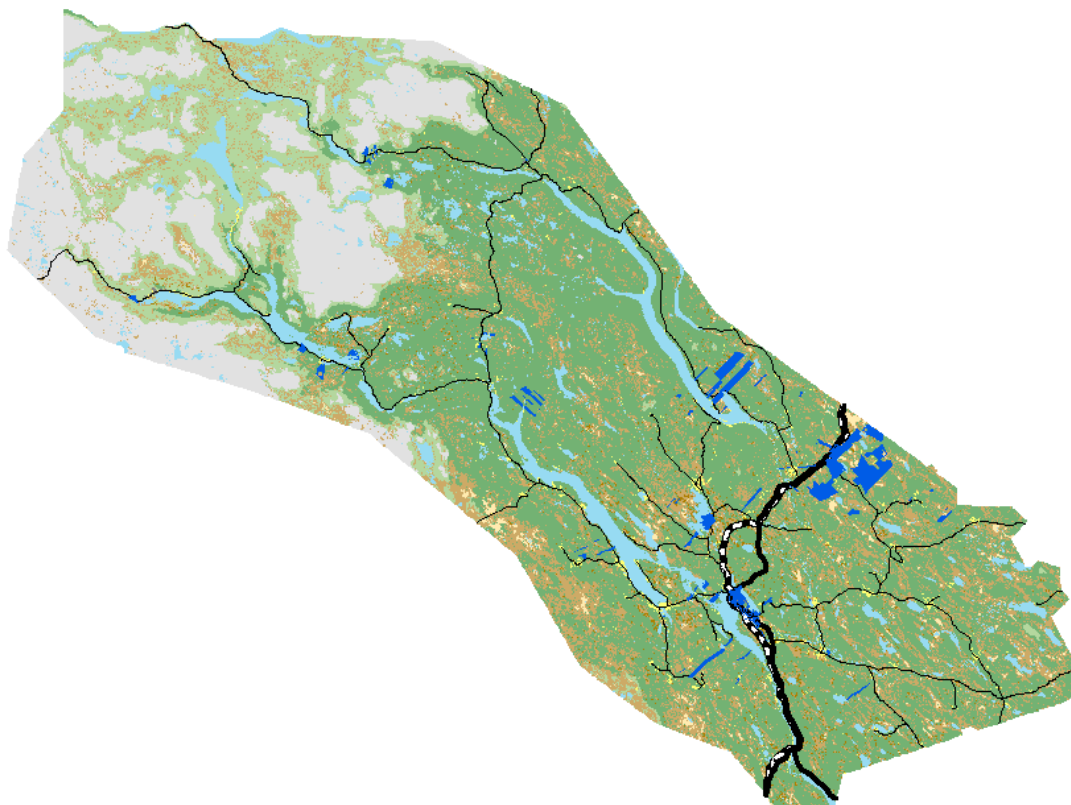
- ✓ Rationellt brukbar jordbruksmark (jordbruksmark som brukas eller skulle kunna brukas med modern teknik) är en viktig samhällsresurs och bör därför i princip endast bebyggas för att tillgodose betydelsefulla samhällsintressen, eller då lämplig alternativ lokalisering saknas, eller om en alternativ användning ger totalt större miljövinst än när marken används för jordbruk (exempelvis om jordbruksmarken ligger mycket centralt i förhållande till kollektivtrafik).
- ✓ Kommunen behöver fördjupa sin kunskap kring jordbruksmarken och dess betydelse i framtiden. *En separat strategi för vidare planering och ytterligare utredningsbehov utformas och antas parallellt med översiktsplanen.*

- ✓ Kommunen ska verka för att en regional livsmedelsstrategi tas fram för att möjliggöra etablering av lokala slakterier och för lokal livsmedelsproduktion.
- ✓ Kommunen förordar att jordbruksmark brukas ekologiskt.
- ✓ I jordbrukslandskapet ska äldre kulturmiljöer, som till exempel ängs- och hagmarker, i största möjliga utsträckning bevaras och restaureras. Enligt miljöbalken är exempelvis odlingsrösen och åkerholmar skyddade och ska bevaras för framtiden.

3.5.3 Skogsbruk

Skogsbruk bedrivs på närmare hälften av kommunens landyta och är viktig både som näring ur det kommunala och nationella perspektivet och för den enskilde skogsägarens ekonomi. Skogsägandet ger också identitet och kopplar till kommunens attraktivitet. Knappt hälften av skogen i Vilhelmina kommun (ca 400 000 ha) ägs av enskilda privata skogsägare och ungefär en femtedel vardera av skogsbolag och staten (resterande del förvaltas av Svenska kyrkan, Vilhelmina Övre Allmänningsskog, stiftelser, dödsbon m.m.). Kommunens eget skogsinnehav (knappt 11 000 ha, se karta nedan) omfattar ca 6 700 ha produktiv skog.

För Vilhelmina kommun som rik skogsbygd är det väsentligt att skogsbrukets intressen, skogsvårdslagen, markägares rättigheter och skyldigheter etc. vägs in i planeringsarbetet. I dagsläget upplevs avståndet mellan den kommunala planeringen och skogssektorn för stort för att detta ska vara möjligt. Kunskap och verktyg för kommunikation saknas i stor utsträckning. Kommunen ser fram emot att ta del av resultat från pågående forskning (där Vilhelmina kommun utgör pilotfall) som har som syfte att öka möjligheten till samverkan mellan kommun och skogsägare som kan gynna både den enskilde skogsägaren och de allmänna intressena.

Vilhelmina kommuns skogsinnehav (mörkblå områden).

Vägledning

- ✓ Kommunens markinnehav ska främst användas till att lösa markfrågor i exploateringsärenden, markbyten och försäljning i syfte att stödja näringslivet med byggbar mark. Avsikten är dock att upprätta en tydligare strategi för kommunens skogsinnehav. *En separat strategi för vidare planering och ytterligare utredningsbehov utformas och antas parallellt med översiktsplanen.*
- ✓ Skogslandskapet på kommunägd mark ska präglas av mångbruk, d.v.s. att olika skogsmarker används för olika ändamål. Virkesproduktionen ska utföras med stora hänsyn till renskötseln samt biologiska och kulturella värden inklusive friluftsliv och rekreation.
- ✓ Kommunen ser positivt på att skydda kvarvarande skogshabitat med kontinuitets- och andra naturvärden, liksom skogsbryn med högre biologisk mångfald än inne i skog respektive utanför på öppna marker då detta är viktigt för den gröna infrastrukturen.
- ✓ Kunskapen om skog och skogsägande inom kommunen ska öka inom kommunförvaltningen så att skogen får ett naturligt utrymme i kommunens översiktsplanering med syfte att värna det lokala skogsbruket och strategiskt planera för mark och vattenanvändning som gynnar såväl den enskilde skogsägaren som de allmänna intressena.

3.5.4 Renskötsel

Renskötsel bedrivs främst i två fjällsamebyar, Vilhelmina norra och Vilhelmina södra sameby. Totalt omfattar dessa samebyar 40–45 renskötsel företag. I Matsdalsområdet finns också ett litet område

som ingår i Vapstens samebys marker. Fjällsamebyarna får bedriva renskötsel året runt ovanför odlingsgränsen inom sina fastställda områden. Nedanför odlingsgränsen har dessa samebyar rätt att bedriva renskötsel under vinterhalvåret (1 oktober-30 april). Renskötsel får då bedrivas på all typ av mark, även privat. Rennäringen är ett riksintresse enligt 3 kap. 5 § MB (se avsnitt 4.2, bilaga 1 samt länsstyrelsens hemsida), och har både företagsekonomiska och kulturella värden för samhället. I Vilhelmina kommun bidrar renskötseln till näringslivet på fler sätt genom att skapa arbetstillfällen i de mest glesbefolkade områdena av kommunen, även för andra typer av företag som till exempel helikopter-, transport- och köttförädlingsföretag.

Renskötseln möter hela tiden ökad konkurrens om markanvändningen, vilket innebär att samebyarnas betesmarker minskar och fragmenteras. Förändringar av mark- och vattenanvändningen inom en samebys betesmarker leder till konsekvenser som behov av ersättningsmarker för förstörda betesmarker, att tillgängliga betesmarker överutnyttjas och att lastbilstransporter mellan betesmarker behövs då naturliga flyttleder påverkas på olika sätt. Detta leder ofta till ökade kostnader, ökad arbetsbelastning för bevakning och skötsel samt ökad konkurrens mellan samebyarna. Naturliga och sammanhängande betesmarker och flyttvägar är centrala för renskötseln och kan inte ersättas med utfordring annat än under särskilda omständigheter. Att olika typer av fysiska hinder längs rennäringens flyttstråk förebyggs och åtgärdas är därmed avgörande. Renskötselns utveckling och fortlevnad är också beroende av att hyggesfria skogsskötselmetoder används i högre utsträckning. Även den pågående klimatförändringen är en central faktor att beakta, vilken innebär stora utmaningar för renskötseln då naturliga flyttleder, sjöisar och vattendrag inte längre självklart kan nyttjas på samma sätt som tidigare.

Vägledning

- ✓ Goda renbetesförutsättningar med sammanhängande landområden (grön infrastruktur) från fjäll till kust ska skapas och behållas (t.ex. genom att skapa möjligheter för att bygga en renbro över Vojmån samt ekodukter över Inlandsbanan och E45).
- ✓ Kommunens planering ska utgå från ett landskapsperspektiv och ske med hänsyn till de kumulativa effekterna på renskötselns markanvändning och i samråd med samebyarna.
- ✓ Vid all exploatering och annan förändring av markanvändningen som kan påverka renskötseln ska samråd ske med berörd sameby.
- ✓ Formerna för samråd med och kunskapsöverföring från renskötseln ska utvecklas för att minska samebyarnas administrativa belastning.
- ✓ Kommunen ska aktivt verka för att stärka renskötseln i mötet med klimatförändringen.
- ✓ Kunskap om renskötselns markanvändning och de rättigheter som följer med renskötseln bör ökas hos såväl kommunens politiker och tjänstemän som hos övriga kommuninvånare.

3.5.5 Täkter och gruvor

Täktverksamhet för berg, grus och torv pågår på flera platser i kommunen. Dessa resurser är ändliga och ska användas sparsamt. Återställning efter täktverksamhet är viktig bl.a. för möjligheten att nyttja marken vidare.

Brytning av koppar, zink, bly och silver bedrevs tidigare i Stekenjokk och sysselsatte som mest nära 200 personer. Ytterligare några hundra arbetstillfällen skapades som bieffekt. Området är idag utpe-

kat som ett riksintresse för mineral (se kapitel 4.2 samt bilaga 1). Även i Kittelfjäll finns ett riksintresse för mineral (olivin) utpekad. På Surberget finns ett undersökningstillstånd (vanadin och molybden) och för Mörtmyran (som också berör Storumans kommun) finns en torvkoncession. Gruvverksamhet har stora miljökonsekvenser som också kan vara negativa för renskötseln och besöksnäringen. Riksintresset för mineral i Stekenjokk överlappas bl.a. av Natura 2000 och av riksintressen för naturvård, vattendrag, rennäring friluftsliv samt rörligt friluftsliv och turism (se avsnitt 4.2.1). Vilhelmina kommun är mot bakgrund av detta restriktiv i sin inställning till framtida gruvetablering och gruvdrift.

Vägledning

- ✓ Bergkross ska användas framför naturgrus där detta är möjligt för att skydda miljöer med grusåsar och grundvattentillgångarna.
- ✓ Vanadinfyndigheter finns på ett flertal platser i kommunen och är ofta kopplade till uran. Vilhelmina kommun motsätter sig all prospektering av uranhaltiga mineraler och kommer att använda sig av det kommunala vetot om det skulle bli aktuellt att etablera en gruva där hälsoeffekter kan väntas pga radioaktivitet härrörande från uran.
- ✓ Kommunen är i grunden restriktivt inställd till all gruvdrift och bedömning av projekt ska göras från fall till fall utifrån förutsättningarna på platsen. Framtida gruvdrift får inte innebära ingrepp som riskerar att ge stora konsekvenser för miljön, renskötseln eller besöksnäringen.

3.6 Natur, kultur och friluftsliv

Grön infrastruktur handlar om nätverk av natur- och kulturmiljöer som skapar fungerande sammanhängande livsmiljöer för växter och djur, i samklang med människors välbefinnande. Genom att bevara och stärka den gröna infrastrukturen i hela landskapet vill Vilhelmina kommun skapa hållbara miljöer för både människor och djur och natur. När landskapets olika delar hänger ihop på ett funktionellt sätt skapas förutsättningar för att medborgarna även långsiktigt ska kunna dra nytta av naturen genom så kallade ekosystemtjänster (se avsnitt 1.3.2). Genom att planera för grön infrastruktur kan dessa tjänster säkerställas på lång sikt. Landskapet och ekosystemens förutsättningar att bidra till "välbefinnande" är speciellt påtagliga i fjällen och andra områden med stora geografiska avstånd och en bred sammansättning av olika markslag, exempelvis skogslandskap med vidsträckt myrmarker. Detta får särskild innebörd när det gäller de kulturella ekosystemtjänsterna. För dessa ges landskapet större betydelse än för övriga kategorier av ekosystemtjänster då de kan omfatta ett vidare spektrum av produkter och nyttor från ekosystem, landskap och natur.

Konkret innebär Vilhelmina kommuns fokus på grön infrastruktur att skydd, skötsel och restaurering av naturen och dess funktioner medvetet ska integreras i den fysiska planeringen och i den lokala utvecklingen. Arbetet med grön infrastruktur handlar delvis om att samordna och effektivisera insatser som redan görs. En viktig del i arbetet är att skapa en gemensam bild av vilka prioriteringar, åtgärder och hänsyn som behövs inom ett visst geografiskt område/landskap. Berörda aktörer bör få komma till tals och tillsammans skapa en målbild, som kan vara en grund för samverkansformer och synergieffekter. I Vilhelmina kommun finns redan etablerade samarbeten med en sådan ansats, exempelvis Vilhelmina Model Forest (VMF). VMF utgör en arena där olika aktörer gemensamt kan arbeta med att utveckla och förvalta landskapets alla värden och en mångfald av varor och tjänster

inom ett utpekade geografiskt område (Vilhelmina kommun). En utmaning när det gäller praktiskt arbete med grön infrastruktur på kommunnivå är att erfarenheterna kring arbete utifrån begreppet generellt sett är begränsade samt att befintligt kartmaterial för analyser av samband i landskapet i allmänhet har för dålig upplösning.

Övergripande vägledning

- ✓ Landskapsperspektivet, som ser till helhet och därmed såväl ekologiska, sociala som ekonomiska aspekter av olika typer av markanvändningar, ska bli tydligare i den kommunala planeringen, i beslut och i natur- och kulturmiljövårdsarbete.
- ✓ Rumslig kartläggning av olika värden i landskapet och av prioriterade ekosystemtjänster bör göras med upplösning på kommunnivå för att det ska vara möjligt att identifiera prioriterade värden, samt på detaljerad geografisk skala för att utgöra underlag för detaljplanering och med tillräcklig upplösning för att identifiera områden som är särskilt problematiska, viktiga för grön infrastruktur eller viktiga på annat sätt. Kartläggning är ett gemensamt ansvar mellan nationell, regional och kommunal nivå.
- ✓ Genom samverkan mellan kommunens miljö- och kulturansvariga och skolans lärare ska kommunen säkerställa att undervisningen i skolorna ger eleverna ökad kunskap/miljömedvetenhet om lokala och regionala natur- och kulturvärden.
- ✓ Det lokala engagemanget och inflytandet i planering och förvaltning när det gäller kultur- och naturmiljövård samt friluftsliv inom kommunen bör öka.
- ✓ Fjällandskapets och skogens kulturella-, ekologiska och rekreationsvärden ska uppmärksammas.
- ✓ Program/strategier för att utveckla tätortsnära rekreationsområden som även gynnar biologisk mångfald ska arbetas fram på sikt.
- ✓ I den kommunala planeringen ska hänsyn tas till våtmarker av ekologisk och hydrologisk betydelse samt även ur rekreations- och resurssynvinkel (t.ex. bärplockning).
- ✓ Fjällandskapet ska nyttjas hållbart, dels med avseende på effekter av klimatförändringarna (t.ex. större vattenflöden) och dels effekter från ökat nyttjande (t.ex. slitage, buller från snöskotrar, påverkan på rennäringen och annan djurhållning som behövs för att bevara ett vidsträckt och betespräglat fjällandskap med livsmiljöer för många olika arter), så att fjällandskapet bibehåller en hög grad av ursprunglighet vad gäller biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden.
- ✓ Arbetet genom Vilhelmina Model Forest ska fördjupas för att uppnå ett aktivare arbete för hållbart nyttjande av landskapet.
- ✓ Finansieringen av det fortsatta arbetet med VMF bör ses över med inriktning på att Vilhelmina kommun inte ensam ska bära kostnaderna då resultaten av arbete inom VMF kan tjäna som förebild för många andra kommuner.

3.6.1 Naturmiljö

I Vilhelmina kommun finns ett stort antal naturområden som utpekats som riksintresse för naturvård eller är formellt skyddade på olika sätt (se avsnitt 4.2 samt bilaga 1). Inom kommunen finns 20 naturreservat som omfattar ca 1 800 km² totalt. Enligt EU-direktiv, för bevarade av livsmiljöer för vilda djur och växter, har 35 s.k. natura 2000-områden pekats ut. Flera av dessa finns i fjällområdet och är även

är skyddade som naturreservat och/eller utpekade som riksintresse för naturvård. Stekenjokk tillhör ett av de fåtal större fjällområdena i Sverige som inte har formellt skydd. Vilhelmina kommun har ett stort antal värdefulla myrkomplex, varav Blaikfjällsplatån är ett av landets största sammanhängande våtmarksområden (drygt 30 000 ha varav 20 000 i Vilhelmina kommun). Blaikfjällets våtmarker är skyddade genom den internationella Ramsarkonventionen, men även genom Natura 2000 och som naturreservat.

3.6.1.1 Vattenmiljö och miljö kvalitetsnormer för vatten

Vilhelmina kommun är belägen inom Ångermanälvens avrinningsområde och ingår i Bottenvikens och Bottenhavets vattendistrikt. Vatten är en av Vilhelmina kommuns viktigaste naturresurser för djur- och växtliv, men också för dricksvattenförsörjningen. Inom kommunen finns koncentrerad bebyggelse, till stor del, kring de största sjöarna Kultsjön, Malgomaj och Volgsjön samt längs med Vojmån med dess sjöar - i de utpekade områdena för bebyggelseutveckling. För att trygga vattenresurserna inför framtida generationer får varken den ekologiska eller den kemiska vattenkvalitén försämrans av fortsatt exploatering. Längs med sjöar och vattendrag finns även så kallade svämplan - den yta som byggts upp av sediment kring ett vattendrag och som översvämmas då och då. (Gränser för svämplan är diffusa, men de avgränsas vanligen som utbredningen av beräknat 100-årsflöde.) Förutom att dessa områden är artrika miljöer är de viktiga för att stoppa upp höga flöden samt för vattenrening. Det är således viktigt att exploatering undviks i områden som kan påverkas vid extrema flöden och som ingår i svämplan.

Inom arbetet med EU:s vattendirektiv, har miljö kvalitetsnormer för olika vattenförekomsterna tagits fram. Alla vattenförekomster som inte uppnår miljö kvalitetsnormen god status idag ska göra det på sikt och befintlig status får inte försämrans (se VattenInformationsSystem Sverige, VISS, <http://viss.lansstyrelsen.se/>). Arbeta med bedömningar av nuvarande vattenstatus sker fortlöpande.

Hela Ångermanälven, från och med sjöarna Ransarn i Kultsjödalen och Vojmån i Vojmådal, är påverkad av vattenreglering och dammar samt åtgärder som vidtagits i samband med flottning, såsom rensningar och rätningar. Dammar blev vandringshinder för fisk, stenmurar stänger av sidofåror. Kanaliseringen skapade en snabbare och jämnare ström som spolade bort bottenlam och grus från forsarna. Många av fiskens naturliga lekrområden (grusbäddar) förstördes. Även strandmiljöer påverkades av flottningen. Naturliga strandzoner översvämmas regelbundet. När stranden och vattendragen isolerades från varandra försvann den naturligt förekommande strandvegetationen på många håll. En annan effekt är att vattendraget blir sämre på att hushålla med vattnet, vilket gör att översvämningsrisken ökar vid höga flöden, särskilt i Ångermanälvens nedre del. Vattenreglering har också inneburit stora förändringar för livet i vattnet och för olika näringar inom kommunen. Regleringar medför en kraftigt utjämnad vattenföring över året där vårfloden nästintill försvinner och flödet under vintern är större än i ett oreglerat vattendrag. Effekten av regleringar ökar med regleringsgraden och är därför tydligare i fjällområdet eftersom de flesta större regleringsmagasin är lokaliserade där. Malgomaj, Volgsjön och Kultsjön är alla klassade som kraftigt modifierade vatten och deras ekologiska potential är otillfredsställande.

Gruvnäringen har orsakat stora föroreningar högst upp i Ångermanälvens vattensystem (Stekenjokk). Dessa föroreningar ligger låsta i efterbehandlingsdammar som idag fungerar, men som kräver en medvetenhet om det stora ansvar kommunen har för övriga delar av älvens avrinningsområde långt in i framtiden. Bland mindre sjöar och vattendrag som inte är påverkade av dammar, reglering och

flottning har många god ekologisk status. Vattenförekomsterna inom kommunen har inte heller några generella problem med försurning eller övergödning. Bestånd av den rödlistade flodpärlmusslan, vilken ingår i länsstyrelsens miljöövervakningsprogram, finns inom kommunen. Skogsbrukets moderna drivningsteknik, med stora föryngringsytor och uttag av grenar och toppar, utgör ett försurningshot. Markens naturliga motståndskraft mot försurning försämras och uttransport av skadliga ämnen till våra vattendrag ger, på sikt, försurande effekter. Inom kommunen sker kalkningen av flera vattendrag och av försurade marker för att motverka effekterna. Kalkningen avvecklas i takt med att försurningsläget förbättras. Trots åtgärder uppnår dock ingen av kommunens sjöar och vattendrag god kemisk status. Detta beror framförallt på atmosfärisk deposition av miljögifter som kvicksilver och polybromerade difenyletrar (PBDE). Kraven på åtgärder gällande halter av kvicksilver och PBDE är låga då det inte bedöms finnas tekniska förutsättningar att åtgärda problemen. Nuvarande halter får dock inte öka.

I bilaga 5 presenteras status och bedömningar av påverkan på de yt- och grundvattenförekomster inom kommunen som huvudsakligen berörs eller kan komma att beröras av exploatering. För information om vattenförsörjning i Vilhelmina kommun, se även avsnitt 3.4.2.

När det gäller exploatering vid vatten (exempelvis för landsbygdsutveckling i strandnära lägen, LIS) så råder det s.k. generella strandskyddet inom 100 m från strandlinjen på land och i vatten vid alla sjöar och vattendrag, oavsett storlek, (om detta inte upphävts genom detaljplan). Syftet med strandskydd är att skydda växt- och djurlivet samt friluftsliv enligt Allemansrätten (7 kap. 13–18 § MB). Länsstyrelsen kan utöka strandskyddet till 300 m i områden där detta anses nödvändigt. I Västerbottens län är vissa små sjöar och vattendrag dessutom undantagna genom särskilt beslut (länsstyrelsen, 1979-05-21). Redogörelser och bedömningar av påverkan på de vattenförekomster som huvudsakligen kan beröras av exploatering vid vatten med LIS som skäl finns i kommunens LIS-plan.

Vägledning

- ✓ Då kommunen saknar möjlighet att ensam vidta åtgärder för att förbättra den ekologiska statusen i de fysiskt påverkade vattendrag samt att den kemiska statusen i vattendragen är god (undantaget kvicksilver och PBDE) fokuserar kommunen på att, vid kommande exploateringar/åtgärder, motverka försämring och/eller förhindrande av möjliga åtgärder för att uppnå god status.
- ✓ Kommunen ser positivt på ett utvecklat samarbete med andra kommuner och aktörer i olika typer av frågor kring gemensamma vattensystem.
- ✓ Biotopåtgärder bör utföras i vattendrag som skadats av mänsklig aktivitet och som därför befaras inte kunna uppnå miljö kvalitetsnormen "god ekologisk status/potential".
- ✓ Fortsatt kalkning av vattendrag sker så länge behovet kvarstår och kommunen förespråkar ett skogsbruk där urlakning av försurande ämnen begränsas i största möjliga utsträckning.
- ✓ Vid åtgärder inom strandskyddsområde samt utpekande av LIS-områden ska strandskyddets syfte för värnande av vattenmiljön, inkl. svämplan, alltid väga tungt.

3.6.2 Kulturmiljö

Begreppet "kulturmiljö" innefattar lagskyddade fornlämningar och fornfynd, kulturlämningar och -landskap samt bebyggelseområden och enskilda byggnader. Vilhelmina kommun har ett rikt kultur-

arv som omspannar tidsperioden från att inlandsisen drog sig tillbaka för 10 000 år sedan fram till våra dagar. Det finns många historiska skildringar med stark koppling till kommunens landskap. Inom Vilhelmina kommun finns mängder av fornlämningar, rester av bebyggelse, odlingsrester, flottningslämningar och andra spår från våra förfäder som ger information om hur människorna i området levde förut. Från stenålderstid finns spår av boplatser med hyddbottnar och kokgropar samt fångstgropssystem. Spår efter tidig samisk kultur finns i form av lappvallar, med kåtatomter och bengömmor, gravar, härdar och offerplatser. I fjälltrakten finns stalotomter, en speciell form av bostadsrester från järnålder och medeltid. Vidare finns nio utpekade riksintressen för kulturmiljövård (se avsnitt 4.2 samt bilaga 1). Ett av dem är Vilhelmina Kyrkstad, sockencentrum och kyrkstad med rötter i 1780-tal, men som från 1850 utvecklades till en av lappmarkens mest betydande orter. Fatmomakke kyrkstad är ett kulturresevat och utgörs av en kyrkplats som använts av samer och nybyggare sedan 1700-talets slut och som fortfarande används. Kyrkorna i Fatmomakke, Latikberg och Vilhelmina är kyrkliga kulturminnen enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Utöver dessa finns t.ex. byggnadsminnena Norgefarargården i Klimpfjäll, Ricklundgården i Saxnäs samt affärs- och bostadshuset Skollägdan 11 i Vilhelmina.

På Riksantikvarieämbetets hemsida; www.raa.se, finns funktionen "Fornsök" där man kan hitta och få information om fornlämningar inom Vilhelmina kommun. I bilaga 3 redovisas översiktligt de fornlämningar som finns registrerade i kommunen i relation till de utpekade kärnområdena för bebyggelseutveckling. Kartorna illustrerar att många fornlämningar finns invid vattendrag, vilket innebär att ett stort antal av dem är utsatta för översvämningsrisk av olika grad. Olika typer av kulturlämningar och kulturmiljöer i allmänhet, och de samiska i synnerhet, behöver inventeras och kartläggas bättre för att det ska vara möjligt att värna dessa i den fysiska planeringen.

Vägledning

- ✓ Inventering och uppföljning av fornlämningar, flottningslämningar och andra kulturhistoriska natur- och bebyggelsemiljöer bör successivt genomföras, i samverkan med relevanta myndigheter och organisationer, för att säkerställa långsiktigt bevarande och bra information till besökare.
- ✓ Kommunen avser utreda behov av ett lokalt kulturmiljövårdsprogram. *En separat strategi för vidare planering och ytterligare utredningsbehov utformas och antas parallellt med översiktsplanen.*
- ✓ Samiska och andra kulturlämningar och kulturmiljöer av allmänt intresse ska bevaras, ha ett funktionellt skydd samt underhållas.

3.6.3 Friluftsliv

Med friluftsliv menas vistelse utomhus i natur- och kulturlandskapet för välbefinnande och upplevelser. Målet i den nationella friluftslivspolitikerna och de tio friluftsmålen (se <http://www.naturvardsverket.se/Friluftsmalen/>) är att stödja människors möjligheter att vistas ute i naturen och utöva friluftsliv där allemansrätten är en grund för friluftslivet. På strategisk nivå kopplas riksintressen för friluftsliv, och rörligt friluftsliv (se avsnitt 4.2 samt bilaga 1) till möjligheten att uppfylla dessa mål. Att ta till vara områden med för landet unika värden är viktigt för allas möjligheter till naturupplevelser och friluftsliv. Vilhelmina kommun har en policy för skötseln av tätortsnära skogar som syftar till att säkerställa att sociala värden värnas. Vid Baksjötjärn i Vilhelmina tätort har kom-

munen anlagt ett friluftsområde och i ett område runt byn Dalasjö, där kommunen är en av flera markägare (både enskilda och bolag), arbetar kommunen tillsammans med såväl markägare som andra aktörer med att utveckla ett kommunalt reservat för bevarandet av skogens sociala värden.

Tillgång till friluftsliv (och tillika ekosystemtjänster) som bär- och svampplockning, jakt, fiske m.m. är även en viktig förutsättning för människor som vill bo och verka i inland och fjällvärld. Vilhelmina kommuns geografiska karaktär erbjuder fantastiska förutsättningar för ett rikt och mångfacetterat friluftsliv i mycket varierande naturmiljöer. Det finns mycket goda möjligheter till natur- och kulturupplevelser, fritidsfiske, fågelskådning, geocaching, hundspann, klättring, längdskidåkning, löpning, naturstudier, paddling, ridning, skoteråkning både fritt och längs leder, småviltjakt, svamp- och bärplockning, snöskovandring, terrängcykling, turåkning på skidor, utförsåkning på skidor/snowboard, vandring och övernattnings/tältning. En del aktiviteter är direkt knutna till anläggningar och andra bygger på lugn och avskildhet samt orörd och oexploaterad natur. Information om spår och leder inom kommunen presenteras i avsnitt 3.3.5 och mer om riksintressen samt kommunens ställningstaganden gällande riksintressen för friluftsliv/rörligt friluftsliv och turism presenteras i avsnitt 4.2 samt bilaga 1.

Inom Vilhelmina kommun finns fina vatten för fiske (se exempel i karta nedan) både i fjällmiljö och skogslandet och både för sommar- och vinterfiske. Det finns fiske som passar såväl barnfamiljen som den avancerade flugfiskaren och de flesta sportfiskemetoder kan tillämpas. Fiskbestånden utgörs i huvudsak av röding och öring i de högre liggande områdena. På lägre nivåer och i dalgångarna finns även harr, lake, abborre och sik. I Vilhelmina kommun finns några särskilt värdefulla fiskevatten; Vojmån, Granån, Girisån, Ransarån och Slipsikån samt tjärnarna mellan Slipsiken och Autjojaure. Dessa upplåts varsamt mot ett kvoterat antal fiskedagar. Gitssjön är populär när det gäller isfiske. Fisketrycket i fjällområdets sjöar och vattendrag får inte bli för högt på grund av den låga fiskproduktionen. I dessa vatten spås även framtida klimatförändringar påverka fiskebestånden.

Inom hela kommunen finns goda möjligheter till högvilt och småviltjakt. Östra och Västra Fjällfjället och Södra Gardfjället är särskilt attraktiva områden när det gäller fågeljakt på ripa i fjällmiljö. Matskanområdet är ett exempel på ett populärt område för jakt på tjäder och orre i skogslandet (se karta nedan). Jaktområden finns både nära väg och mer otillgängligt där det behövs flerdagsvandring eller helikoptertransport.

Exempel på de många fina områden för fågeljakt, fiske och friluftsliv som finns i Vilhelmina kommun.

Allemansrätten är en central förutsättning för friluftslivet, men problem kan naturligtvis uppstå när olika intressen och näringar ska samsas i samma område. I fjällen är det viktigt att verksamheter bedrivs med hänsyn till rennäringen samt specifika natur- och kulturvärdena som finns i fjällmiljön. Kumulativa effekter från flera olika typer av verksamheter ger större risk för konflikter och högre slitage. Klimatförändringarna kommer sannolikt att påverka hur människor nyttjar fjällen.

Vilhelmina kommuns upplevelsevärden kan reduceras av negativ påverkan på mark- och vattenmiljöer genom t.ex. föroreningar, försurning och grumling av vattenmiljöer, vattenreglering, vandringshinder för fisk, omfattande avverkningar, grävning och schaktning i intressanta geologiska miljöer, överfiske, för hårt jakttryck, inplantering av främmande arter, spridning av sjukdomar samt andra störningar på djur- och fågellivet eller lekområden för fisk. Anläggningar, stängsel eller privatisering kan försämra åtkomst till intressanta platser.

Det behövs insatser för att samordna friluftslivet, men också för att öka kunskap om och intresse för friluftslivet generellt, i skolan och i den fysiska planeringen. Det behövs även handlingsplaner för grön infrastruktur, stöd till friluftslivsorganisationer, ökad fysisk, mental och känslomässig tillgänglighet till friluftsliv, bättre vård av natur- och kulturvärden samt bättre riktlinjer för skyddade områden.

Vägledning

- ✓ Kommunen ser ett behov av en samlad beskrivning av områden och deras värden som är viktiga för friluftslivet. *En separat strategi för vidare planering och ytterligare utredningsbehov utformas och antas parallellt med översiktsplanen.*

- ✓ Samverkan med lokala utvecklingsgrupper ska öka för att ta till vara och utveckla tillgängliga tätortsnära rekreationsområden i syfte att värna ett rikt friluftsliv.
- ✓ Vid utpekandet av LIS-områden ska det rörliga friluftslivet beaktas.
- ✓ Kartdokumentationen över leder och ledsystem ska vara aktuell och uppdateras kontinuerligt.
- ✓ Tillgänglighet i fjällen för en rörelsehindrad turistgrupp bör säkras och öka med hänsyn till terrängkörningslagen och att barmarkskörning i fjällen ska undvikas.
- ✓ För att främja en hållbar utveckling behövs uppbyggnad av ett system för lokal guidning inom jakt, fiske och kulturupplevelser.
- ✓ Fisket inom kommunen ska vara tillgängligt, väl förvaltad och långsiktigt hållbart.
- ✓ Möjligheterna att köpa fiskekort ska förenklas.
- ✓ Kommunen ser gärna att större fiskeområden skapas genom sammanslagning av eller samverkan mellan fiskevårdsområden då detta skulle öka attraktiviteten och därmed gynna friluftsliv och besöksnäring. En högre grad av samverkan mellan fiskevårdsområden skulle sannolikt även gynna fiskevården. Kommunen bör medverka i finansieringen av nödvändiga legala förrättningar för att möjliggöra detta.
- ✓ Förvaltare av fiske och fiskevatten samt fritidsfiskare bör öka sina kunskaper i hållbart fiske och fiskevård.
- ✓ Kommunen vill medverka till en aktuell översiktskarta över fisket i kommunen, väl utformad skyltning och information på flera språk tas fram och underhålls.
- ✓ Ökad samverkan, med främst länsstyrelsen, rennäringsnämnden, SCA och Vilhelmina Övre Allmänningsskog, behövs gällande jaktinformation, uppgifter om jakttryck och framtagande av aktuella kartor.
- ✓ Kommunen vill att delområden med lägre grad av infrastruktur, service och friluftsanläggningar säkerställs för att möjliggöra tysta och vildmarkspräglade upplevelser. Samtidigt ska delområden med högre grad av tillgänglighet utvecklas.
- ✓ Friluftslivet ska ta hänsyn till formellt skyddade värden samt respektera värden och verksamheter utpekade som riksintresse av annat skäl än friluftsliv och/eller rörligt friluftsliv och turism.

Vägledning risk och riskhantering

- ✓ Välkända besöksmål, frekvent använda leder, välbesökta rastplatser och utsiktspunkter etc. (se karta i avsnitt 3.6.3 samt nedan) ska värnas genom att, så långt det är möjligt, undvika ljud- och ljusstörningar samt verksamheter/byggnader som påverkar landskapsbilden negativt. (För mer information gällande buller, se avsnitt 4.3).
- ✓ Besökare och allmänhet ska informeras om riskområden beträffande lavinfara (se bilaga 4).

Goda exempel på kända besöksmål, välbesökta rastplatser och utsiktspunkter i Vilhelmina kommun.

4. Hänsynsområden

4.1 Områden med formella skydd och höga natur- och kulturvärden

Ett stort antal och geografiskt omfattande områden inom Vilhelmina kommun är skyddade enligt lag, men det finns även natur- och kulturmiljövärden som inte har lagstadgat skydd. I planering och exploatering är kunskap om skyddens innebörd och de prioriterade värdena nödvändig. En bra utgångspunkt för information kring dem finns i Naturvårdsverkets karttjänst "Skyddad natur", men mycket information finns också att hämta från andra myndigheter.

Formellt skyddade områden regleras i MB kap. 7 och omfattar nationalparker, naturreservat, kulturreservat, naturminne, biotopskyddsområde, djur- och växtskyddsområde, strandskyddsområde, miljöskyddsområde, vattenskyddsområde och särskilda skyddade områden enligt EU parlamentet och Rådets direktiv om bevarande av vilda fåglar och direktiv om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter, de s.k. Natura 2000 områdena. Vidare finns bland annat naturvårdsavtal som är en särskild form av skydd som regleras civilrättsligt i Jordabalken genom ett avtal mellan fastighetsägare och staten, samt Ramsarområden som ingår i formellt skyddade områden eller som riksintresse (se nedan). I bilaga 1 finns beskrivningar av olika typer av natur- och kulturmiljövärden och områdesskydd inom Vilhelmina kommun. Utöver dessa finns även andra områden med särskilda värden som ska eller bör beaktas i planeringsfrågor. Exempel på sådana områden är kommunala hänsynsom-

råden, nyckelbiotoper i skog, värdekärnor, kontinuitetsskogar, fornlämningar och kulturlämningar, värdefulla sumpskogar, värdeklassade våtmarker i våtmarksinventeringen, bevarandeprogram för odlingslandskapet, fågelskyddsområden och fågelskådningslokaler. Aktuell och uppdaterad information kring dessa finns hos länsstyrelsen, skogsstyrelsen, naturvårdsverket, jordbruksverket, riksantikvarieämbetet m fl.

Vägledning

Strandskyddsområden

- ✓ Vilhelmina kommun upplever inte något generellt hot mot växt- och djurlivet, eller tillgång på strandnära områden för friluftslivet. Utpekande av områden som är lämpliga för landsbygdsutveckling i strandnära lägen, LIS, (se LIS-plan, tematiskt tillägg till ÖP) tar därför sin utgångspunkt i kriterier för LIS och principiellt utpekande av områden där LIS inte anses lämpligt (stoppområden). Allmänna intressen som Vilhelmina kommun anser direkt ska innebära stopp för utpekande av LIS-områden är Försvarsmaktens områden, planerade nationalparker, befintliga och planerade naturreservat, Natura 2000, nyckelbiotoper, kommunala hänsynsområden (se nedan), områden som omfattas av områdesbestämmelser samt öar.

Kommunala hänsynsområden

- ✓ Områden som Vilhelmina kommun anser vara av allmänt intresse och därför bör skyddas från exploatering listas nedan. Enstaka byggnader eller anläggningar får dock uppföras i dessa områden om de påverkar allmänhetens tillgång till området/platsen positivt och inte upplevs som hindrande för det rörliga friluftslivet.
 - Av allmänheten väl använda friluftsområden/utflyktsmål.
 - Ev. kommande kommunala reservat för t.ex. sociala värden.
 - Naturområden/platser med höga sociala och kulturella värden, t.ex. Trappstegsforsen, Dimforsen och entré Saxnäs by.
 - Badplatser och iordningställda rastplatser.
 - Rationellt brukbar jordbruksmark (jordbruksmark som brukas eller skulle kunna brukas med modern teknik).

4.2 Riksintressen

Geografiska områden av nationell betydelse för olika samhällsintressen pekas ut som områden av riksintresse. Bestämmelserna om riksintressen finns i Miljöbalkens (MB) 3:e och 4:e kapitel. Att ett område klassats som riksintresse betyder att det aktuella intresset väger tyngre än andra allmänna intressen vid en avvägning i fysisk planering och att områdets värde(n) eller betydelse inte får skadas påtagligt. Områdena kan vara viktiga av olika orsaker. De kan exempelvis innehålla natur- eller kulturvärden som är så ovanliga att de gör områdena viktiga för hela landet. De kan också vara viktiga för någon form av exploatering, till exempel för vägar, eller energianläggningar, såsom vindkraft. Områdena kan även vara viktiga för en näring som exempelvis rennäringsen.

Det är bara när markanvändningen ska ändras som det kan få betydelse att ett område är av riksintresse. Pågående markanvändning påverkas normalt inte. Förändrad markanvändning inom ett utpekad riksintresse kräver någon form av beslut från en myndighet (exempelvis domstol, statlig myndighet, regeringen eller kommun) som beaktar tillgodoseendet av identifierade värden.

Skogsbruk är inte ett riksintresse men anges i 3 kap. 4 § MB som intresse av nationell betydelse där skogsmark av betydelse för skogsnäringen så långt som möjligt ska skyddas mot åtgärder som påtagligt försvårar ett rationellt skogsbruk. För jordbruk finns liknande skrivelser i kap. 3 MB där det anges att jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse och annan anläggning om det väsentligt tillgodoser samhällsintressen och om annan mark inte kan tas i anspråk för detta. Skogs- och jordbruk räknas normalt som pågående markanvändning inom ett utpekad riksintresse.

4.2.1. Riksintressen i Vilhelmina kommun

Ansamlingen och geografiska överlapp av riksintressen är större i Vilhelmina kommun än överlag i fjälläna (se bilaga 6), vilket ger möjligheter såväl som utmaningar för mångfunktionell användning av skogsmark, myrmarker, öppna marker, fjällmiljöer och vatten. Det finns sammanlagt 82 olika riksintresseområden inom Vilhelmina kommun (se bilaga 1). Bland dessa är inte riksintressen för rennäringen medräknade. Rennäringens områden är av speciell karaktär (kärnområden, flyttleder och svåra passager) där det kan förväntas att förutsättningarna förändras av klimat och annan markanvändning på ett sådant sätt att också renarnas rörelser och renskötarens möjligheter i landskapet påverkas. Av de 82 riksintresseområdena omfattar sex råvarutillgångar och samhällsviktiga verksamheter och övriga 76 natur-, friluft- och kommunikationvärden. Utöver rennäringen finns inga riksintressen för areella näringar inom Vilhelmina kommun. Jord- och skogsbruk finns inte utpekade som riksintressen utan som näringar av nationell betydelse. Dessa kan inte vägas mot riksintressen, men i de flesta fall är det fullt möjligt att tillgodose även jord- och skogsbrukets intressen inom olika typer av riksintressen.

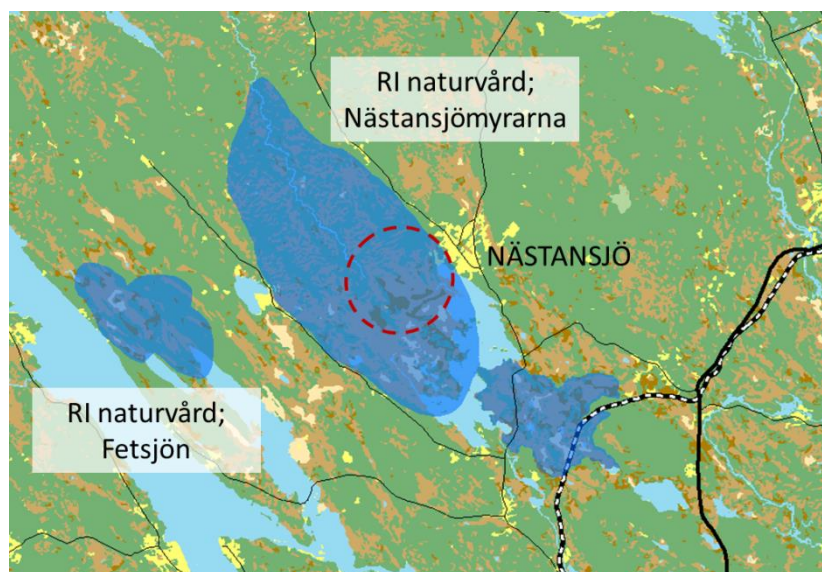
Av riksintresse för natur-, friluft- och kulturmiljövärden är Natura 2000 helt dominerande med 76 områden. Många av dessa sammanfaller geografisk, helt eller delvis, med andra riksintresseområden och i synnerhet med riksintresse för naturvård. När det gäller riksintressen för naturvård, kulturmiljövård, friluftsliv och Natura 2000 i Vilhelmina kommun finns samlad information i form av faktablad (bl.a. på länsstyrelsens hemsida). För dessa kan speciellt viktiga platser och områden (s.k. hot spots) definieras och möjligheter och/eller risker för konflikt, integration och förstärkning fastställas för översiktlig och detaljerad planering. För övriga riksintressen bör sådan information samlas och tillgängliggöras för motsvarande planeringsarbete. Det påtagliga överlapp som finns vad gäller riksintressen inom Vilhelmina kommun behöver inte utgöra problem och svårigheter utan kan underbygga samnyttjande och samplanering för allmänhetens bästa och för olika intressen, liksom underbygga områdets unika värden och utvecklingspotential för kommunen. Integration och/eller förstärkning är i synnerhet möjligt mellan riksintressen för naturvård, Natura 2000, vattendrag och obrutna fjäll respektive riksintressen för kulturmiljövård, friluftsliv, rörligt friluftsliv och turism. I många fall krävs att områdena brukas för att de utpekade värdena ska kunna upprätthållas.

Övergripande vägledning

- ✓ Vid en avvägning mellan motstående riksintressen ska företräde ges till den användning som medför en från allmän synpunkt god långsiktig och hållbar hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön (MB 3 kap. 10 §).
- ✓ För riksintressen där det idag inte finns samlad information med tydliga värdebeskrivningar och avgränsningar att tillgå för fysisk planering bör sådan information samlas in och tillgängliggöras.
- ✓ Mot bakgrund av det stora antalet riksintressen inom kommunen och deras avsevärda geografiska omfattning och överlapp har kommunen inte för avsikt att göra aktiva ställningstaganden till vart och ett av riksintressena eller deras olika värden. Generellt sett ställer sig kommunen bakom de utpekade områdena och har för avsikt att tillgodose intressena vid planläggning och beslut om förändrad markanvändning om inte annat har angivits i vägledning i ÖP.

Vägledningar gällande riksintressen för natur-, friluftsvärden och kulturmiljövärden

- ✓ En utvecklingsplan bör upprättas för Nästansjömyrarna (se karta nedan) i syfte att säkerställa och vidareutveckla förutsättningar för redan identifierade naturvårdsvärden, samtidigt som förutsättningar för kulturmiljö- och friluftsvärden etableras för mångsidigt och hållbart nyttjande av området.

Riksintresse (RI) för naturvård Nästansjömyrarna, i huvudsak inom och i anslutning till det inringade området, bör utvecklas till förmån för bevarande av natur-, kultur- och friluftsvärden.

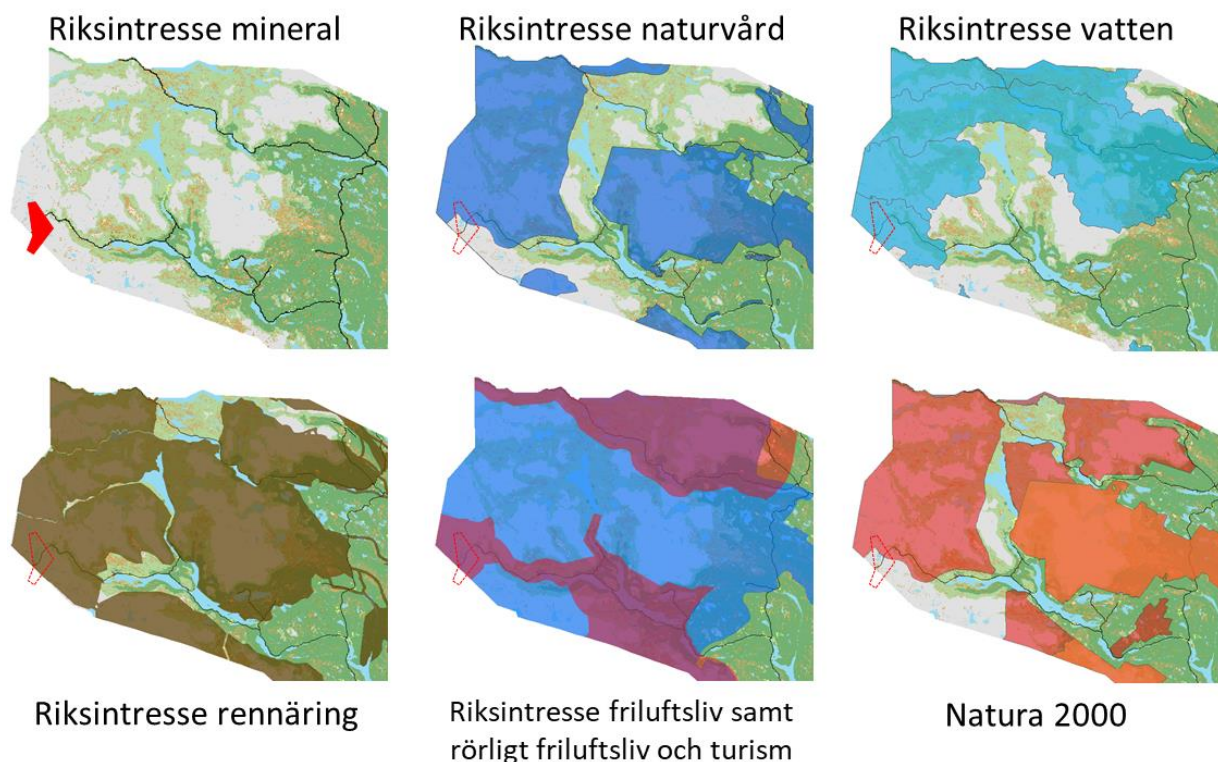
- ✓ Det är av stor vikt att klargöra om och i så fall hur det krävs aktivt brukande/vård för att värdena inom områden som är riksintressanta för kulturmiljövård inte ska gå förlorade. I de fall detta krävs bör strategier för insatser fastställas och finansiering säkras.
- ✓ Områden av riksintresse för friluftsliv samt för rörligt friluftsliv och turism behöver tillgängliggöras. Trycket på områdena bör dock bevakas och eventuellt kanaliseras i såväl tid som rum för att värna renskötseln, och annat djur- och växtliv som kan tänkas påverkas menligt.

Vägledning gällande riksintressen för areella näringar

- ✓ Samband mellan rennäringens olika riksintresseområden (kärnområden, nyckelområden och flyttleder) är viktiga, inte minst beroende på att det skapar förutsättningar för den årstidsbundna renskötseln. För att säkerställa att viktiga funktioner och samband för renskötseln inte påtagligt skadas ska, vid all exploatering och annan förändring av markanvändningen som kan påverka rennäringen, samråd ske med berörd sameby. Inom Vilhelmina kommun gäller detta samebyarna Vapsten, Vilhelmina norra, Vilhelmina södra samebyar. I frågor som sträcker sig över kommungränserna kan även Voernese sameby beröras. Samråd är också nödvändigt pga att det geografiska läget för rennäringens riksintresseområden är svårare än andra riksintressen att fastställa på lång sikt; kärnområden, nyckelområden och flyttleder kan påtagligt påverkas av annan markanvändning och av klimatförändringar. Speciellt viktiga är de svåra passager för renen som redan är kända eller förväntas uppstå. Det kan finnas fler områden som blir av avgörande betydelse i framtiden för rennäringen och dess funktionella samband i landskapet.

Vägledning gällande riksintressen för råvarutillgångar och samhällsviktiga verksamheter

Stekenjokk är ett område som hyser många olika värden både ur nationellt och lokalt perspektiv. Naturvärdena är mycket höga, liksom värden för friluftsliv och för ren-, besöks- och gruvnäring (se kartillustration nedan).

I Stekenjokkområdet överlappar ett stort antal riksintresseområden varandra (se även bilaga 1).

- ✓ Vilhelmina kommun anser att naturvård, friluftsliv, ren- och besöksnäring bör kunna samexistera genom dialog, förståelse och hänsynstagande till de olika intressenas behov i tid och rum.
- ✓ Vilhelmina kommun har i grunden en restriktiv inställning till gruvdrift (jämför avsnitt 3.5.5). Mot bakgrund av det riksintresse för mineral som finns i Stekenjokk och de potentiella arbetstillfällena som verksamheter kopplade till mineralbrytning kan ge är kommunen inte beredd att helt stänga för sådan verksamhet i området, dock anser kommunen att det krävs mycket noggranna, oberoende utredningar av vilka ekologiska, sociala och ekonomiska konsekvenser som gruvbrytning skulle innebära.

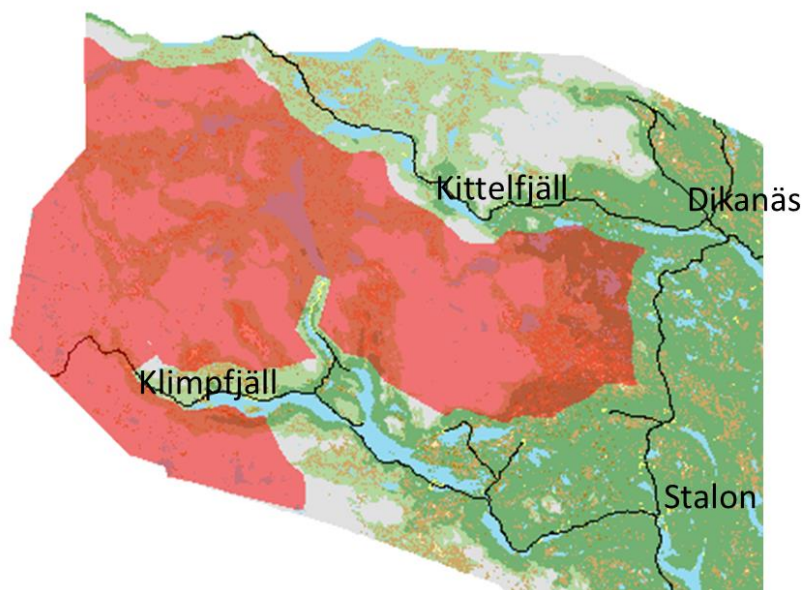
För Vilhelmina kommun är riksintresse för kommunikation E 45 (se bilaga 1) av största vikt. En stor del av den regionala trafiken belastar E 45 och den passerar centrumkärnan i Vilhelmina, med positiva effekter för bl. a turist- och serviceanläggningar. Både söder och norr om tätorten finns även fina rastplatser som får höga betyg.

- ✓ Vilhelmina Kommun ser positivt på olika typer av etableringar längs E 45, förutsatt att de inte påverkar riksintresset eller överlappande riksintressen negativt eller bidrar till ökade risker för människors hälsa och säkerhet.

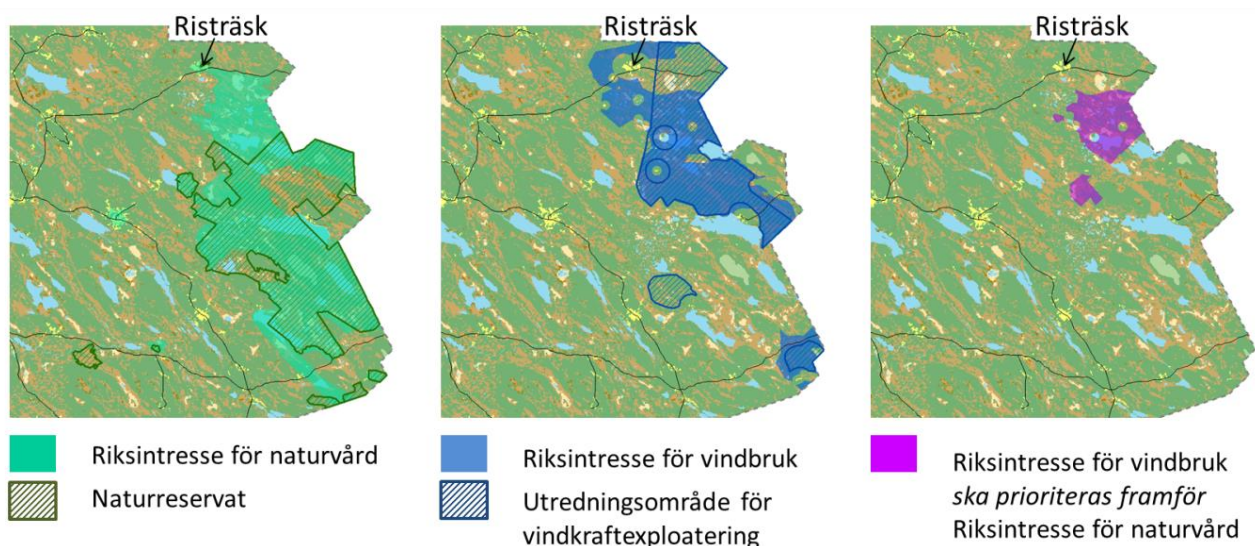
I Vindkraftplan för södra Lappland (antagen 2010-06-14) klargörs att *"vindkraftverk bör undvikas inom och i anslutning till områden av särskilt intresse för friluftsliv, natur- och kulturvård. [...] Graden av påverkan är olika från område till område."* Vilhelmina kommuns avsikt är att bidra i Sveriges omställning till förnybar energi (100 % förnybart elsystem till 2040). De västra fjällområdena berörs av ett flertal, geografiskt omfattande riksintressen och formellt skyddade område och är av stor betydelse för bl.a. besöks- och rennäringsnäringen. Vidare är förutsättningarna för nätaslutning av större vindkraftparker dåliga. Där finns inte heller något riksintresse för vindbruk. Av dessa anledningar har kommunen inte pekat ut några utredningsområden för vindkraft där. På Stöttingfjället visar både den nationella vindkarteringen och vindmätningar på plats att vindförhållandena är synnerligen goda och förutsättningarna för nätaslutning av större vindkraftparker är bättre än i de västra kommundelarna. Riksintresse för vindbruk finns utpekat på Stöttingfjället och detta överlappas till stor del av ett utredningsområde för vindkraftexploatering (V Stöttingfjället), enligt vindkraftplanen. Både riksintresset och utredningsområdet sammanfaller idag i stor utsträckning med ett naturreservat samt med ett geografiskt omfattande riksintresse för naturvård som pekats ut främst baserat på områdets karaktär i stort. Runt Risträsk by finns ett riksintresse med avseende på kulturmiljövård. Risträsk berörs dock varken av riksintresse för vindbruk eller av utredningsområdet. Aktivt skogsbruk bedrivs på en övervägande del av den mark som är intressant för vindkraft och skogsbilvägnätet är väl utvecklat, vilket innebär att landskapet inte har någon generell karaktär av storskalig orördhet. Mellan skogsbruket och vindkraften råder heller i allmänhet inte något motsatsförhållande. På och runt Stöttingfjället är bebodda hus få och utspridda och antalet människor som rör sig i terrängen är mycket få. Konkurrensen med andra riksintressen och andra allmänna intressen kan således anses vara mycket låg.

- ✓ Vindkraftsetableringar får ej ske inom riksintresse för obrutet fjäll samt inom utpekat stoppområde i Stekenjokk (se karta nedan) och bör undvikas i exponerade fjällområden där vindkraftverken riskerar att påverka upplevelsen av de obrutna fjällena.

- ✓ Kommunen anser att väl planerad och genomförd vindkraftetablering i det utpekade området, inom riksintresse för vindbruk, på Stöttingfjället (se karta nedan) inte är oförenligt med riksintresse för naturvård och att vindkraftetablering i området därför ska anses vara av större allmänt intresse än riksintresse för naturvård i området. *Länsstyrelsen Västerbotten anser att riksintresse naturvård ska ges företräde inom det aktuella området för att säkerställa behovet av grön infrastruktur och sambanden mellan de skogliga värdestrakterna. Länsstyrelsen anser även att riksintresse för kulturmiljövård i Risträsk talar för att vindbruk inte bör ges företräde (se bilaga 7).*

Stoppområde för vindkraft (rött) omfattar riksintresse för obrutet fjäll samt Stekenjokk.

På Stöttingfjället överlappar riksintresse för vindbruk och naturvård varandra (jämför även bilaga 1). Vindkraftintresset ska prioriteras framför naturvårdsintresset inom det område där de två riksintressena överlappar varandra.

Riksintresse för totalförsvarets militära del kan i vissa fall redovisas öppet i översiktsplanen, i andra fall inte.

- ✓ Riksintresse för totalförsvarets militära del väger alltid tyngre än övriga riksintressen och andra allmänna intressen.

4.3 Samhällsrisker

I översiktsplanen ska kommunen redovisa de särskilda säkerhets- och miljörisker som bör uppmärksammas i samhällsplaneringen. Syftet är att förhindra eller minska störningar och olyckor som kan påverka hälsa, miljö och säkerhet. Klimatförändringar och dess effekter i Vilhelmina kommun, presenteras i kapitel 2. Specifika vägledningar och ställningstaganden kopplade till risker och riskhantering återfinns i huvudsak i relevanta avsnitt i kapitel 3. I detta avsnitt ges en presentation av räddningstjänstens övergripande riskanalys. Vidare presenteras, mer ingående, säkerhets- och miljörelaterade samhällsrisker som kan anses beröra Vilhelmina kommun samt generella riktlinjer för att förebygga och minimera effekter av riskhändelser. Kommunen har även särskilda handlingsplaner för hantering av riskhändelser.

4.3.1 Krishantering och räddningstjänst

Det militära försvaret och det civila försvaret bildar tillsammans vårt totalförsvaret. Kommunen är civil totalförsvarsmyndighet på lokal nivå och ansvarar för den kommunala beredskapen som ska utgå från begreppet *extraordinär händelse* i lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap; *”Med extraordinär händelse avses en sådan händelse som avviker från det normala, innebär en allvarlig störning eller överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner och kräver skyndsamma insatser.”*

För att kunna fullgöra sin uppgift har kommunen inrättat en krisledningsplan (Säkerhetsprogram delplan 3) vilken presenterar kommunens ansvar för att tillgodose befolkningens behov av värme, vatten, el, vård och omsorg, skola, räddningstjänst och att samhällsinformation tillgodoses vid särskild händelse eller svår påfrestning på samhället. Genom översiktsplanen uttrycks kommunens ansvar genom ställningstaganden och vägledningar som syftar till att undvika att lokalisera samhällsviktiga verksamheter i olika typer av riskområden/skyddszoner och i närheten av militära installationer samt att beakta stam-, region- och lokalnät, liksom post och elektronisk kommunikation.

Räddningstjänst

Förutom olyckor har flera av de riskhändelser som kan beröra Vilhelmina kommun större eller mindre koppling till ett förändrat klimat och extrema väderhändelser. Riskbilden är dock relativt okomplicerad idag.

Vardagsolyckor är händelser som inträffar med stor sannolikhet men med relativt liten konsekvens för samhället. De utgörs av trafikolyckor, brand i byggnader, brand ej i byggnad och övriga olyckor. Dessa olyckor har räddningstjänsten idag förmåga att hantera snabbt och effektivt med egna resurser under förutsättning att de inte uppstår samtidigt. En viktig förutsättning är också att räddningstjänstens enheter och fordonspark anpassas efter samhällets utveckling. Vid flera samtidiga olyckor

kan tiden för en insats bli längre på grund av längre körtid för närliggande styrkor för att nå fram till en olycksplats. Utvecklingen, främst i kärnområden i fjälldalarna med fler fritidshus och serviceanläggningar, medför att antalet människor som vistas i kommunen periodvis är det tredubbla mot det normala. Detta innebär ökat antal människor i rörelse och därmed risk för ökat antal olyckor. Ökad vinterturism medför risk för fler fordons relaterade olyckor, främst med snöskoter och personbil.

Händelser med liten sannolikhet men med stora konsekvenser för samhället kräver oftast förstärkning från andra kommuner och från myndigheter. Exempel är stora fastighetsbränder, stora skogsbränder, översvämningar, transportolyckor med farligt gods och kommunikationsolyckor med buss och flyg. Dessa händelser kan även bli av sådan allvarlig art att kommunen måste hantera situationen med stöd av lagen för extraordinära händelser.

4.3.2 Miljöfarlig verksamhet

I kommunen finns företag, vars verksamhet betraktas som miljöfarlig enligt miljöbalkens definitioner. En miljöfarlig verksamhet kan till exempel vara en bensinstation, verkstad, betongfabrik, ett avloppsreningsverk eller en flygplats. Många av verksamheterna hanterar kemikalier som bensin och oljor, vilka vid utsläpp kan påverka människors hälsa eller miljö negativt. Räddningstjänstens primära riskbedömningar med avseende på miljöfarlig verksamhet är (jämför även avsnitt 4.3.3):

Drivmedelsanläggningar

- Riskkälla; bensin, diesel, gasol.
- Riskslag; brand, explosion, utflöde farliga ämnen.
- Sannolikhet; 1 ggr 1–10 år.
- Utsatta områden; drivmedelsanläggningar, Vilhelmina, Vilhelmina flygplats, Nästansjö, Stalon, Kittelfjäll, Saxnäs och Klimpfjäll.
- Konsekvens liv; lindriga, enstaka skadade, varaktigt obehag.
- Konsekvens egendom; lindriga, skadekostnader 1 miljon.
- Konsekvens miljö; lindriga, enkel sanering, liten utbredning.

Flygplats

- Riskkälla; start och landning.
- Riskslag; haveri, brand, utsläpp farliga ämnen.
- Sannolikhet; 1 ggr 10–100 år.
- Utsatta områden; Vilhelmina flygplats.
- Konsekvens liv; katastrofala, flera dödsfall, flera svårt skadade.
- Konsekvens egendom; katastrofala, skadekostnader – mer än 20 miljoner.
- Konsekvens miljö; stora, enkel sanering, stor utbredning.

Vägledning

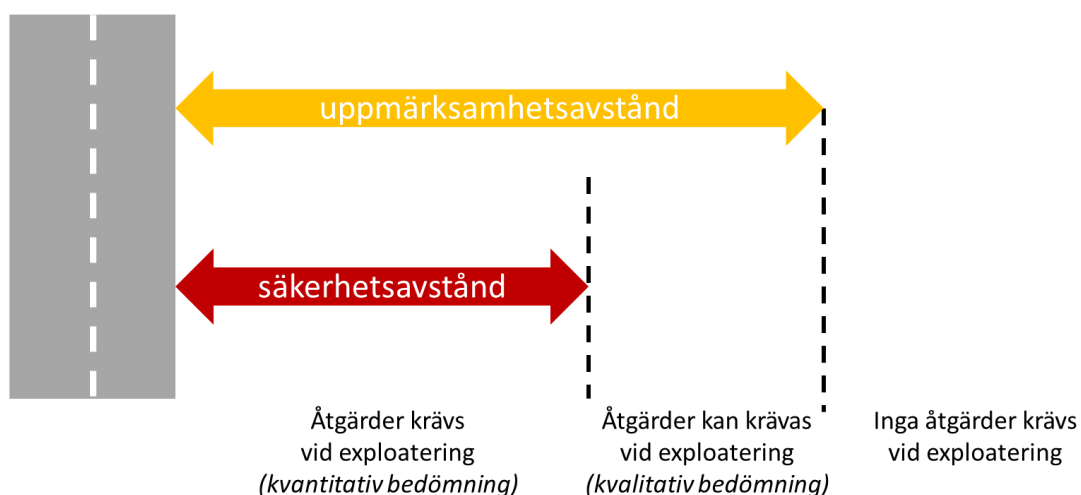
- ✓ Vid anmälan eller ansökan om tillstånd för nyetablering och ändring av pågående verksamhet måste de allmänna hänsynsreglerna i miljöbalken följas för att skydda människors hälsa och miljön mot skador eller olägenheter.

- ✓ Nya företag med miljöfarlig verksamhet skall lokaliseras så att inga olägenheter i form av utsläpp drabbar omgivningen. Samma försiktighet skall iaktas vid placering av ny bebyggelse i närheten av befintlig miljöfarlig verksamhet. Vilhelmina kommun väljer att inte peka ut särskilt lämpliga områden för sådan verksamhet.

4.3.3 Transport av farligt gods

När ny bebyggelse eller annan markanvändning planeras intill stråk där farligt gods transporteras, behöver särskilda säkerhetsrisker beaktas för att undvika att människor och egendom kommer till skada vid en eventuell olycka. Även när det gäller befintlig bebyggelse är det viktigt att känna till vilka risker som kan finnas. I Vilhelmina kommun transporteras farligt gods i första hand längs E45, riksväg 90 (Vilhelmina-Åsele) samt länsvägarna 360 (Vilhelmina-Lycksele), 942 (främst sträckan E45-South Lapland Airport), 1067 (Lövliden-Stekenjokk) och 1077 (Stalon-Dikanäs). Störst, men ändå relativt begränsad, mängd farligt gods transporteras längs E 45 och riksväg 90 med i storleksordningen 5-10 transporter per dygn (enligt bedömning utifrån observationer).

Vilhelmina kommun avser följa de rekommenderade skyddsavstånd, samt övriga rekommendationer, i länsstyrelsens "Riktlinjer - skyddsavstånd till transportleder för farligt gods" (under framtagande). *Till dess att riktlinjer för Västerbottens län antagits gäller riktlinjer för Norrbottens län.* Det är dock viktigt att ha lokala förutsättningar (som t.ex. landskapets utformning) i åtanke samt att det även kan finnas andra föreskrifter som kan påverka förutsättningar för exploatering på den aktuella platsen. Det s.k. *uppmärksamhetsavståndet* är det kortaste avståndet till transportled där bebyggelse kan uppföras, oavsett typ och omfattning, utan ytterligare riskreducerande åtgärder. Uppmärksamhetsavståndet räknas från närmaste väggkant (där vägbeläggningen slutar) respektive från närmaste järnvägsspår (räls).

Princip för avstånd och behov av åtgärder vid exploatering intill transportleder för farligt gods.

Uppmärksamhetsavstånd, relevanta för Vilhelmina kommun, är 60 m för transport av farligt gods på väg och 90 m för transport av farligt gods på järnväg (Inlandsbanan). När exploatering planeras innanför uppmärksamhetsavståndet kan det krävas åtgärder. Ett *skyddsavstånd* beräknas med utgångspunkt i aktuell transportled (d.v.s. väg eller järnväg), aktuell hastighetsbegränsning vid vägtransport,

antal lastbilar eller antal godståg som trafikerar transportleden samt aktuell markanvändning. Markanvändning delas in i fyra kategorier (se bild).

Zon A (okänslig verksamhet)	Zon B (mindre känslig verksamhet)
Zon A avser platser där det endast finns ett fåtal människor, vilka inte upprätthåller sig stadigvarande på platsen: <i>P – Parkering (ytparkering)</i> <i>T – Trafik</i> <i>L – Odling</i> <i>N – Friluftsområde (t.ex. motionsspår)</i> <i>E – Tekniska anläggningar</i>	Zon B avser sådan bebyggelse och markanvändning som omfattar få och vakna personer: <i>H – Handel (< 3 000 m²)</i> <i>J – Industri</i> <i>Z – Fordonsservice</i> <i>Z – Lager</i> <i>P – Parkering</i>
Zon C (normalkänslig verksamhet)	Zon D (känslig verksamhet)
Zon C avser sådan bebyggelse och markanvändning som omfattar färre personer än Zon D, som har god lokal kännedom och får vara sovande: <i>B – Bostäder (småhusbebyggelse)</i> <i>H – Handel</i> <i>K – Kontor</i> <i>O – Hotell</i> <i>Z – Lager</i> <i>R – Idrotts- och sportanläggningar (utan betydande åskådarplats)</i> <i>C – Centrum</i> <i>R – Kultur</i>	Zon D avser sådan bebyggelse och markanvändning som omfattar utsatta eller många personer: <i>B – Bostäder (i flera plan)</i> <i>D – Vård</i> <i>S – Skola</i> <i>R – Idrotts- och sportanläggningar (med betydande åskådarplats)</i>

Kategorier för exploatering/markanvändning med avseende på känslighet för påverkan från transporter av farligt gods.

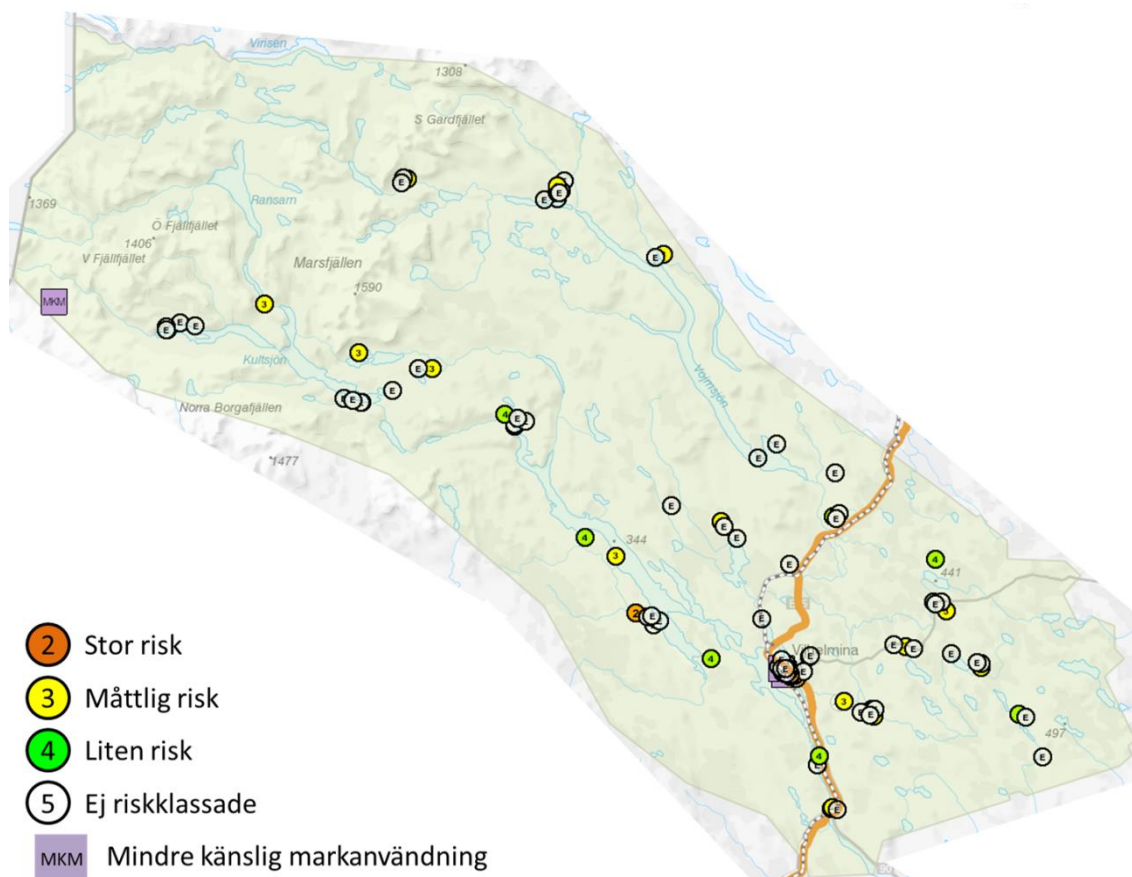
Om en exploatering, tillsammans med säkerhetshöjande åtgärder, planeras innanför skyddsavståndet ska en särskild analys bestämma omfattning och utformning av åtgärderna.

4.3.4 Föroreningar i luft, mark och vatten

Förorenad luft har betydelse för växthuseffekten och förändringar i klimatet. Luftburna och inandningsbara partiklar, som kommer med föroreningarna, påverkar även hälsan. I Vilhelmina kommun är luftföroreningar inget övergripande problem. En kartläggning av luftkvaliteten är på börjad i Vilhelmina kommun, och den initiala bedömningen är att miljökvalitetsnormerna inte överskrids, dock kan luftföroreningar från bil- och skotertrafik ge tillfälliga, lokala problem vintertid eftersom det kan uppstå ett speciellt väderläge då varm luft inte kan stiga i höjdlid som den brukar (inversion). Detta gör att avgaser och andra luftföroreningar blir kvar i eller nära marknivå. Uppvärmning med fastbränsle i små anläggningar kan utgöra ett lokalt miljöproblem i tätare bebyggda områden. Utsläppen av rökgaser kan dock minskas genom utnyttjande av bättre förbränningsteknik samt anslutning till gemensamhetsanläggningar (främst fjärrvärmeanläggningar). Vid nyinstallationer, byte, eller annan väsentlig förändring av eldstad eller röckanal krävs att byggnadsanmälan inlämnas till miljö- och byggnadskontoret före åtgärd. Miljö- och byggandsnämnden har antagit bestämmelser om att vedeldning i braskaminer och villapannor inom tätbebyggt område skall ske i miljögodkända anläggningar.

Allvarliga skador på vattentäkter och vattenförekomster generellt i kommunen kan främst orsakas av avsiktliga eller oavsiktliga (vid exempelvis trafikolyckor) utsläpp av farliga ämnen. Samverkan om insats vid kemikalieolyckor sker med andra kommuner och aktörer.

Inom kommunen finns markområden som förorenats av bensinstationer i drift samt av nedlagda bensinstationer, industrier, soptippar, sågverk, skjutbanor m.m. Dessa är till viss del identifierade enligt karta nedan (för detaljerad info, se www.geodata.se; "potentiellt förorenade områden", med kontinuerlig uppdatering.

Översikt över potentiellt förorenade områden i Vilhelmina kommun (Länsstyrelsens miljödata).

Vägledning

- ✓ Vid detaljplanering och prövning av förhandsbesked och bygglov ska den regionala inventeringen av potentiellt förorenade områden användas som ett kunskapsunderlag.
- ✓ I samband med detaljplanläggning, förhandsbesked eller bygglov ska det klargöras om en förorening behöver efterbehandlas.
- ✓ Behov av riskreduktion och mätbara åtgärds mål ska svara mot den planerade markanvändningen i detaljplaneringen. Det kan utgöras av generella eller platsspecifika riktvärden eller motsvarande.

4.3.5 Buller

Inom Vilhelmina kommun alstras buller, d.v.s. icke önskat ljud, av bl. a fordonstrafik och industriell verksamhet. Nöjes- och sportarrangemang av olika slag kan också medföra störande buller. Buller från den ökande skotertrafiken kan bli ett problem för uppfyllandet av miljö kvalitetsmålet "En storlagen fjällmiljö" främst i och i anslutning till fjälldalarnas bebyggelsekärnor där skoterled finns nära bebyggelse och rekreationsområden. En del av de motorsportbanor och skjutbanor, av varierande storlek och nyttjande, som finns i kommunen ligger relativt nära bostadsbebyggelse. Vid bedömningar av eventuella störningar tillämpas gällande riktvärden.

Riktvärden för buller är inga rättsligt bindande normer utan ska vara vägledande vid fysisk planering bygglov, förhandsbesked och för bedömningar enligt plan och bygglagen samt miljöbalken. Bedömningarna ska göras med hänsyn till lokala faktorer och särskilda omständigheter i det enskilda fallet. Vid tillämpning av riktvärdena ska hänsyn tas till vad som är tekniskt möjligt och ekonomiskt rimligt.

Om det i planbeskrivningen till detaljplan eller bygglov har angetts beräknade värden för omgivningsbuller (enligt 1 kap. 4 § PBL) får tillsynsmyndigheten (enligt 26 kap. 9a § MB) inte besluta om förelägganden eller förbud med anledning av buller så länge värdena hålls.

Buller har uppmärksammats i ett delmål under miljö kvalitetsmålet "God bebyggd miljö" som innebär att trafikbullret i tätorter bör minska så att det underskrider gällande riktvärden. För vägtrafikbuller bör följande riktvärden inte överskridas; 60 dBA utomhus, vid fasad (medelvärde över tid) samt och 50 dBA ekvivalent ljudnivå och 70 dBA maxnivå, vid uteplats i anslutning till bostaden. Samma värden gäller för bostadsbyggnader om högst 35 kvadratmeter men ekvivalentnivån vid fasad är istället 65 dBA.

I Vilhelmina kommun är industriverksamheter främst lokaliserade inom Vilhelmina tätort. För buller från industri eller annan verksamhet bör följande riktvärden (medelvärden över tid) inte överskridas utomhus:

	kl. 06-18	kl. 18-22 Lördag-Söndag helgdagar kl. 06-22	kl. 22-06 och
Zon A			
Bostadsbyggnader bör kunna accepteras.	50 dBA	45 dBA	45 dBA
Zon B			
Bostadsbyggnader bör kunna accepteras om ljuddämpande sida finns och byggnaderna bulleranpassas.	60dBA	55 dBA	50 dBA
Zon C			
Bostadsbyggnader bör inte accepteras	>60dBA	>55 dBA	>50 dBA
Högsta ljudnivå från industri eller annan verksamhet på ljuddämpad sida vid bostadsfasad och uteplats bör ej överskrida följande riktvärden:			
	kl. 06-18	kl. 18-22	kl. 22-06
Ljuddämpad sida	45 dBA	45 dBA	40 dBA

4.3.6 Strålning

Vissa områden inom kommunen besväras av förhöjda strålningsnivåer från främst radon och cesium. Förekomsten av radon varierar med markens innehåll av uran och radium och strålningen från radon sammanhänger med typen av berggrund. Öster om fjällranden löper ett bälte med alunskiffer och i de östra kommundelarna finns flera områden med grovkornig Revsundsgranit. Alunskiffer och Revsundsgranit medför ofta förhöjda radonhalter i marken. I dagsläget är kartunderlag gällande berg- och jordarter, strålning från markradon etc. mycket bristfälligt för Vilhelmina kommun. I bilaga 3 presenteras det material som finns att tillgå beträffande jordartskartering samt mätningar av gammastrålning från Uran, vilket ger en antydning om var det kan finnas områden med risk för radonproblem.

Radonet kan tränga in i byggnader genom otätheter i grunden och kan även finnas i enskilda vattentäkter. Riktvärdet för radon i bostäder ligger på 200 Bq/m³ (Bequerel per kubikmeter) i både nya och befintliga bostäder. Mätningar av radon har genomförts i kommunens lokaler. Generellt är höga radonhalter inte något problem inom Vilhelmina tätort. Höga värden har däremot konstaterats i Näs-tansjö och områden i Saxnäs. Inom kommunen finns även områden där radonhalten i bergborrade brunnar överstiger gällande gränsvärde. Halten av radon i offentliga lokaler övervakas och åtgärder har genomförts på de platser där gränsvärdena överskridits.

Vägledning

- ✓ Byggnad och utbyggnad av bostäder på högriskmark för radon bör undvikas.
- ✓ I områden med risk för förhöjda radonhalter (t.ex. moränmark) bör eventuell radonförekomst undersökas inför detaljplanläggning och byggnad av bostäder.
- ✓ Vid förhöjda radonhalter ska radonsäkert byggande tillämpas.
- ✓ Gällande gränsvärden för radon i inomhusluft och vatten får inte överskridas.

4.3.7 Översvämning, ras och skred

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har genomfört översvämningsskarteringar (<https://gisapp.msb.se/Apps/oversvamningsportal>) som visar de områden längs Ångermanälven som hotas av översvämning när vattenflödena uppnår en viss nivå. För övriga delar av kommunen finns flödesberäkningar gjorda av Ångermanälvens Vattenregleringsföretag. Räddningstjänstens riskbedömning med avseende på översvämningar samt ras- och skred i Vilhelmina kommun är:

Översvämningar

- Riskkälla; snabb snösmältning i kombination med nederbörd.
- Riskslag; höga flöden.
- Sannolikhet; 1 ggr/1–10 år.
- Utsatta områden; Saxnäs och Kultsjöån (se bilaga 3, Kultsjödalen), oreglerade bäckar och åar i skogslandet. Enstaka bebyggelse i Svannäs samt längs Ångermanälven nedströms Volgsjön, mot Råsele (se kartor nedan).
- Konsekvens liv; övergående, lindriga obehag.
- Konsekvens egendom; skadekostnad 1-5 miljoner.
- Konsekvens miljö; Ingen sanering, liten utbredning.

Vattenflödets utbredning vid 100-årsflöde längs Ångermanälven och väg E45 (med transporter av farligt gods) nedströms Volgsjön, vid Volgsjöfors och Södra Bränna.

Vattenflödets utbredning vid 100-årsflöde längs Ångermanälven och väg E45 (med transporter av farligt gods) nedströms Volgsjön, vid Meselefors och Råsele. Längs med denna del av Ångermanälven råder även erosionsrisk efter långa sträckor utmed stränderna.

Ras och skred

- Riskkälla; snabb snösmältning, extrem nederbörd.
- Riskslag; slamskred.
- Sannolikhet; 1 ggr/10–100 år.
- Utsatta områden; Kittelfjällsområdet från Tvärån, Henriksfjäll till hotellanläggning i Kittelfjäll (se bilaga 3, Vojmåдалen) och erfarenhetsmässigt även Marsliden samt områden längs Vojmsjöns strand (se karta nedan).
- Konsekvens liv; enstaka svårt skadade, svåra obehag.
- Konsekvens egendom; mycket stora, skadekostnad 5–20 miljoner.

Karterad ras- och skredrisk längs Vojmsjöns strand (SGI).

Vägledning

- ✓ Vid detaljplanering och beslut om förhandsbesked ska en riskbedömning vara gjord gällande översvämning, ras och skred i granskningskedet. I undantagsfall kan kompletteringar av riskbedömningen redovisas för att utgöra det slutliga beslutsunderlaget inför antagande av detaljplanen.
- ✓ Geotekniska utredningar ska krävas där det finns en känd ras- och skredrisk. Exempel när stabilitetsutredning *inte* behövs:
 - Berg med undantag för branta slänter
 - Fast jord (morän, grus, sand) i flack lutning
 - Flack lermark på betryggande avstånd från vattendrag eller branta slänter.
 - Där raviner inte förekommer ovan bebyggelse
- ✓ I samband med detaljplaneläggning ska det säkerställas att planen innehåller rekommendationer för hur riskerna ska hanteras i samband med detaljplanering eller lovgivning.
- ✓ För Ångermanälven finns översiktliga översvämningsskarter framtagna. Där det inte finns beräknade översvämningsskarteringar kan uppmätta nivåer och topografiska kartor ligga till grund för en inledande bedömning av översvämningsskrisen.

4.3.8 Övriga risker

Övriga riskhändelser, med relativt låg sannolikhet, som kan påverka hälsa och säkerhet och som kan anses beröra Vilhelmina kommun är:

Dammbrott

- Riskkälla; erosion, överströmning, sabotage.
- Riskslag; dammbrott.
- Sannolikhet; 1 ggr/100–1000 år.
- Utsatta områden; Grundfors, Saxnäs, Svannäs, Vilhelmina, Stennäs, Bäcksele, Vilhelmina flygplats, Meselefors.
- Konsekvens liv; små, övergående lindriga obehag.
- Konsekvens egendom; katastrofala, skadestnader – mer än 20 miljoner.
- Konsekvens miljö; enkel sanering, stor utbredning.
- Konsekvens miljö; enkel sanering, stor utbredning.

Kraftverk

- Riskkälla; el.
- Riskslag; brand.
- Sannolikhet; 1 ggr/10–100 år.
- Utsatta områden; Stalon, Malgomajdammen, Vilhelmina och Volgsjöfors.
- Konsekvens liv; lindriga, enstaka skadade, varaktigt obehag.
- Konsekvens egendom; katastrofala, skadestnader – mer än 20 miljoner.
- Konsekvens miljö; Ingen sanering, liten utbredning.

Globala pandemier

Globala pandemier (t.ex. fågelinfluensa) ska beaktas som eventuella framtida risker inom kommunen. Det är dock viktigt att de nationella riktlinjerna avvaktas innan kommunen planerar några egna åtgärder.

5. Konsekvensbedömning

Översiktsplanen är Vilhelmina kommuns viktigaste strategiska instrument för att redovisa hur mark- och vattenresurser ska förvaltas på lång sikt. Syftet med översiktsplanen är att göra avvägningar och prioriteringar mellan olika allmänna intressen som ibland kan vara svåra att förena eller till och med vara motsägande. Översiktsplanen är viktig för kommunens hållbarhetsarbete då de samhälls-strukturer som byggs idag kommer att få stor betydelse för framtiden. För att avgöra om planen stödjer en hållbar utveckling har en konsekvensbedömning gjorts som i stora drag beskriver vilka konsekvenser planen får för de tre dimensionerna inom hållbarhetsbegreppet; natur och miljö, sociala faktorer och samhällsekonomi. Konsekvensbedömningen är ett beslutsunderlag inför antagandet av översiktsplanen och underlättar det fortsatta arbetet med planhandlingens genomförande. Eftersom planen är strategiskt uppbyggd och alltså handlar mer om förhållningssätt än exakt markanvändning är det svårt att bedöma precisa konsekvenser av planens genomförande.

Bedömningen av planens **påverkan på ekologiska faktorer** – på naturmiljö och klimat - har främst utgått från de nationella miljö kvalitetsmålen (särskilt miljömålen för Storslagen fjällmiljö, Levande skogar, Levande sjöar och vattendrag, samt God bebyggd miljö) samt gällande miljö kvalitetsnormer för vatten, men också de strategiska områdena i den regionala klimat- och energistrategin för Västerbottens län. Bedömningen av **påverkan på sociala faktorer** har från början utgått från de nationella folkhälsomålen som har definierats och delats upp så att de kunnat bedömas ur ett översiktsplaneperspektiv. Bedömningen av planens **påverkan på ekonomiska faktorer** - utveckling och samhällsekonomi - är indelad i hur planen bedöms ge förutsättningar för tillväxt och utveckling (i enlighet med regionala och lokala utvecklingsstrategier; LUS och RUS), vilka investeringsbehov som finns för att kunna genomföra planens strategier, samt en mycket översiktlig bedömning av framtida löpande kostnader för drift och underhåll (av betydelse för avvägningar i kommunens budget- och strategiplan). Arbetet med konsekvensbedömningen har skett parallellt med övriga delar i översiktsplanen. Syftet har varit att identifiera var översiktsplanen har störst effekt på en översiktlig nivå. Konsekvensbedömningen har tre fokusområden; flerkärnighet, stärkandet av gröna näringar och ställningstaganden kring riksintressen, där planen innebär betydande förändringar. Närmare bedömningar får göras i samband med specifika åtgärder som t.ex. exploatering i LIS-områden, vindkraftsexploateringar, renbroar/ekodukter och nya vägar.

En konsekvensbedömning ska innehålla minst ett alternativ till planen. *Denna bedömning presenterar konsekvenser av planen samt nollalternativet.* Ett nollalternativ är enligt miljöbalken 6 kap. en beskrivning av förhållanden och sannolik utveckling om förändringar enligt planen inte genomförs. Om översiktsplanen med sikte mot 2030 inte antas gäller den tidigare översiktsplanen från 2000. Ett helhetsperspektiv är mycket viktigt för att kunna arbeta strategiskt och långsiktigt hållbart. Att fortsätta arbeta utifrån den gamla, inaktuella översiktsplanen skulle innebära att detaljplaner och andra juridiskt bindande beslut i stor utsträckning kommer att fattas separat, utifrån olika förutsättningar och utan stöd i översiktsplanen. Därmed förloras helhetsbilden i planeringen.

5.1 Flerkärnighet

Översiktsplanen innebär är att kommunens flerkärniga struktur förstärks, vilket betyder en förtätning och komplettering av bebyggelsen i kärnområdena samt i lägen med mycket god tillgänglighet och kommunikationer. Planen belyser olika negativa effekter på miljö, hälsa och säkerhet som förtätning

av bebyggelse samt ökat antal besökare och permanentboende kan innebära. Sammantaget ger dock planens utpekande av kärnområden, och vägledningar kopplade till struktureringen av bebyggelseutvecklingen, bättre förutsättningar för framtiden med avseende på uppfyllandet av de lokalt prioriterade miljömålen och ur ett hållbarhetsperspektiv än om översiktsplanen från 2000 får fortsätta att gälla.

5.1.1 Nollalternativ

Ekologi: Fortsatt ökat bilberoende och transportbehov ger stor klimatpåverkan, vilket leder till höga krav på klimatanpassningar. Påverkan på luftkvaliteten blir också negativ med stora totala utsläpp per person i kärnområdena och längs E45 och väg 90, även om luftkvaliteten kommer att vara fortsatt hög i merparten av kommunen. Vattenkvaliteten riskerar också att påverkas negativt vid en högre andel enskilda avloppsanläggningar, vilket kan medföra ökade problem med att uppfylla gällande miljö kvalitetsnormer för vatten. Vidare riskerar en oreglerad lokalisering av bostadsbebyggelse även att ta rationellt brukbar jordbruksmark i anspråk och på så vis påverka odlingslandskapet negativt samt försvåra för en utvidgning av jordbruket. Det riskerar även att skapa oönskade utspridnings- såväl som trängseffekter, vilket påverkar den bebyggda miljön.

Ekonomi: Spridning av bebyggelse ger ett fortsatt stort eller t.o.m. ökat bilberoende och det innebär ett splittrat och därmed sämre underlag för kommunal och kommersiell service utanför tätorten. Fokuserar kommunen inte på kärnor är risken att tillgången till service på sikt försämras ytterligare i de mest glest befolkade områdena. Kostnaderna för VA, sophantering etc. blir större. Utspridd bebyggelse gör att kostnaden för att bygga ut bredband utanför tätorten blir hög.

Sociala faktorer: Risk för stort bilberoende och försämrade närservice utanför tätorten innebär negativa konsekvenser för ekonomisk och social jämlikhet, jämställdheten mellan kvinnor och män, samt ungdomar och äldre. En utspridd boendestruktur gör att möjligheterna att skapa mötesplatser och möten mellan människor försvåras. Förutsättningar för kollektivtrafik och nya gång- och cykelbanor försvåras utanför Vilhelmina tätort, vilket sannolikt leder till att den fysiska aktiviteten och därmed folkhälsan försämras i övriga delar av kommunen.

5.1.2 Ekologiska konsekvenser av planen

- + Störst inverkan på klimatpåverkan får kommunen förmodligen genom sin planering av bostädernas lokalisering; planen innebär att nya bostäder i görligaste mån ska lokaliseras så att de transportberoende utsläppen från personbilar minskas och befintliga samhällsstrukturer kan nyttjas. På så vis förbättras boendets totala energikalkyl på sikt och möjligheten att luftkvaliteten inom kommunen i stort följer gällande miljö kvalitetsnormer stärks.
- + Ett mindre behov av personbilstransporter dämpar beroende av fossila bränslen inom kommunen, vilket kan ses som en anpassning till framtidens minskade tillgång på olja.
- + En mer sammanhållen samhällsstruktur förbättrar möjligheterna att skapa fler gemensamma robusta lösningar för vatten och avlopp, vilket är generellt viktigt med avseende på miljö- och säkerhetsaspekter samt en viktig anpassning till ett förändrat klimat.
- + Planen ger förbättrade förutsättningar för att på sikt öka andelen avloppsanläggningar som uppfyller dagens reningskrav, vilket är positivt för grund- och ytvattenkvaliteten och stärker

möjligheten att förbättra vattenstatus i kommunens sjöar och vattendrag samt att uppnå miljömålet levande sjöar och vattendrag.

- + En tätare bebyggelse hushållar bättre med mark och kräver följaktligen mindre avverkning av skog, grävnings- och schaktningsarbeten etc. för exploatering, vilket kan påverka mark och vattenstatus negativt på olika sätt.
- + Planen anger att grönytor ska sparas och skapas med hänsyn till närrekreation i en god bebyggd miljö, vilket även är positivt för bevarandet och utvecklingen av flora och fauna inne i byar/samhällen. En lite speciell utveckling av biotoper sker i skidområden där tillskapandet av nya pister gör att skogliga biotoper ersätts av djur- och växtliv som vanligtvis återfinns inom ängs- och hagmarker. I viss utsträckning kan hävdade pister och öppna områden i och i direkt anslutning till skidområden ge värden som påminner om öppna, betade fjällmiljöer som är prioriterade miljöer i miljö kvalitetsmålet storslagen fjällmiljö. Det finns goda exempel på betesdrift under sommaren för att hålla sådana miljöer öppna.
- + Planen anger restriktioner för etablering av ny bebyggelse i områden/byar som är av stort natur- eller kulturhistoriskt intresse, vilket är positivt för möjligheterna att tillvarata kommunens natur- och kulturvärden. I områden med hög utvecklingstakt ställer kommunen ökade plankrav vid nyetablering av bebyggelse. Detta är positivt för möjligheterna att skapa långsiktigt hållbara samhällsstrukturer och en god bebyggd miljö.
- + Tätare samhällsstrukturer ger förutsättningar för en god bebyggd miljö genom effektivare insamling av avfall med ökad utsortering av förpackningar vilket bidrar både till ökad återvinning och ger minskade transportbehov.

- Lokalt i kärnområdena kan problem, för hälsa och den bebyggda miljön, med luftkvalitet och buller kopplat till motorljud och avgaser från fordon öka i och med förtätningar av byar/samhällen.
- Avsiktliga eller oavsiktliga (vid exempelvis trafikolyckor) utsläpp av farliga ämnen kan orsaka mycket allvarliga vattenföroreningar och skador på vattentäkter och vattenförsörjning både på kort och på lång sikt.
- I kärnområdena i fjällen kan en växande besöksnäring och fritidshusbebyggelse leda till att fjällnära skog avverkas och mark, naturlig vattenföring och intakta naturmiljöer påverkas för att möjliggöra utbyggnad av bebyggelse, rekreationsanläggningar och leder. Risken för massflöden kan också öka.
- I centrala lägen i kärnområdena kan det i undantagsfall vara aktuellt att ta öppen och rationellt brukbar odlingsmark i anspråk för bebyggelse, vilket i dagsläget framförallt påverkar lokala biotoper, brukade kulturmiljöer och upplevelsen av landskapet.
- Med påverkan på natur- och kulturmiljöer påverkas möjligheterna att uppfylla de lokalt prioriterade miljömålen negativt.
- Äldre avloppsanläggningar som inte åtgärdas kan påverka möjligheten att uppfylla gällande miljö kvalitetsnormer för vatten.

5.1.3 Sociala konsekvenser av planen

- + Aktiva ställningstaganden för värnande och skydd av yt- och grundvattenresurser vid exploatering innebär ökat skydd av befintlig och potentiell dricksvattenförsörjning av hög kvalitet.
 - + Förutsättningarna att skapa tillgänglighet till kollektivtrafik ska vara en viktig utgångspunkt vid planering av nya samhällsstrukturer. Eftersom resor med kollektivtrafik oftast innebär att människor går eller cyklar till och från bussen genererar kollektivtrafik högre fysisk aktivitet än persontransporter med bil. Detta har positiva hälsoeffekter.
 - + Nya bostäder i tillgängliga lägen är positivt för jämlikheten och delaktigheten, då det medför god tillgång till kollektivtrafik och stråk för gång- och cykeltrafik. Detta ger bättre förutsättningar och högre attraktivitet för alla medborgare, men gynnar särskilt ekonomiskt och socialt svaga, nyanlända, kvinnor, barn och äldre. Det främjar också allas deltagande i samhället och kan på så vis stärka demokratin.
 - + Planen innebär att tillkommande bebyggelse framförallt ska ske i samlade sammanhang i termer av god bebyggd miljö. Detta ger förutsättningar för sociala kontakter, vilket är mycket viktigt för den psykosociala hälsan hos människor. Samlad bebyggelse ger också större möjligheter att ordna aktiviteter och mötesplatser.
 - + Med en flerkärnig struktur blir det lättare att möjliggöra en god bebyggd miljö med olika typer av boenden för människor med skilda anspråk och behov. Detta gynnar alla samhällsgrupper. Det är viktigt att dessa bostadsorter har ett tillräckligt underlag för att kunna tillhandahålla tillräcklig service, särskilt med tanke på äldre människor. Förutsättningarna för att skapa socialt jämlika boendestrukturer är dock små i de allra glesast befolkade kommunerna, eftersom det ursprungliga serviceunderlaget är lågt och avstånden till serviceorter långa.
 - + En mer koncentrerad satsning på den bebyggda miljön med grönytor, bevarande av naturmiljöer, skidspår och andra motionsanläggningar i närhet till boende är generellt positiv för folkhälsan. Bättre tillgång till ekosystem, landskap och natur inklusive leder och stigar, skoterleder och brukningsvägar, information, rast- och utsiktsplatser, vindskydd och grillplatser, m.m., ger förbättrad tillgänglighet till ekosystemtjänster och kan ingå som en del i viktig grön infrastruktur.
- Förtätningar av samhällen kan ge en ökad problematik kring buller (se även 5.4 nedan) och risker i den bebyggda miljön, vilket kan innebära negativa hälsoeffekter. Planen ställer ökade krav på helhetsbilder av risker vid plan- och byggärenden så att påverkan minimeras.
 - Ett ökat antal besökare och permanentboende i kommunen förutsätter att fler bostäder byggs. Ett ökat byggande ger initialt en mycket stor miljö- och klimatpåverkan på grund av produktion och transporter av råvaror. Elkonsumtionen från själva bostäderna är svår att påverka genom kommunala ställningstaganden: kommunen kan ge rådgivning om energieffektivitet men har inte möjlighet att föreskriva hårdare krav än vad lagen kräver.

5.1.4 Ekonomiska konsekvenser av planen

- + När bebyggelseutvecklingen styrs hårdare till lägen med goda förutsättningar för transporter och samhällsservice så nyttjas samhällsstrukturer effektivare och ger totalt sett en större hushållning med våra samlade resurser.
 - + Befintlig infrastruktur som gator, fjärrvärme, kommunalt vatten och avlopp tas tillvara genom att det blir lättare att ansluta bebyggelse till fjärrvärmeverk och kommunalt vatten och avlopp eftersom det redan finns i det etablerade området. Därmed blir effekten mindre kostnader jämfört med vid utbyggnad av nya bostadsområden.
 - + Samhällsservice som förskola, skola, bibliotek och andra kultur- eller fritidsanläggningar, vårdcentral och sjukhus, äldreboenden och andra särskilda boenden och socialtjänst utnyttjas effektivare. Därmed blir effekten mindre kostnader jämfört med vid utbyggnad av nya bostadsområden.
 - + Samlad bebyggelse ger bättre förutsättningar för att kunna finansiera nya gång- och cykelvägar.
 - + Förtätning kan höja markpriserna vilket kan vara positivt vid försäljning av kommunal mark.
- Förtätning kan höja markpriserna vilket kan vara negativt vid köp av mark.
 - Förtätning av bebyggelse ställer högre krav på tillgänglighet till och kapacitet i kommunala reningsverk och gemensamhetsanläggningar.

5.2 Stärkandet av gröna näringar

Översiktsplanen innebär ett ökat fokus på de gröna platsbundna näringarna som bedöms som centrala för att utveckla näringslivet i kommunen. Dessa näringar nyttjar ofta samma markområden, men för olika ändamål och är ibland svåra att förena i tid och rum och med ett helhetsperspektiv på ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet. Översiktsplanen syftar till att bättre styra och prioritera mellan dessa näringar genom tydligare vägledning och därmed förbättras även förutsättningarna att uppfylla miljömålen storslagen fjällmiljö, levande skogar samt levande sjöar och vattendrag.

5.2.1 Nollalternativ

Ekologiska: I de fjällmiljöer där det är stort exploateringsstryck finns risk för negativ påverkan på renskötsel och jordbruksmark och därmed på fjällens kulturlandskap. Rennäringen är och förväntas fortsatt vara en viktig näring. Jordbruket har än så länge en mindre betydelse men bidrar väsentligt till kommunens profil och kvarvarande öppna landskap. Skogsbruket kan antas att även fortsättningsvis ha en betydande roll som uthållig markanvändning, även om förutsättningar kan ändras med större avstånd till industri och klimatförändringar.

Sociala: Konflikter mellan olika markanvändningsintressen kan innebära att redan gynnade grupper kommer att fortsätta att gynnas, vilket får negativa konsekvenser för jämlikhet och jämställdhet. En stor och växande andel utboägande av skogs- och jordbruksfastigheter skapar nya förutsättningar för förvaltning och skötsel.

Ekonomiska: De framtida möjligheterna till utveckling försvåras. Möjligheten till klusterbildningar och diversifiering inom olika branscher försvåras. Det finns risk för homogena satsningar på t.ex. vinterbaserad besöksnäring, vilket gör kommunen sårbar på längre sikt. För skogssektorn har avsaknaden av en större lokal vidareförädlingsindustri stor betydelse för det lokala näringslivet.

5.2.2 Ekologiska konsekvenser av planen

- + Den sökta tillväxten inom besöksnäringen innebär ett större behov av resurser som i dagsläget till betydande del är fossila. Planen strävar mot att så många som möjligt av turistresorna till och från kommunen ska ske kollektivt.
 - + Fortsatt restaurering av vattendrag, omledningar runt kraftverksdammar och andra åtgärder som gynnar fiskvandring och även vattenmiljöer generellt kan skapa möjligheter till miljöneutral effektivisering av befintlig vattenkraftsutbyggnad. Åtgärder bidrar till bättre förutsättningar för att nå miljömålet levande sjöar och vattendrag samt gällande miljö kvalitetsnormer för vatten.
 - + Planen innebär att rationellt brukbar jordbruksmark värnas från exploateringar såvida inte jordbruksmarken ligger mycket centralt i förhållande till kollektivtrafik eller att samhällsnyttan av dess exploatering är större än dess bevarande på lång sikt. Bevarad jordbruksmark med kulturmån ger en försörjningstrygghet inför kommande klimatförändringar där den globala produktionen och tillgången på livsmedel kan genomgripande förändras. Öppna marker, såväl odlade marker som betesmarker, öppna myrmarker och öppen fjällmiljö är under påverkan av igenväxning. Öppna marker är exempel på en viktig grön infrastruktur med särskilda ekologiska och kulturella värden av betydelse för biologisk diversitet, variation och mångfunktionalitet i landskapet.
 - + Kanalisering av skotertrafiken gynnar miljön samt växt- och djurlivet i stort när störningar minskar i landskapet som helhet. Skoterfria zoner erbjuder viktiga värden och kan pekas ut som en särskild typ av grön infrastruktur, vilket bl.a. är positivt för möjligheten att uppnå gällande miljö kvalitetsnormer för buller, luft och vatten, liksom miljömålen levande skogar och en storslagen fjällmiljö.
 - + Planen innehåller flera vägledning som syftar till att hålla fjäll-, skogs- och kulturlandskap öppna. För den storslagna fjällmiljön är öppenhet, utsikter och vidder av största betydelse. Förändringar i trädgränsens läge och igenväxning får stora konsekvenser på hur fjällskapet uppfattas och kan användas.
 - + Öppna myrmarker, hållmarker och jordbruksmarker tillför viktiga värden även i skogslandskapet. En ökad avsättning av kvarvarande skogshabitat med kontinuitets- och andra naturvärden samt skogsbyn bidrar till bevarande av biologisk mångfald genom en bibehållen grön infrastruktur. Detta bidrar till uppfyllandet av miljömålet levande skogar.
 - + De potentiellt förorenade områden som finns och som är inventerade och klassificerade är till stor del sanerade efter att verksamheten har upphört.
- Misslyckas omställning till högre andel kollektivt resande kommer ett ökat antal gäster att medföra en ökad klimatpåverkan. Ökade satsningar mot en internationell gästmarknad riskerar att öka utsläppen av klimatgaser på grund av fler persontransporter med flyg.

- Översiktsplanen är restriktivt inställd men säger inte definitivt nej till provborrningar och etableringar av gruvor i kommunen. Nya gruvor skulle sannolikt ge delvis negativa konsekvenser för klimatet på grund av ökade transporter och behov av infrastruktur. Påverkan på vattenkvalitet och vattenmiljöer inklusive våtmarker, d.v.s. möjligheten att uppnå miljömål som levande sjöar och vattendrag, kan också förväntas vara negativ. Föroreningar från gruvverksamhet kan skapa långsiktiga och kostsamma miljöproblem t.ex. genom att försämra vattenstatus eller äventyra möjligheten att uppnå gällande miljö kvalitetsnormer för vatten.
- En ökning av skotertrafiken som regleras tydligare till skoterleder riskerar att till viss del lokalt ge problem med luftkvalitet (inkl. påverkan kopplade till gällande miljö kvalitetsnormer för luft) samt negativ påverkan på växt- och djurliv.

5.2.3 Sociala konsekvenser av planen

- + En ökad satsning på kultur och lokal förädling av naturresurser samt riktad näringslivsrådgivning bör gynna exempelvis kvinnor samt ekonomiskt och socialt svaga och därmed ha en positiv effekt på jämställdhet och jämlikhet.
 - + Ett större hänsynstagande till den samiska kulturen och renskötselns förutsättningar innebär positiva effekter för samers hälsa, både den fysiska och psykiska.
 - + När lokala konflikter genom en väl förankrad och underbyggd översiktsplan förhindras påverkas det sociala klimatet i stort positivt.
 - + Satsningar på grön infrastruktur och ökad tillgänglighet har positiv inverkan på både den fysiska och psykiska hälsan genom att fysiska aktiviteter och naturupplevelser uppmuntras.
- En ökad satsning på besöksnäring, nya gruvor, vindkraft etc. kan innebära förändringar i naturlandskap och bebyggda landskapet som, åtminstone under en övergångsperiod, kan påverka såväl kommunmedborgares som besökarens upplevelse av landskap negativt.

5.2.4 Ekonomiska konsekvenser av planen

- + Planen anger kommunala begränsningar av vindbruk, vilket skulle kunna medföra att kommunen går miste om ett antal arbetstillfällen och eventuellt också skatteintäkter. Kommunens bedömning är dock att sådana intäkter knappast skulle räcka till för att motverka de strukturomvandlingar som drabbat främst kommunens ytterområden.
- + Begränsningar av vindbruk och en restriktiv inställning till gruvbrytning bedöms till en viss grad kunna gynna kommunens satsning på grön turism.
- + Att undvika exploatering av till exempel områden med attraktiv landskapsbild kan stärka den totala ekonomiska utvecklingen på sikt.
- + Ett krav på guider i landskapet skulle kunna öppna upp för mer/fler lokala företag.
- + Att värna renskötseln och den samiska kulturen kan innebära att kommunens marknadsföringsprofil stärks.

- Planen innebär att kraven på utredningar inför exploateringar ökar. Detta kan åtminstone kortsiktigt innebära ett hinder för utvecklingen eftersom ökade exploateringskostnader kan ge ett motstånd mot att planlägga och exploatera i kommunen.
- En uppgradering av landningsbanan vid South Lapland Airport, liksom ökad trafik på Inlandsbanan, kan ge negativa konsekvenser för renflytt.

5.3 Konsekvenser av ställningstaganden kring riksintressen

Vilhelmina kommuns yta täcks till stor del av riksintressen och geografiska överlapp dem emellan, och mellan riksintressen och andra allmänna intressen, är större än i andra fjällkommuner överlag, vilket gör att ställningstaganden kring hur motstående riksintressen och/eller allmänna intressen ska vägas mot varandra är av yttersta vikt. Vilhelmina kommun bedömer att överlapp ofta inte innebär problem eller konflikter, men gör i översiktsplanen vissa ställningstaganden samt förtydliganden. I Stekenjokk anses överlappande intressen kunna vara förenliga under förutsättning att främst friluftsliv och turism samt renskötsel och naturvård söker samförstånd när det gäller aktiviteter i området. Mineralintresset anses kunna samexistera med övriga intressen under förutsättning att noggranna konsekvensbedömningar av en gruvetablering kan styrka detta antagande. På Stöttingfjellet har kommunen valt att prioritera vindkraftintresset högre än riksintresse för naturvård då vindkraftetablering bedöms ge större ekologiska, sociala och ekonomiska värden ur ett helhetsperspektiv än vad naturvårdsintresset kan göra. Generellt gör kommunen bedömningen att riksintressena för friluftsliv samt rörligt friluftsliv behöver tillgängliggöras samtidigt som den då ökade exploateringen ska bevakas och styras så att den inte påverkar renskötsel och naturvård negativt. Riksintresseområden för rennäring är vidare svåra att fastställa på lång sikt, vilket gör att Vilhelmina kommun förordar en tidig och kontinuerlig dialog med samebyarna, länsstyrelsen och sametinget gällande planering och exploatering av hela renskötselområdet. Planen innebär slutligen också att riksintressen för kulturmiljövård bör tillvaratas bättre genom aktiv skötsel.

5.3.1 Nollalternativ

Ekologiska: Kulturmiljövärden riskerar att ytterligare förloras då ingen strategi med åtgärder för att bevara dessa tas fram. Klimateffekter och effekter från annan markanvändning som innebär att utövandet av renskötsel försvåras, kan endast delvis stävjas med hjälp av geografiskt begränsade riksintresseområden (även om de kontinuerligt ses över). Värdefulla områden kan ändras både på kort och på lång sikt. Exploatering av icke utpekade områden kan få negativa konsekvenser för den storslagna och öppna fjällmiljön med en accelerering av igenväxning och lägre biologisk mångfald. Även satsningar på täkter och gruvor underlättas, vilket också kommer att ha stora negativa miljöeffekter – både på mark och på vatten.

Sociala: Förlorade kulturmiljövärden kan påverka gemenskapen i samhället negativt då tillgängligheten till natur- och friluftsupplevelser försvåras och då den gemensamma historiens synlighet minskar. Besöksnäringen kan drabbas av lägre kulturmiljövärden, liksom dåligt avvägda satsningar på gruvverksamhet, vilket kan leda till ökad arbetslöshet och påföljande negativa sociala konsekvenser som psykisk ohälsa och drogmissbruk. Då renskötsel försvåras innebär det negativa sociala konsekvenser för det samiska samhället i stort. Det kan förväntas ge ökad arbetslöshet och negativa hälsoeffekter för samer.

Ekonomiska: De framtida möjligheterna till utveckling försvåras både av att kulturmiljövärden går förlorade och av att renskötseln påverkas mer negativt.

5.3.2 Ekologiska konsekvenser av planen

- + En aktiv kulturmiljövård bidrar till ökad biologisk mångfald genom att hålla landskapet öppet. Det bidrar även till att upprätthålla den storslagna fjällmiljön.
 - + När gruvverksamhet kan begränsas minskar risken för stor negativ påverkan på miljön, och möjligheten att uppnå lokalt prioriterade miljömål, genom att fysiska ingrepp, utsläpp till vatten samt koldioxidutsläpp förhindras.
 - + Svensk omställning till förnybar elproduktion gynnas av prioriterat vindbruk på Stöttingfjället.
- Risk för olika negativa konsekvenser för miljön ökar vid en gruvetablering i Stekenjokk.
 - Lokalt kan vindkraftetablering på Stöttingfjället påverka naturmiljön negativt.

5.3.3 Sociala konsekvenser av planen

- + Social gemenskap stärks när medborgarna kan samlas kring den gemensamma historien.
 - + Förutsättningarna för förbättrad hälsa stärks genom att tillgängligheten ökar när kulturmiljövärden bevaras och genom att färre kan förväntas bli arbetslösa.
 - + Tillgängligheten till friluftsområden ökar vilket bidrar positivt till folkhälsan och en god byggd miljö.
 - + Förtydliganden om hur kommunen värderar olika riksintressen bidrar till att minska konfliktrisen vid större exploateringsprojekt.
- Vindkraftetablering på Stöttingfjället och gruvetablering i Stekenjokk påverkar landskapsbildningen, vilket åtminstone under en övergångsperiod kan påverka såväl kommunmedborgares som besökares upplevelse av landskap negativt.

5.3.4 Ekonomiska konsekvenser av planen

- + Utvecklingsmöjligheterna, bl.a. för upplevelsebaserad turism, gynnas av bl.a. satsningar på friluftsliv, natur- och kulturmiljövård.
 - + Investeringar i upprätthållande och utveckling av riksintressens värden kan öka kommunens attraktivitet, t.ex. för inflyttning och för utveckling av turistisk verksamhet.
 - + Vindkraftetablering på Stöttingfjället, liksom undersökningar och brytning kopplade till mineralintresset i Stekenjokk, kan generera värdefulla arbetstillfällen i kommunen.
- Om kommunen inte hittar extern finansiering för satsningar på upprätthållande och utveckling av riksintressens värden medför de en belastning för kommunens ekonomi.
 - Minskade möjligheter för gruvnäring innebär sämre möjligheter till näringslivsutveckling.

6. Bilagor

- Bilaga 1** Hänsynsområden i Vilhelmina kommun
- Bilaga 2** Ekosystemtjänster i Vilhelmina kommuns översiktsplan
- Bilaga 3** Kärnområden för bebyggelseutveckling
- Bilaga 4** Lavinrisk i Vilhelmina kommun
- Bilaga 5** Miljökvalitetsnormer för vatten samt åtgärdsbehov i Vilhelmina kommun
- Bilaga 6** Överlapp riksintresse och skogsmark
- Bilaga 7** Yttranden och beslut

Vilhelmina kommun
912 81 Vilhelmina
Tel: 0940-140 00
Hemsida: www.vilhelmina.se
E-post: info@vilhelmina.se
Besöksadress: Torget 6
Org. nr.: 212000-2601